

TSPB

TÜRKİYE SERMAYE PİYASASI 2022

TÜRKİYE SERMAYE PİYASASI 2022

TÜRKİYE SERMAYE PİYASASI 2022

HAZIRLAYANLAR

Ekin Fıkırkoca-Asena
Deniz Kahraman
Barış Yalın Uzunlu
Ceylan Anıl

TSPB Yayın No. 94

www.tspb.org.tr

Bu rapor Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB) tarafından bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır. Bu raporda yer alan her türlü bilgi, değerlendirme, yorum ve istatistiki değerler hazırlandığı tarih itibarıyla güvenilirliğine inanılan kaynaklardan elde edilerek derlenmiştir. Bilgilerin hata ve eksikliğinden ve ticari amaçla kullanılmasından doğabilecek zararlardan TSPB hiçbir şekilde sorumluluk kabul etmemektedir. Bu raporda yer alan bilgiler kaynak gösterilmek şartıyla yayınlanabilir.

İÇİNDEKİLER

1	EKONOMİ
1	DÜNYA EKONOMİSİ
4	TÜRKİYE EKONOMİSİ
9	FİNANSAL PİYASALAR
9	FİNANSAL PİYASALARDAKİ GELİŞMELER
10	ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMALAR
22	FİNANSAL ARAÇLARIN GETİRİLERİ
23	SABİT GETİRİLİ MENKUL KIYMETLER
29	PAY SENETLERİ
34	VADELİ İŞLEMLER VE OPSİYONLAR
36	KALDIRAÇLI İŞLEMLER
37	YATIRIM FONLARI
47	YATIRIMCILAR
47	YATIRIM TERCİHLERİ
50	PAY SENEDİ YATIRIMCILARI
58	DEVLET İÇ BORÇLANMA SENEDİ YATIRIMCILARI
59	ÖZEL SEKTÖR BORÇLANMA SENEDİ YATIRIMCILARI
60	DİĞER MENKUL KIYMET YATIRIMCILARI
62	VARANT YATIRIMCILARI
62	YATIRIM FONU YATIRIMCILARI
64	EMEKLİLİK YATIRIM FONU YATIRIMCILARI

Ekonomi

Jeopolitik ve ekonomik belirsizlikler artmıştır.

Dünya Ekonomisi

2019 sonlarında Çin’de baş gösteren ve 2020 yılında hızla yayılarak pandemi niteliği kazanan Covid-19 salgınının 2021 yılından itibaren aşılama sayesinde kontrol alınmasının ardından, dünya ekonomisi bu sefer de 2022 yılının Şubat ayında Rusya ordusunun Ukrayna’ya ait toprakları işgali ile alevlenen savaşın yarattığı olumsuzluklarla karşı karşıya kalmıştır. Dünyanın önde gelen ülkeleri işgali kınamakla kalmamış Rusya’ya karşı önemli ekonomik ve finansal engellemeleri de içeren yaptırımlara başvurmuştur. Bu durumun yılın ilk yarısında emtia ve gıda fiyatları ile tedarik zincirleri vasıtasıyla olumsuz etkileri olmuştur. Diğer yandan, salgının Çin’deki seyri ve yayılımı sınırlamak üzere alınan tedbirler de dünya ekonomisinin genel görünümü etkilemiştir

Salgın süresince benimsenen genişlemeci politikaların etkisiyle yükselişe geçen küresel enflasyonla mücadele için sıkı para politikalarına dönülmesiyle merkez bankaları dünya genelinde politika faizlerini arttırmıştır. Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund-IMF) tarafından Nisan 2023’de yayınlanan küresel ekonomik görünüm raporundaki tahminlere göre küresel enflasyon %9’a yaklaşmıştır. Enflasyondaki artışa arz ve talep unsurlarının yanı sıra firmaların artan kâr marjının katkısı olduğu değerlendirilmeleri yapılmıştır.

Enflasyon artarken, ekonomik faaliyetler beklenenden daha keskin bir yavaşlama kaydetmiştir. Yaşam maliyeti krizi, sıkılaştıran mali koşullar, jeopolitik gelişmeler ve salgının etkileri genel görünüm üzerinde baskı oluşturmıştır.

IMFi küresel büyümenin 2021’deki %6 düzeyinden 2022’de %3,2’ye gerilediğini tahmin etmektedir. Milli gelirin gelişmiş ülkelerde reel olarak %2,7 oranında büyüdüğü, gelişmekte olan ülkelerde ise büyümenin %4 düzeyine çıktığı hesaplanmaktadır.

Büyüme hızındaki yavaşlamaya rağmen, işsizlik oranı 2021 yılının ardından 2022 yılında da azalmış, gelişmiş ülkelerde pandemi öncesi seviyenin altına dahi inmiştir.

Pandemi dolayısıyla hızla artan kamu borcu, hafif azalmakla birlikte pandemi öncesi seviyenin üzerinde seyretmeye devam etmektedir. Enflasyonun yanı sıra, borç yükü de küresel ekonomi için bir endişe kaynağı olmaya başlamıştır.

Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere sıkı para politikası sebebiyle pek çok ülkede artan faizler, gelişmekte olan ülkelere portföy akımlarını zayıflatmıştır. Uluslararası Finans Enstitüsü (Institute of International Finance-IIF) verilerine göre 2021 yılının ardından 2022 yılında da Çin dışında ülkelerin pay piyasasından

portföy çıkışı olmuş, sabit getirili menkul kıymetlerde ise sermaye girişi azalmıştır.

DÜNYA EKONOMİSİ: SEÇİLMİŞ MAKRO GÖSTERGELER					
	2018	2019	2020	2021	2022T
GSYH Reel Değişim, %					
Dünya	3.6	2.8	-2.8	6.3	3.4
Gelişmiş Ekonomiler	2.3	1.7	-4.2	5.4	2.7
ABD	2.9	2.3	-2.8	5.9	2.1
Avro Bölgesi	1.8	1.6	-6.1	5.4	3.5
Gelişmekte Olan Ekonomiler	4.7	3.6	-1.8	6.9	4.0
Brezilya	1.8	1.2	-3.3	5.0	2.9
Çin	6.8	6.0	2.2	8.5	3.0
Hindistan	6.5	3.9	-5.8	9.1	6.8
Rusya	2.8	2.2	-2.7	5.6	-2.1
<i>Türkiye</i>	<i>3.0</i>	<i>0.8</i>	<i>1.9</i>	<i>11.4</i>	<i>5.6</i>
İşsizlik Oranı, %					
Gelişmiş Ekonomiler	5.1	4.8	6.6	5.6	4.5
ABD	3.9	3.7	8.1	5.4	3.6
Avro Bölgesi	8.2	7.6	8.0	7.8	6.8
Gelişmekte Olan Ekonomiler					
Brezilya	11.7	11.1	14.2	11.1	7.9
Çin	3.8	3.6	4.2	4.0	4.2
Rusya	4.8	4.6	5.8	4.8	3.9
<i>Türkiye</i>	<i>10.9</i>	<i>13.7</i>	<i>13.1</i>	<i>12.0</i>	<i>10.4</i>
Enflasyon, Yıllık TÜFE, %					
Dünya	3.6	3.9	2.9	6.3	8.9
Gelişmiş Ekonomiler	1.6	1.6	0.5	5.3	7.3
ABD	1.9	2.1	1.6	7.4	6.6
Avro Bölgesi	1.5	1.3	-0.3	5.0	9.2
Gelişmekte Olan Ekonomiler	5.1	5.6	4.7	7.1	10.1
Brezilya	3.7	4.3	4.5	10.1	5.8
Çin	1.8	4.5	0.2	1.4	1.8
Hindistan	2.5	6.7	4.9	6.3	6.3
Rusya	4.3	3.0	4.9	8.4	12.4
<i>Türkiye</i>	<i>20.3</i>	<i>11.8</i>	<i>14.6</i>	<i>36.1</i>	<i>64.3</i>
Genel Yönetim Brüt Borç Stoku/GSYH, %					
Gelişmiş Ekonomiler	102.9	104.0	122.9	117.4	112.5
ABD	107.4	108.7	133.5	126.4	121.7
Avro Bölgesi	85.6	83.5	96.6	94.9	90.9
Gelişmekte Olan Ekonomiler	52.7	55.1	64.8	64.3	64.6
Brezilya	85.6	87.9	96.8	90.7	85.9
Çin	56.7	60.4	70.1	71.8	77.1
Hindistan	70.4	75.0	88.5	84.7	83.1
Rusya	13.6	13.7	19.2	16.5	19.6
<i>Türkiye</i>	<i>30.1</i>	<i>32.6</i>	<i>39.7</i>	<i>41.8</i>	<i>31.7</i>

Kaynak: IMF, Hazine ve Maliye Bakanlığı, TÜİK

2021 yılında pandemi ile mücadelede destek olmak üzere IMF 650 milyar dolarlık özel çekme hakkını üye ülkelere tahsis etmişti. Bu tahsisat IMF kuralları gereği ülkelerin kotaları doğrultusunda yapılmakla birlikte, yüksek gelir seviyesindeki ülkelerin bu tutarları daha düşük gelirli ülkelere transfer etmesine yönelik bir finansman fonu Ekim ayında açıklanmıştır. Düşük gelirli ve orta gelirli ancak kırılgan ülkelerin iklim değişikliği ve salgın hastalıklar gibi uzun vadeli zorluklarla mücadele etmelerine yardımcı olmak üzere tasarlanan dayanıklılık ve sürdürülebilirlik (Resilience and Sustainability

Dünya genelinde enflasyon artarken para politikaları sıkılaşmış, ekonomik faaliyetlerin büyümesi yavaşlamıştır.

Trust-RST) fonuna sınırlı sayıda gelişmiş ülke özel çekme hakları ile kısmen katkıda bulunmuştur. Bununla beraber, bu imkândan yararlanmış olan ülke sayısı henüz sınırlıdır.

Öte yandan, Kasım ayında düzenlenen 27. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı'nda gelişmekte olan ülkelerin iklim değişikliği sonucunda maruz kaldıkları kayıp ve zararları tazmin etmek için bir fon kurulması kararı alınmıştır.

Türkiye Ekonomisi

Pandemiye takiben aşılamanın başlamasıyla kısıtlamaların kademeli olarak kaldırılması ve Türk lirasındaki değer kaybıyla da desteklenen ihracat performansı sayesinde 2021 yılında iktisadi faaliyetler hızla canlanmıştı. 2022 yılında benimsenen düşük politika faizine rağmen ve çeşitli makro-ihtiyati tedbirler sayesinde, Türk lirası istikrar kazanmışsa da, cari açık artmış, yılın ilk yarısında güçlü seyreden ekonomik faaliyetler ise ikinci yarıda hız kaybetmiştir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının (TCMB) 2021 yılı Eylül ayında başladığı faiz indirimleri sonucunda Türk lirasındaki değer kaybı yılın son aylarında hız kazanmıştı. 2022 yılında benimsenen "Liralaşma Stratejisi" sonucunda döviz kurları istikrarlı seyretilmiştir. Bu strateji çerçevesinde alınan kararlar, 2021 yılı sonunda açıklanan kur korumalı mevduat (KKM) uygulamasının süresinin uzatılması; yurtdışı yerleşikleri de kapsayan benzer bir model tasarlanması; bankaların müşterilerini yabancı para mevduat/katılım fonundan vadeli Türk lirası mevduat/katılma hesabına dönüşüme teşvik etmelerine yönelik çeşitli tedbirler ve ihracatçıların döviz gelirlerinin TCMB'ye satış zorunluluğu gibi uygulamaları içermiştir. Bu ortamda, TCMB Ağustos ayından Kasım ayına kadar birbirinin ardı sıra dört faiz indirimiyle politika faizini %14'ten %9'a çekmiştir.

Kur korumalı mevduat mekanizması sayesinde Türk lirası cinsinden mevduatın toplam mevduattaki payı 2021 sonunda %35 iken, 2022 sonunda %54'e çıkmıştır. Bununla beraber, yabancı para cinsinden mevduat ile yabancı paralara endeksli bir ürün olan KKM toplamı toplam mevduatın %62'sini oluşturmaktadır.

Düşen faizlerin finansal istikrarı bozmasını engellemek üzere özellikle yaz aylarından itibaren TCMB ve Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu (BDDK) çeşitli makro-ihtiyati tedbirler ile kredi büyümesinin ihracat ve üretimi destekleyici şekilde kullanılmasına yönlendiren detaylı tedbirler almış ve bu tedbirler yıl boyunca güncellenmiştir. Sonuçta, mali olmayan kesime kullandırılan toplam kredi hacmi yıl toplamında %53 oranında artmıştır.

Alınan tedbirlerle Türk lirasının dolar karşısında değer kaybı %40'ta, avro karşısında ise %32'de kalmıştır. Türk lirası yıllık anlamda TÜFE bazında reel olarak %15 değer kazanmıştır.

2021 yılının son iki ayında kurlardaki hızlı artış enflasyona ivme katmıştı. Yurtdışında emtia fiyatlarındaki yükselişin de etkisiyle üretici fiyatlarındaki yıllık artış oranı Eylül ayında %150'nin üzerine çıkmış, seneyi %98 seviyesinde kapamıştır. Tüketici fiyatlarındaki yıllık artış da benzer şekilde sonbahar aylarında %85'e yaklaşırken, son iki ayda baz etkisiyle gerileyerek sene sonunda %64 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu seviye 2001 yılından itibaren kaydedilen en yüksek orandır. Yine Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre yıllık ortalama

Enflasyon tüketici fiyatlarında %64'e çıkmıştır.

enflasyon, tüketici fiyatlarında %72, üretici fiyatlarında %128'i bulmuştur.

Artan enflasyon nedeniyle yıl ortasında ek bütçe çıkarılmış, gelir tahminleri yükseltilirken, bütçe harcama yetkisi arttırılmıştır. Sonuç olarak 2022 yılında gelirler tarafında canlanan ekonomik faaliyetlerin de katkısıyla vergi gelirleri ortalama enflasyonun üzerinde, %102 oranında artmıştır. TCMB merkezi bütçeye Kurumlar vergisi %185, özel tüketim vergisi toplamda %104 oranında artmıştır. Giderler tarafında, faiz hariç harcamalar %85 oranında artış kaydetmiştir. 2,6 trilyon TL'yi bulan faiz hariç harcamaların 94 milyar TL'si kur korumalı mevduat uygulaması sebebiyle bütçeden karşılanan giderlerdir. Artan küresel enerji fiyatları neticesinde, bütçeden transfer ve borç verme yoluyla Boru Hatları ve Petrol Taşıma A.Ş. (BOTAS) 126 milyar TL'lik kaynak aktarılmıştır.

Salgınla ilişkili etmenler neticesinde 2021 yılında bir önceki yıla göre daha düşük de olmakla birlikte 11 milyar TL açık veren faiz dışı bütçe dengesi, 2022'de 172 milyar TL fazla vermiştir. Özelleştirme, faiz, TCMB kâr transferi gibi tek seferlik gelirleri hariç tutan ve geçmişte yürütülmüş olan IMF programı tanımlı faiz dışı denge ise bir önceki yıl 126 milyar TL açık vermişken, bu tutar 2022'de 24 milyar TL seviyesine inmiştir. 2022 yılında merkezi yönetimin faiz giderleri bir önceki yıla göre %72 artmıştır. Sonuçta bütçe açığı faiz dışı fazlaya dönülmesiyle %31 küçülerek 139 milyar TL'ye inmiştir. Bu tutar milli gelirin %1'ine denk gelmektedir.

Bütçe açığının azalmasına rağmen 472 milyar TL'lik iç borç geri ödemesine (anapara ve faiz) karşın Hazine ve Maliye Bakanlığı 650 milyar TL'lik iç borçlanmada bulunmuş, merkezi yönetimin iç borç stoku sene sonunda %44 artışla 1,3 trilyon TL'ye çıkmıştır. İç borç stokunda sabit faizli borcun payı 2 puan artışla %55 olmuştur. Nakit borçlanma için 2021 ortalamasında 53 ay olan ortalama borçlanma vadesi 70 aya çıkmış, %20 düzeyinde seyreden borçlanma maliyetleri ise alınan makro-ihiyati tedbirlerin getirdiği bankaların devlet iç borçlanma senedi alımlarıyla Eylül ayından itibaren %12 civarına inmiştir. Merkezi yönetim 2021 yılında 7,6 milyar doları anapara olmak üzere 12,9 milyar dolarlık dış borcu geri ödemiş, buna karşın 11 milyar dolarlık yurtdışı tahvil ihracı gerçekleştirmiştir. Kredi kullanımları ile beraber kamunun toplam dış borç stoku 4 milyar dolar artarak 114 milyar dolara çıkmıştır. Sonuçta kamu kesiminin Avrupa Birliği tanımına göre toplam (iç ve dış) borcunun milli gelire oranı, milli gelirdeki yüksek nominal büyüme ve Türk lirasının reel olarak değer kazanması sayesinde, bir yılda 10 puan düşerek %32'ye inmiştir.

Büyüme yılın ikinci yarısında yavaşlarsa da yıl toplamında %5,6'yı bulmuştur.

Pandemi ertesinde 2021 yılında %11'lik bir büyüme sergileyen Türkiye ekonomisi 2022 yılının özellikle ikinci yarısında hız kaybetmiştir. Yılın ilk yarısında %7,7 olan oran, yılın ikinci yarısında %3,8'e inmiştir. Sonuç olarak, milli gelir yıl toplamında %5,6 reel büyüme kaydetmiştir. Dolar bazında kişi başı milli gelir 10.655 dolara çıkmış, beş yıl aradan sonra tekrar 10.000 doların seviyesini aşmıştır.

Harcamalar açısından bakıldığında büyümenin önemlice bir kısmının hanehalklarının tüketim harcamalarındaki artıştan kaynaklandığı gözlenmektedir. Yüksek enflasyon nedeniyle tüketiminin öne çekilme eğiliminin bu artışa katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Düşük faiz oranlarına rağmen, yatırımlardaki genel artış düzeyi, inşaat yatırımlarındaki daralma neticesinde 2021 yılında olduğu gibi genel büyüme oranının hayli altında, %2,8'de kalmıştır. Net ihracatın büyümeye katkısı 2021 yılında güçlü iken, 2022'de yıl boyunca azalmış, son çeyrekte negatife dönse de, yıl genelinde 0,6 puanda kalmıştır. Diğer yandan stok kullanımı 2021 yılının ardından 2022'de de büyümeye aşağı yönlü etkide bulunmuştur.

Üretim açısından bakıldığında 2021 yılında %6,3 ile en çok daralan sektör olan finans ve sigortacılık faaliyetlerinin 2022 yılında %21,8 oranında büyüyerek en hızlı büyüyen sektör olması dikkat çekicidir. Bunun ardından %11,7 oranında büyüme kaydeden hizmetler kesimi gelmektedir. İmalat sanayindeki büyüme ise %4,3'te kalmıştır. Gelirler açısından bakıldığında ise işgücü ödemelerinin brüt katma değerdeki payının 3,6 puan azalışla %26,5'e indiği görülmektedir.

Çalışma çağındaki nüfus 2022 yılında 975 bin kişi artarken, ekonomik faaliyetlerdeki büyüme ile işgücüne katılım oranı yükselmiş, genel istihdam 2 milyon kişi artarak 30,8 milyon kişiye çıkmıştır. İşsizlik oranı yıl genelinde %12'den %10,4'e düşmüştür. Genç nüfusta işsizlik oranı 3,2 puanlık düşüşle %19,4 olurken, daha fazla süre çalışabilecek olanları, işgücüne dahil olmamakla birlikte çalışmaya hazır olanları ve işi olmayanları gösteren atıl işgücü oranı da 3,1 puan azalarak %21,3 olmuştur.

Yılın ilk yarısında dünya genelinde ekonomik faaliyetlerin toparlanması sayesinde ihracat güçlü seyretmiş, ikinci yarıdaki yavaşlamaya ve avronun ABD doları karşısındaki değer kaybına rağmen toplam ihracat 2022'de %13 artışla 254 milyar dolara ulaşmıştır. 2021 yılında başta enerji olmak üzere ithal edilen pek çok emtia fiyatında yaşanan artış, 2022'nin ilk yarısında bu sefer Rusya-Ukrayna savaşı sebebiyle sürmüştü de yılın ikinci yarısında fiyatlar bir miktar gevşemiştir. Yine de, Türkiye'nin enerji ithalatı %90 artışla 96 milyar doları aşmıştır. Diğer yandan, 2021 yılında normalleşen parasal olmayan altın ithalatı 2022 yılında neredeyse 4 misline, 20 milyar dolar düzeyine çıkmıştır. Özellikle ara malları ithalatının yüksek seyri ile toplam ithalat %34 oranında büyümüştür. Yıl ortalamasında dış ticaret hadleri de Türkiye aleyhine gelişmiş, dış ticaret açığı sonuçta %127 artışla 107 milyar dolara çıkmıştır.

Net turizm gelirleri önceki yıla göre 12 milyar dolarlık artışla 37 milyar doları bulmuşsa da, dış ticaret açığı büyümeye devam etmiş, 2021 yılında 7 milyar dolara dek gerilemiş olan cari işlemler açığı 2022'de 49 milyar dolara çıkmıştır.

Ödemeler dengesinin finansman tarafında net doğrudan yatırımlar bir önceki yıla göre %17 artarak 8 milyar dolara çıkmıştır. Bu tutarın 6,3 milyar doları yabancıların gayrimenkul alımlarından kaynaklanmıştır. Toplam konut satışlarının %4,5'i

Cari açık hızla artarken, yabancıların ülkedeki portföy yatırımları azalmıştır.

yabancılara yapılmıştır. Bu oran 2013'ten bu yana kaydedilen en yüksek seviyedir. İstisnai olarak Türk vatandaşlığına başvuru için satın alınması gereken gayrimenkul değeri yıl ortasında 250.000 dolardan 400.000 dolara yükseltilmiştir.

Yıl genelinde yurtdışı yerleşikler pay senedi piyasasında 4 milyar dolar tutarında net satış gerçekleştirmiştir. Borçlanma aracı piyasasında bankalar 7,9 milyar dolarlık net borç geri öderken, yabancılar yurtiçi kamu borçlanma aracı portföylerini 2 milyar dolar azaltmış, buna karşın artan faizlerle yurtdışı kamu borçlanma aracı yatırımlarını 5 milyar dolar arttırmıştır. Sonuç olarak, 2021 yılında portföy yatırımlarına 800 milyon dolar gibi ufak bir tutarda net sermaye girişi olmuş iken, 2022 yılında 13 milyar dolara yakın çıkış kaydedilmiştir.

Yurt dışında yerleşik tasarruf sahiplerine ait mevduat hesaplarındaki artış ile banka dışı özel sektörün dış borç kullanımı cari işlemler hesabının finansmanına katkı sağlamıştır.

Özellikle turizm verilerinde yapılan güncelleme sonucunda kaynağı belirlenemeyen sermaye hareketlerini ifade eden net hata ve noksan kaleminde düzelme olsa da, bu kalem 24 milyar dolar ile bugüne dek gerçekleşen en yüksek tutarda sermaye girişini göstermektedir.

Sermaye girişindeki artış cari açığındaki artışın altında kalmasına rağmen, net hata ve noksan kalemi sayesinde rezervler 12 milyar dolar artmıştır. Altın dahil TCMB rezervleri 2022 sonunda 129 milyar dolar seviyesindedir. Net uluslararası rezervler 28 milyar dolar olarak hesaplansa da, bu tutara Türk lirası karşılığında yabancı merkez bankaları ve bankalarla yapılan anlaşmalar çerçevesinde geçici süreyle alınan dövizler (swap) dahildir.

TCMB'nin yabancı merkez bankalarıyla imzaladığı ikili para takası anlaşmalarını da içeren dış borç stoku 2022 yılında 20 milyar dolar artarak 459 milyar dolara yükselmiş, dış borç stokunun milli gelire oranı ise bir önceki yıla kıyasla 4 puan azalarak %51'e inmiştir.

Özellikle yurtdışı kreditorlerin dikkate aldığı Türkiye'nin kredi notu 2022 yılında uluslararası derecelendirme şirketleri tarafından gözden geçirilmiş, önde gelen şirketler ülke notunu düşürmüştür. Türkiye'nin yabancı para cinsinden uzun vadeli kredi notunu Standard & Poor's yatırım yapılabilir seviyenin beş kademe altında B düzeyinde değerlendirirken, Moody's yatırım yapılabilir seviyenin altı kademe altında B3 seviyesinde, Fitch ise yatırım yapılabilir seviyenin beş kademe altında B seviyesinde değerlendirmiştir.

Dış borcun milli gelire oranı %51 olmuştur.

TÜRKİYE EKONOMİSİ: SEÇİLMİŞ MAKRO GÖSTERGELER

	Birim	2018	2019	2020	2021	2022
Nüfus ve İstihdam						
Nüfus (yıl sonu)	Mn.	82.0	83.2	83.6	84.7	85.3
İşgücüne Katılım (ortalama)	%	53.1	52.9	49.1	51.4	53.1
İstihdam Edilen (ortalama)	Mn.	28.7	28.0	26.7	28.8	30.8
İşsizlik (ortalama)	%	10.9	13.7	13.1	12.0	10.4
Milli Gelir						
GSYH	Myr. TL	3,759	4,318	5,048	7,249	15,007
GSYH	Myr. \$	797	760	717	807	906
GSYH Reel Değişim	%	3.0	0.8	1.9	11.4	5.6
Yerleşik Hanehalkı Tüketimi	%	0.5	1.5	3.2	15.3	19.7
Devletin Nihai Tüketimi	%	6.5	3.8	2.5	2.6	5.2
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	%	-0.2	-12.5	7.4	7.4	2.8
Mal ve Hizmet İhracatı	%	8.8	4.2	-14.4	24.9	9.1
Mal ve Hizmet İthalatı	%	-6.2	-5.0	6.7	2.4	7.9
Kamu Maliyesi						
Bütçe Gelirleri	Myr. TL	758	875	1,028	1,402	2,802
Faiz Dışı Giderler	Myr. TL	757	900	1,070	1,423	2,631
Faiz Dışı Bütçe Dengesi	Myr. TL	1.1	-24.8	-41.3	-20.7	171.8
Faiz Giderleri	Myr. TL	74.0	99.9	134.0	180.9	310.9
Bütçe Dengesi	Myr. TL	-72.8	-124.7	-175.3	-201.5	-139.1
AB Tanımlı Gen. Yön. Brüt Borç Stoku	Myr. TL	1,130	1,406	2,002	3,030	4,763
Dış Denge						
İhracat (FOB)	Myr. \$	177.2	180.8	169.6	225.2	254.2
İthalat (CIF)	Myr. \$	231.2	210.3	219.5	271.4	363.7
İhracat / İthalat	%	76.6	86.0	77.3	83.0	69.9
Dış Ticaret Dengesi	Myr. \$	-54.0	-29.5	-49.9	-46.2	-109.5
Cari Denge	Myr. \$	-20.2	10.8	-31.9	-7.2	-48.8
Net Doğrudan Yatırım (net)	Myr. \$	-8.8	-6.6	-4.5	-6.9	-8.2
TCMB Rezervleri (altın dâhil)	Myr. \$	93.0	105.7	93.6	111.2	128.7
Dış Borç Stoku	Myr. \$	426.3	414.6	430.2	439.3	459.0
Enflasyon						
TÜFE (yılsonu)	%	20.3	11.8	14.6	36.1	64.3
ÜFE (yılsonu)	%	33.6	7.4	25.2	79.9	97.7
Döviz Kurları						
Dolar Kuru (yıl sonu)	TL	5.3	5.9	7.4	13.3	18.7
Avro Kuru (yıl sonu)	TL	6.0	6.7	9.1	15.1	19.9

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, TCMB, TÜİK

Finansal Piyasalar

Finansal Piyasalardaki Gelişmeler

2020 yılında ortaya çıkan pandeminin etkisiyle iktisadi faaliyet hızla yavaşlamış, salgının ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini bertaraf etmek üzere hükümetler ve merkez bankalarının destekleriyle birlikte küresel ekonomi hızla toparlanmıştır. Durgunluktan çıkılmasına rağmen, enflasyonda gözlenen hızlı yükseliş sebebiyle, gelişmiş ülke merkez bankaları para politikasını sıkılaştırmaya başlamıştır. Para politikasının 1980'lerden bu yana en hızlı şekilde sıkılaşmasıyla birlikte, küresel ekonomi resesyon tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Şubat ayında Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyon düzenlemesi halihazırda yükseliş trendinde olan enflasyon üzerinde ilave baskılar yaratmıştır. Jeopolitik riskler, küresel enflasyon gelişmeleri, gelişmiş ülkelerde artan resesyon beklentisi ve Çin'de salgın tedbirlerinin tedarik zincirleri üzerinde oluşturduğu belirsizlik nedeniyle küresel iktisadi faaliyet 2022 yılı genelinde zayıf seyretilmiştir.

2022 yılında dünyada sermaye piyasalarına olan yatırımcı ilgisi azalırken, Türkiye'de yüksek kalmaya devam etmiştir.

Bu ortamda, enflasyon ve enflasyon beklentilerindeki ilerlemeye bağlı olarak gelişmiş ülkelerde merkez bankalarının parasal teşvikleri azaltacağı beklentileri risk iştahının gerilemesine neden olmuştur. Jeopolitik gelişmeler sebebiyle, emtia fiyatlarında dalgalanma yaşanırken, küresel enflasyon beklentileri de artmıştır.

2021 yılının Eylül-Aralık döneminde TCMB'nin bir faiz indirimi döngüsüne geçmesiyle birlikte Türk lirasında hızlı bir değer kaybı yaşanmıştı. TL'nin değer kaybetmesiyle birlikte, enflasyonda bir artış trendi başlamıştı. Türkiye'de enflasyonda süregelen artışla birlikte iç talebin 2022 yılının ilk yarısında güçlü seyretilmesi, 2022 yılının ikinci yarısında faiz indirimlerine devam edilmesinin de etkisiyle risksiz getiri oranının enflasyonun altında kalmasıyla, küresel piyasalarda finansal koşullar sıkılaşmasına rağmen yurtiçinde pay piyasasında hava olumlu seyretilmiştir.

Yıl başında %22 civarında seyreden gösterge tahvil faizi, Haziran ayında %27'lere kadar yükselmiş, bankalara yabancı para mevduatı ve ticari kredide faiz şartına bağlı olarak tahvili karşılık tutma zorunluluğu getirilmesinin ardından %10'lara kadar inmiştir. 2022 yılı boyunca Borsa İstanbul, zaman zaman dalgalansa da kuvvetli bir yükseliş trendinde seyretilmiştir. Sonuçta, 2022 yılında BIST-100 endeksi %197

yükselirken dolar bazında Türk lirasının değer kaybıyla %111 kazançla daha sınırlı bir artışla yılı tamamlamıştır.

Türkiye finansal piyasalarındaki gelişmelerin detaylı şekilde ele alındığı bu bölümde, analize uluslararası karşılaştırmalar çerçevesinde başlanacaktır.

Uluslararası Karşılaştırmalar

Jeopolitik riskler, küresel enflasyon gelişmeleri, gelişmiş ülke merkez bankalarının güçlü parasal sıkılaştırma adımlarıyla birlikte gelişmiş ülkelerde artan resesyon beklentisi sebebiyle küresel iktisadi faaliyet 2022 yılında ivme kaybetmiştir. Sonuç olarak 2022 yılında Dünya genelinde borsa getirileri negatif olmuştur.

Bu ortamda, dünyada borsalara kote olan şirketlerin toplam piyasa değeri %18 azalarak 101 trilyon dolar seviyesinde gerçekleşirken, işlem hacmi ise %6 azalarak 203 trilyon dolar olmuştur. Önceki yıl dolar bazında en fazla kayıp yaşayan Borsa İstanbul, 2022 yılında dolar bazında getiri anlamında en fazla kazanç sağlayan borsa olmuştur.

Küresel sermaye piyasalarında riskten kaçınma eğilimi güç kazanmıştır.

Küresel sabit getirili menkul kıymet stoku önceki yıla göre %8 azalışla 118 trilyon dolara inmesine karşın, borsalarda borçlanma araçlarının işlem hacmi bir önceki yıla göre %28 artarak 51 trilyon dolara çıkmıştır.

Dünya Borsalar Federasyonu üyesi borsalarda vadeli işlem hacmi faiz sözleşmelerindeki etkili artışla bir önceki yıla %28 artışla 2,5 katrilyon dolar olarak gerçekleşirken, opsiyon işlemleri pay endeksi sözleşmelerindeki dikkat çekici artışla %20 yükselişle 1,6 katrilyon \$'a ulaşmıştır.

49 ülkeden toplanan verilere göre, bu ülkelerdeki yatırım fonlarının toplam büyüklüğü ise 2022 yılında %15 azalarak 60 trilyon dolara inmiştir.

Sabit Getirili Menkul Kıymetler

Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements - BIS) üye ülkelerden yurtdışında ve yurtdışında ihraç edilen sabit getirili menkul kıymet stoklarını (SGMK) derlemektedir.

Aralık 2021 itibarıyla BIS'te verisi bulunan 44 ülkenin 128 trilyon dolar olan SGMK stokunun Eylül 2022'de %8 azalışla 118 trilyon dolara gerilediği görülmektedir.

Dünya SGMK stokunun yarısının kamu borçlanma araçlarından, %35'inin ise finansal kurumlar tarafından ihraç edilen borçlanma araçlarından oluştuğu görülmektedir.

Eylül 2022 itibarıyla Dünyadaki toplam sabit getirili menkul kıymet stokunun %43'ü ABD'li kamu ve özel kesim kurumları tarafından ihraç edilmiş borçlanma araçlarından oluşmaktadır.

Sıralamada ABD'yi %18 payla Çin ve %9 payla Japonya takip etmektedir. İlk on ülkenin tahvil/bono stoku toplam Dünya stokunun %90'ını oluşturmaktadır. 2021 sonunda ilk 10'da yer alan İspanya 11. sıraya gerilerken, Avustralya 1 sıra ilerleyerek 10. sırada konumlanmıştır.

SGMK stoku sıralamasındaki ilk 10 ülke arasında kamu borçlanma aracı stokunun toplam sabit getirili menkul kıymetler içindeki payının en yüksek olduğu ülkeler %74 oranla Japonya ve İtalya iken, Türkiye'de bu oran %78 olarak hesaplanmaktadır.

Küresel sabit getirili menkul kıymet stoku Eylül 2022 itibarıyla 118 trilyon dolardır.

SGMK stoku açısından Dünya sıralamasında 10. sırada yer alan Hollanda'da da özel sektör tahvillerinin payı %82 ile hayli yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca, 12. sırada yer alan İrlanda'da bu payın %86, 13. sırada yer alan Lüksemburg'da ise %98 olduğu dikkat çekmektedir.

Kamu tahvilleri hariç bırakıldığında Dünya genelinde özel sektör borçlanma araçlarında finansal kurumlar öne çıkmaktadır. İlk 10 ülke arasında yer alan Çin'de ise finans dışı kuruluşların toplam tahvil stokundaki payının %23 ile diğer ülkelere kıyasla yüksek olması dikkat çekmektedir. Diğer ülkeler arasında Malezya'da %40, Singapur'da %28 ve Şili'de %26 payla reel sektör borçlanma araçlarının payının yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye için bu oran %6'dır.

SABİT GETİRİLİ MENKUL KIYMET STOKU (09/2022, milyar dolar)					
		Finansal Kuruluşlar	Finans Dışı Kuruluşlar	Kamu	Toplam
1	ABD	16,709	7,551	26,853	51,313
2	Çin	7,467	4,722	8,697	20,886
3	Japonya	2,160	699	8,113	10,972
4	Birleşik Krallık	1,439	596	2,412	4,447
5	Fransa	1,712	380	2,203	4,302
6	Almanya	1,716	564	1,703	3,983
7	Kanada	1,496	206	1,954	3,656
8	İtalya	605	146	2,102	2,852
9	Hollanda	1,141	189	842	2,172
10	Avustralya	1,438	155	350	1,943
31	Türkiye	35	14	176	225
	Toplam	41,269	16,446	60,445	118,365

Kaynak: BIS

Sabit getirili menkul kıymetlerin (SGMK) organize borsalardaki ikincil piyasa verileri Dünya Borsalar Federasyonu (World Federation of Exchanges - WFE) tarafından yayınlanmaktadır. Bu bölümde 69 borsada işlem gören sabit getirili menkul kıymetler ele alınmıştır. Bununla beraber, bu kıymetlerin genelde organize borsalarda değil, tezgahüstü piyasalarda işlem gördüğü dikkate alınmalıdır.

2022 yılında borsaların sabit getirili menkul kıymet piyasalarındaki işlem hacmi bir önceki yıla göre %28 artarak 51 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu artışın önemli bir kısmı CME grubundan ileri gelmektedir.

CME grubu 32 trilyon dolarlık işlem hacmiyle ilk sırada yer alırken, İspanya Borsası BME 5,2 trilyon dolar işlem hacmi ile ikinci sıradaki yerini korumuştur. Ayrıca, 2021 yılında olduğu gibi 2022 yılında da Çin borsalarının işlem hacmini dikkat çekici şekilde artırarak ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Stok büyüklüğü fazla olan bazı ülkelerin işlem hacminde öne çıkmamasında, işlemlerin ağırlıkla tezgahüstü piyasada yapılıyor olması etkilidir. Borsa İstanbul'da sabit getirili menkul kıymet hacmine Borsa dışında yapıp sonradan tescil edilen işlemler de dahil olduğu için ön sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Sabit getirili menkul kıymet işlem hacmine göre sıralamalarda Borsa İstanbul dünyada 16. sırada yer almaktadır.

Borsalara kote SGMK sayısı bakımından verisi incelenen 65 borsa arasında, Euronext 53.000'e yakın kote tahvil sayısı ile Dünyada ilk sıralarda yer almaktadır.

Yanı sıra, tabloda yer almayan Lüksemburg Borsası, Deutsche Boerse ve Boerse Stuttgart'ta 30.000 civarında tahvil kote iken, en yüksek işlem hacmine sahip borsalardan Şanghay Borsası'nda 24.000'e yakın tahvil kotedir. Kore Borsası ile Londra Borsası'nda kote tahvil sayıları sırasıyla 15.000 ile 11.000 civarındadır. Uluslararası işlemlerin yoğun olduğu Londra Borsasında sayının yarısına yakını yabancı menkul kıymetlerden kaynaklanmaktadır.

SABİT GETİRİLİ MENKUL KIYMET İŞLEMLERİ (2022)						
		İşlem Hacmi (milyar dolar)	Kote SGMK Sayısı			Toplam
			Özel	Kamu	Yabancı	
1	CME Grubu	31,954	-	-	-	-
2	BME İspanya Borsası	5,207	675	2,191	0	2,866
3	Şanghay Borsası	3,240	16,922	7,136	0	24,058
4	Şenzhen Borsası	2,390	2,022	7,136	0	9,158
5	Johannesburg Borsası	2,299	1,509	126	0	1,880
6	İran Borsası	2,087	47	118	0	165
7	Taipei Borsası	1,274	1,436	156	0	2,355
8	Kore Borsası	758	9,431	5,815	4	15,250
9	Euronext (Avrupa)	378	50,244	2,042	0	52,286
10	Tel Aviv Borsası	243	718	41	0	759
15	Borsa İstanbul	91	612	150	0	762
Toplam		50,900				277,222

Kaynak: WFE

Borsa İstanbul SGMK işlem hacmi 2021 yılına göre dolar bazında %18 artarak 91 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Dünya borsaları arasında Borsa İstanbul'un sıralaması 1 sıra ilerleyerek 15'e yükselmiştir. Türkiye'de kote özel sektör tahvil ve bono sayısı nispeten yüksek olsa da işlemlerin önemli çoğunluğu kamu tahvillerinde gerçekleşmektedir.

Pay Senetleri

Bu bölümde, pay piyasaları için Dünya borsaları getiri, piyasa değeri, işlem gören şirket sayısı ve işlem hacmi açısından sıralanarak incelenmektedir.

Endeks Getirileri

Gelişmiş ülke merkez bankaları tarafından 2020 yılında salgın döneminde açıklanan ve 2 yıl kadar sürdürülen agresif parasal genişleme adımları, hem gelişmekte olan ülke para birimlerinin dolar karşısında değer kazanmasını sağlamış, hem de gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde pay senedi piyasalarının yükselişini desteklemiştir. Ancak, ekonomik aktivitede salgın öncesi döneme göre kayda değer toparlanma sağlanması, istihdam piyasasında iyileşme ve enflasyonun yükselişiyle birlikte 2022 yılında gelişmiş ülke merkez bankaları 80'lerden beri en keskin faiz artırımını döngüsüne girmiştir.

Enflasyondaki yükselişi dizginlemek amacıyla parasal sıkılaştırma adımlarının atılmasıyla birlikte yatırımcılar pay senedi piyasalarında riskten kaçınmaya başlamıştır. Şubat 2022 döneminde Rusya'nın Ukrayna'ya askeri harekât düzenlemesiyle birlikte jeopolitik riskler artmış, emtia fiyatlarında kısa süreli dalgalanmalar kısa süreli dalgalanmalar yaratmıştır. Ayrıca, Çin'de yıl içerisinde sıfır salgın politikasıyla birlikte ekonominin çeşitli dönemlerde kapatılması küresel ekonomik büyüme üzerinde ek aşağı yönlü baskı yaratmıştır.

Gelişen piyasalar genelinde pay senetleri dolar bazında değer kaybetmiş, Borsa İstanbul dolar bazında en fazla değer kazanan borsa olmuştur.

23 gelişmiş ve 24 gelişmekte olan ülkenin büyük ve orta ölçekli şirketlerinin performansını yansıtan MSCI ACWI endeksine bakıldığında; endeksin 2022 senesini dolar bazında %18 düşüşle tamamladığı görülmektedir. Bununla beraber, gelişen piyasalar endeksi yılı %20 kayıpla tamamlamıştır.

2022 yılında Uluslararası Finans Enstitüsü (Institute of International Finance) verilerine göre gelişmekte olan ülkelerin pay piyasasına yönelik sermaye hareketleri, Çin hariç gelişmekte olan ülke piyasalarından çıkışa işaret etmektedir. 2021 yılında Çin dahil gelişmekte olan ülkelerde pay piyasalarına toplam sermaye girişi 55 milyar dolar iken, 2022 yılında 3,7 milyar dolar çıkış yaşanmıştır.

2022 yılında ana endeks verilerine göre organize borsalar arasında ABD doları cinsinden en fazla getiriyi sağlayan borsa %105 ile Borsa İstanbul olurken, %79 getiri ile Zimbabve olurken, %40 getiri ile Arjantin Borsası Zimbabve'yi izlemiştir. Şili Borsası %27 getiri ile dördüncü sırada yer alırken, Güney Kıbrıs'ta yer alan Kıbrıs Borsası %24 getiriyle 5. sırada yer almıştır.

ABD merkez bankasının agresif faiz artırımlarıyla birlikte önceki yılda yatırımcı ilgisinin yüksek olduğu teknoloji şirketlerinin ağırlıkta olduğu Nasdaq'ta fiyatlar %34 gerilemiştir.

2021 yılında Türk lirasının değer kaybetmesiyle birlikte dolar bazında en fazla değer kaybeden piyasa olan Borsa İstanbul, 2022 yılında enflasyonda yükselişle birlikte artan yatırımcı ilgisiyle birlikte hızlı yükselmiştir.

2022 yılında 91 borsa arasında getirinin pozitif olduğu borsa sayısı 21 iken, 70 borsanın kayıpla yılı tamamladığı görülmektedir. En fazla kayıp yaşanan 10 borsa arasında

4'ünün Afrika, 4'ünün Asya ülkeleri olduğu görülmüştür. Sri Lanka, Gana, ABD ve Tayvan'da borsa endeksinin dolar bazında %30'dan fazla kayıp yaşadığı dikkat çekmektedir.

2021 yılında dolar bazında %30 kayıpla en fazla değer kaybeden borsa olan Borsa İstanbul, 2022 yılında %105 kazançla en fazla değer kazanan olmuştur. Borsa İstanbul, performansı ile hem MSCI gelişen piyasalar endeksi (-%20) hem de MSCI dünya endeksinin (-%18) getirisinin hayli üzerine çıkmıştır.

ABD DOLARI BAZINDA ENDEKS GETİRİLERİ (2022)				
İlk 10 Borsa			Son 10 Borsa	
1	Borsa İstanbul	105.2%	Sri Lanka Borsası	-61.0%
2	Zimbabve Borsası	79.4%	Gana Borsası	-39.0%
3	Arjantin Borsası	40.3%	ABD Nasdaq	-33.5%
4	Şili Borsası	26.6%	Tayvan Borsası	-30.0%
5	Kıbrıs Borsası	23.8%	Kore Borsası	-29.6%
6	Bosna Hersek Borsası	19.1%	Kazablanka Borsası	-29.4%
7	Ürdün Borsası	18.2%	Nairobi Borsası	-29.3%
8	Umman Borsası	17.4%	Pakistan Borsası	-28.4%
9	Zambiya Borsası	15.9%	Şenzhen Borsası	-28.3%
10	Brezilya Borsası	14.4%	Polonya Borsası	-27.0%

Kaynak: Rasyonet, WFE

Piyasa Değeri

Endekslerdeki düşüşe paralel olarak verisi incelenen 83 borsayı içeren küresel piyasa değeri 2022 yılında bir önceki yıl sonuna göre %18 azalarak 101 trilyon dolar seviyesine inmiştir. Bu azalışta gelişmiş ülke merkez bankalarının parasal sıkılaştırma adımları atması etkili olmuştur.

Piyasa değerine göre bakıldığında Borsa İstanbul dünyada 30. sıradadır.

2022 yılında Dünya borsalarındaki toplam piyasa değerindeki azalışın yarısı (%35 Nasdaq, %15 NYSE) ABD borsalarından gelmekte olup, bu borsalar toplam piyasa değerinin %39'unu oluşturmuştur. Piyasa değeri açısından Dünya birinciliğini koruyan New York Borsası (NYSE), bir önceki yıla göre %13 değer kaybetmiştir. Dünya sıralamasında ardından gelen Nasdaq ise %33 değer kaybetmiştir. Bu iki borsa beraber ele alındığında; ABD borsalarındaki şirketlerin toplamda 40 trilyon dolarlık bir piyasa değerine sahip olduğu görülmektedir.

2022 yılında ilk 10'a giren borsalar arasında, 2021 yılına göre görülen en dikkat çekici değişiklik Londra Borsası'nın piyasa değerinde gözlenen %18'lik azalışla birlikte iki sıra gerilemesi olmuştur.

Avrupa'nın en büyüğü olan 6 trilyon dolar piyasa değeri ile Hollanda, Belçika, Fransa, Portekiz, Norveç ve 2021'den itibaren İtalya borsalarını içeren Euronext Borsası ile Uzak Doğu blokunda yer alan Şanghay, Japonya, Şenzhen ve Hong Kong borsaları piyasa değeri bakımından ABD'li borsaların ardından gelmiş ve toplam piyasa değerinin %26'sını oluşturmuştur.

BORSALARIN PİYASA DEĞERİ (2022)

		Ülke	Piyasa Değeri (milyar dolar)	Piyasa Değeri Payı	Piyasa Değeri/GSYH
1	New York Borsası	ABD	24,060	23.8%	96.1%
2	Nasdaq OMX	ABD	16,238	16.1%	64.9%
3	Şanghay Borsası	Çin	6,724	6.6%	36.7%
4	Euronext (Avrupa)	Hollanda, Belçika, Fransa, Portekiz, Norveç, İtalya	6,064	6.0%	131.4%
5	Japonya Borsası	Japonya	5,380	5.3%	125.1%
6	Şenzhen Borsası	Çin	4,701	4.6%	25.7%
7	Hong Kong Borsası	Hong Kong	4,567	4.5%	1,239.7%
8	Ulusal Hindistan	Hindistan	3,387	3.3%	97.7%
9	Londra Borsası Grubu	İngiltere	3,096	2.1%	59.6%
10	TMX Grubu	Kanada	2,745	2.7%	124.7%
30	Borsa İstanbul	Türkiye	330	0.3%	36.4%
	Toplam*		101,152	100.0%	61.0%

Kaynak: IMF, WFE, TÜİK

2022 yılında Borsa İstanbul'daki şirketlerin piyasa değeri %138 artarak 330 milyar dolara çıkmıştır. Dünya borsaları arasında Borsa İstanbul'un konumuna bakıldığında, dolar bazında hesaplanan pay fiyatlarındaki artış dolayısıyla piyasa değeri açısından sıralamada 8 yukarı çıkarak 30. sıraya ilerlediği görülmektedir.

Piyasa değerinin milli gelire oranı dünya ortalamasında %61'dir.

Borsaların piyasa değerinin, bu borsaların yer aldığı ülkelerdeki milli gelire oranı, pay senedi piyasasının ülke ekonomisindeki yerini göstermektedir. 2022 sonunda borsaların toplam piyasa değerinin ilgili ülkelerdeki toplam GSYH'ya oranı %61'dir. Bu karşılaştırmada, milli gelirin 12 katı piyasa büyüklüğüne sahip olan ve Çinli şirketler tarafından tercih edilen Hong Kong dikkat çekmektedir. Dolar bazında hesaplandığında Borsa İstanbul'un piyasa değeri, önceki yıla kıyasla 19 puan artışla Türkiye milli gelirin %36'sına ulaşmıştır.

Kote Şirket Sayısı

2022 sonu itibarıyla incelenen 89 borsa toplamında, borsalara kote olan yerli ve yabancı şirketlerin sayısı 57.000'e yaklaşmıştır. WFE tanımı yatırım fonları ile holdingleri hariç tutmaktadır.

İncelenen borsalar arasında en fazla şirketin borsaya kote olduğu borsa Bombay'dır. Bombay Borsasına 6.700'e yakın aşkın şirket koteyken, hemen ardından gelen Japonya Borsası ve Nasdaq OMX'de sırasıyla 3.871 ve 3.688 şirket borsaya kotedir.

İncelenen borsalar arasında en fazla yabancı şirket 865 ile Nasdaq OMX'de iken, ilk 10 sıralamasında yer almayan Viyana Borsası'na kote olan şirketlerin %92'sini yabancı şirketler oluşturmaktadır. En fazla oranda kote olan yabancı şirket sıralamasında Viyana Borsasını %78 ile Lüksemburg izlemektedir.

Borsaya kote olan şirket sayısı bakımından ilk 10 borsa, verileri derlenen borsalardaki toplam kote şirket sayısının %57'sini oluşturmaktadır.

BORSAYA KOTE OLAN TOPLAM ŞİRKET SAYISI (2022)					
		Şirket Sayısı	Yerli	Yabancı	Toplamdaki Payı
1	Bombay Borsası	6,655	6,655	0	11.7%
2	Japonya Borsası	3,871	3,865	6	6.8%
3	Nasdaq OMX	3,688	2,823	865	6.5%
4	TMX Grubu	3,584	3,534	50	6.3%
5	Şenzhen Borsası	2,743	2,743	0	4.8%
6	Hong Kong Borsası	2,597	2,414	183	4.6%
7	Kore Borsası	2,468	2,446	22	4.2%
8	New York Borsası	2,405	1,818	587	4.3%
9	Şanghai Borsası	2,174	2,174	0	3.8%
10	Avustralya Borsası	2,135	1,976	159	3.8%
28	Borsa İstanbul	462	461	1	0.8%
	Toplam	56,807	51,239	5,433	100.00%

Kaynak: WFE, Bombay Borsası
Çifte kotasyondan ötürü Ulusal Hindistan Borsası toplama dahil edilmemiştir.

Borsa İstanbul WFE'ye Ana Pazar, Yıldız Pazar, Yakın İzleme Pazarı ve Gelişen İşletmeler Pazarına (menkul kıymet yatırım ortaklıkları ile borsa yatırım fonları hariç) kote şirketlerin verilerini bildirmektedir. 2022 sonunda bu piyasalara kote 462 adet şirket ile Borsa İstanbul incelenen borsalar arasında 28. sırada yer almaktadır. Mevcut durumda sadece 1 yabancı şirket Borsa İstanbul'a kotedir.

İşlem Hacmi

Dünya borsalarındaki toplam piyasa değerinin %18 azaldığı 2022 yılında, pay senedi işlem hacmi de %6 azalarak 203 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

2022 yılında işlem hacmi büyüklüğüyle önde gelen 10 borsa arasında işlem hacminin dolar cinsinden en fazla arttığı borsa %29 CBOE Avrupa Borsası olmuştur. İşlem hacminin en fazla arttığı diğer borsalar ise %263 ile Ermenistan Borsası, %197 ile Ruanda Borsası ve %127 ile Gana Borsası olmuştur.

ABD borsaları, piyasa değeri bakımından olduğu gibi işlem hacminin de en yüksek olduğu borsa olarak listenin ilk sıralarında yer almaktadır. Piyasa değeri bakımından ikinci sırada yer alan Nasdaq ABD, işlem hacmini önceki yıla kıyasla %3 artırarak 75 trilyon dolarlık işlem hacmiyle ilk sırada yerini korurken, piyasa değeri Nasdaq'dan yüksek olan New York Borsası ise 30 trilyon dolarlık işlem hacmiyle ikinci sıradadır.

2022 yılında Asya borsalarının işlem hacminin önceki yıla kıyasla hayli azaldığı dikkat çekmektedir. İşlem hacmi sıralamasında üçüncü sırada konumlanan Şenzhen Borsası'nın işlem hacmi %14 azalmıştır. Diğer taraftan Şanghai ve Japonya borsalarının işlem hacmi sırasıyla %18 ve %11 azalmıştır.

Diğer taraftan, sağladıkları düşük maliyet, hızlı işlem ve tek merkezden birçok piyasaya ulaşabilme gibi imkânlar ile

Borsa İstanbul pay senedi işlem hacmi bakımından dünya borsaları arasında 19. sırada yer alırken, devir hızı bakımından dünyanın en likit 4. borsası olmuştur.

alternatif işlem platformları da son yıllarda yatırımcılarca tercih edilmektedir. Önemli alternatif işlem platformlarından biri olan CBOE ABD'in işlem hacmi önceki yıla kıyasla %9 azalsa da sıralamada dördüncü sıradaki yerini korumuştur. Avrupa'da işleyen platform CBOE Avrupa'da işlem hacmi önceki yıla kıyasla %29 artmıştır. Bu iki platformda, 2022 yılında, Dünya borsalarında gerçekleşen işlemlerin %12'si yapılmıştır.

Borsa İstanbul pay senedi işlem hacmi artan yerli yatırımcı ilgisiyle 2021 yılına göre dolar cinsinden %23 artmış 2022 yılında 975 milyar dolarlık işlem hacmiyle 1 sıra ilerleyerek 19. sıraya yükselmiştir.

PAY SENEDİ İŞLEM HACMİ (2022)				
		İşlem Hacmi (milyar dolar)	İşlem Hacmi Payı	Hacim/Piyasa Değeri
1	Nasdaq OMX	75,242	34.1%	451.3%
2	New York Borsası	30,289	13.6%	121.6%
3	Şenzhen Borsası	19,085	10.3%	470.3%
4	CBOE ABD	19,030	9.8%	-
5	Şanghai Borsası	14,325	8.2%	260.2%
6	Japonya Borsası	6,650	3.5%	139.1%
7	CBOE Avrupa	5,269	1.9%	-
8	Londra Borsası Grubu	4,727	2.1%	142.6%
9	Kore Borsası	3,048	2.7%	354.4%
10	Hong Kong Borsası	3,018	2.0%	95.9%
19	Borsa İstanbul	975	0.6%	295.4%
	Toplam	202,626	100%	200.8%

Kaynak: WFE

Pay senedi işlem hacminde Borsa İstanbul dünyada 19. sıradadır.

Pay senedi işlem hacmini toplam piyasa değerine oranlayarak hesaplanan pay senedi devir hızının yüksek olması likit bir piyasaya işaret ederken, aynı zamanda bu borsadaki yatırımcıların portföylerini daha kısa vadeli olarak değerlendirdiklerini göstermektedir.

ABD'li Nasdaq %463 devir hızı ile Dünyanın en likit piyasası olurken, Nasdaq'ı %406'lık oran ile Çinli Şenzhen Borsası izlerken, %345'lik oran ile Tayvanlı Taipei 3., %296'lık oran ile Borsa İstanbul 4. sırada yer almıştır.

Vadeli İşlemler ve Opsiyonlar

Dünya Borsalar Federasyonu 37 borsada işlem gören vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri verilerini derlemektedir. ABD doları cinsinden verilen hacimler, temsili değerleri (notional value) ifade etmektedir.

2022 yılında borsalarda gerçekleşen toplam vadeli işlem hacmi bir önceki yıla göre %28 artarak 2,5 katrilyon dolar olmuştur. Aynı dönemde işlem gören sözleşme sayısı ise %7 azalarak 27 milyara gerilemiştir. Opsiyon sözleşmeleri işlem hacmi ise önceki yıla kıyasla borsa yatırım fonlarındaki yükselişle %20 artarak 1,6 katrilyon dolara ulaşmıştır.

Sözleşmelere dayanak varlıklara göre bakıldığında vadeli işlemlerde en büyük payın faiz sözleşmelerinde, opsiyonlarda

ise borsa yatırım fonu sözleşmelerinde olduğu görülmektedir. Vadeli işlemlerdeki artışta faize dayalı kontratlardaki artış rol oynamıştır. Opsiyon işlem hacmindeki artış ise, önemli ölçüde pay endeksi ve faiz opsiyonlarındaki artıştan ileri gelmiştir.

DÜNYA BORSALARINDA DAYANAK BAZINDA VADELİ İŞLEM VE OPSİYON SÖZLEŞMELERİ İŞLEM HACMİ (2022)		
	İşlem Miktarı (milyon adet)	İşlem Hacmi (milyar dolar)
Vadeli İşlem Sözleşmeleri	27,248	2,466,155
Faiz	4,141	1,936,542
Pay Senedi Endeksi	5,645	288,950
Emtia	8,153	182,320
Döviz	3,663	53,418
Pay Senedi	5,645	4,899
Borsa Yatırım Fonu	1	25
Opsiyon Sözleşmeleri	55,086	1,560,765
Faiz	802	438,914
Pay Senedi Endeksi	35,425	499,317
Emtia	692	31,100
Döviz	3,143	4,198
Pay Senedi	8,973	22,533
Borsa Yatırım Fonu	6,051	564,703
Kaynak: WFE		

Borsalar vadeli işlem hacimlerine göre sıralandığında Şikago Ticaret Borsası (CME Grubu), kıyaslamada bir önceki yıl olduğu gibi 1,8 katrilyon dolarlık işlem hacmiyle ilk sırada gelmektedir. Dünyadaki borsalarda gerçekleşen vadeli işlemlerin %71'i bu borsada yapılmaktadır. Bu pay önceki yıla göre 10 puan artmıştır.

ABD'li Şikago Borsasında dünya borsalarındaki vadeli işlemlerinin %71'i yapılmaktadır.

İncelenen 37 borsa arasında ilk üçünün toplam işlem hacminin %95'ini oluşturduğu dikkat çekmektedir. ICE Türev ve Deutsche borsaları ikinci ve üçüncü sıradaki yerlerini korumuştur. İlk 10'da yer alan borsaların üçünün Çinli olması dikkat çekicidir.

DÜNYA BORSALARINDA VADELİ İŞLEM HACMİ (2022)			
		İşlem Hacmi (milyar dolar)	Toplamdaki Payı (%)
1	Şikago Ticaret Borsası	1,756,753	71.2%
2	ICE Türev (Avrupa)	328,993	17.9%
3	Deutsche Boerse	119,345	6.2%
4	B3 - Brasil Bolsa Balcão	38,875	2.3%
5	Şanghay Türev Borsası	26,267	1.8%
6	ASX Grubu	18,271	1.4%
7	CFFEX-Çin	25,654	1.2%
8	Montreal Borsası	17,918	1.2%
9	Dalian EB-Çin	17,486	1.0%
10	Londra Metal Borsası	19,550	1.0%
26	Borsa İstanbul	420	0.0%
	Toplam	2,466,155	100.0%
Kaynak: WFE			

2021 yılına kıyasla vadeli işlem hacmini %73 ile en fazla artıran ABD'de yer alan ICE Futures isimli borsa dikkat çekici şekilde 11. sırada yer almaktadır. Ayrıca, ilk sırada yer alan Şikago Ticaret Borsası vadeli işlem hacmini %52 artırmıştır. Bu artışta

faiz vadeli işlem hacminin %58 artışının etkisinin yüksek olduğu görülmektedir.

Borsa İstanbul'da 2022 yılında toplam vadeli işlem hacmi 2021 yılına göre %22 artarak 420 milyar dolara çıkmıştır. Borsa İstanbul vadeli işlem hacimleri sıralamasında önceki yılki konumunu koruyarak 26. sırada yer almıştır.

DÜNYA BORSALARINDA OPSİYON İŞLEM HACMİ (2022)			
		İşlem Hacmi (milyar dolar)	Toplamdaki Payı (%)
1	B3- Brasil Borsa Balcao	510,585	33.4%
2	Şikago Ticaret Borsası	427,767	28.0%
3	NSE-Hindistan	370,087	24.2%
4	ICE Türev (Avrupa)	87,297	5.7%
5	Kore Borsası	50,981	3.3%
6	MIAX	25,665	1.8%
7	Deutsche	28,047	1.7%
8	Şanghay Borsası	5,137	0.4%
9	TAIFEX	2,664	0.3%
10	Hong Kong	2,229	0.2%
31	Borsa İstanbul	1.7	0.0%
	Toplam	1,527,534	100.0%
Kaynak: WFE			

Borsa İstanbul vadeli işlem hacmi sıralamasında dünyada 26. sırada, opsiyon sözleşmesi hacminde ise 31. sırada yer almıştır.

Dünya borsalarındaki opsiyon işlemlerinde 511 trilyon dolar hacim ile Brezilya'nın ilk sırada yer aldığı ve toplam opsiyon işlemlerinin %33'ünün bu borsada yapıldığı görülmüştür. İkinci sırada ise 428 trilyon dolarlık hacimle Şikago Ticaret Borsası gelmektedir.

İlk 10'da yer alan çoğu borsanın işlem hacmi azalırken, Ulusal Hindistan Borsası'nın işlem hacmi dikkat çekici şekilde %10 artmıştır. Bununla birlikte borsanın payı 10 puan artışla %24'e çıkmış, artışta pay endeksine dayalı opsiyon hacminin iki misline çıkması etkili olmuştur.

2022 yılında opsiyon işlemlerinde hem Şikago grubunun hem de Avrupa'daki ICE Türev Borsasının işlem hacmi hafif artmıştır. CME ve ICE Türev'in işlem hacmindeki payları da sırasıyla 1 puan ve yarım puan yükselmiştir.

Borsa İstanbul opsiyon piyasasında işlem hacmi, pay vadeli kontratlarındaki artışa rağmen, pay endeks ve döviz dayanak alan işlemlerdeki azalışın etkisiyle bir önceki yıla göre dolar bazında %3 azalarak 1,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Böylece, Borsa İstanbul Dünya sıralamasında 3 sıra gerileyerek 31. olmuştur.

Yatırım Fonları

Yatırım fonlarına ilişkin analiz için ABD Yatırım Kuruluşları Enstitüsü (Investment Company Institute - ICI) tarafından derlenen bilgilerden yararlanılmıştır. ICI; yatırım fonları, borsa yatırım fonları ve yatırım ortaklıkları ile ilgili verileri 46 ülkeden toplayarak yayınlamaktadır. Emeklilik fonları ise verilere dâhil değildir.

Dünyadaki yatırım fonlarının toplam büyüklüğü borsa endekslerindeki düşüşe paralel olarak 2021 sonuna göre %15 azalarak 2022 sonunda 60 trilyon dolara inmiştir.

ABD, 29 trilyon dolarlık yatırım fonu portföyü ile Dünya sıralamasında ilk sıradadır. Bu tutar aynı zamanda Dünya genelindeki toplam yatırım fonu büyüklüğünün %48'ini oluşturmaktadır.

MENKUL KIYMET YATIRIM FONLARI (2022)				
		Yatırım Fonları (milyar dolar)	Toplamdaki Pay	Fon Portföyü / GSYH
1	ABD	28,587	47.5%	114.2%
2	Lüksemburg	5,363	8.9%	6528.4%
3	İrlanda	3,899	6.5%	750.1%
4	Çin	3,266	5.4%	17.8%
5	Almanya	2,455	4.1%	60.9%
6	Avustralya	2,429	4.0%	140.8%
7	Fransa	2,236	3.7%	80.5%
8	Japonya	2,040	3.4%	47.4%
9	İngiltere	1,800	3.0%	56.3%
10	Kanada	1,586	2.6%	72.1%
31	Türkiye	36	0.0%	4.0%
	Toplam	60,148	100.0%	70.5%

Kaynak: ICI, IMF, TÜİK

Lüksemburg, vergi ve operasyonel alanlarda sunduğu olanaklardan dolayı yatırım fonu ve yatırım ortaklığı gibi kolektif yatırım kuruluşlarının küresel merkezi konumundadır. Avrupa'da pek çok fon Lüksemburg'da kurulmakta ancak payları diğer ülkelerdeki yatırımcılara satılmaktadır. 2022 yılında Lüksemburg'un milli geliri 82 milyar dolar iken, yatırım fonu büyüklüğü 5,4 trilyon dolar olmuştur. Sıralamada Lüksemburg'dan sonra gelen İrlanda da benzer şekilde sunduğu fırsatlar ile kolektif yatırım şirketlerinin alternatif merkezi haline gelmeyi hedeflemektedir. 2021 sonuna oranla 2022 yılında yatırım fonu portföyü %15 küçülmesine rağmen İrlanda, 3,9 trilyon dolarlık portföy büyüklüğü ile Dünyada üçüncü sırada yer almaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin yatırım fonu büyüklüğünü dikkat çekici şekilde %79 artırarak Dünya sıralamasındaki yerini 35. sıradan 31. sıraya yükselttiği görülmektedir.

Verisi derlenen ülkeler arasında sıralamada başı çeken 10 ülkenin yatırım fonu portföy büyüklüğü, toplam portföy büyüklüğünün %89'unu oluşturmaktadır. 2021 yılında Türkiye'deki yatırım fonu portföy büyüklüğü bir önceki yıla kıyasla dolar bazında %79 artarak 36,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Toplam yatırım fonu portföy büyüklüğünün incelenen ülkelerdeki milli gelire oranı %70'dir. Türkiye'de ise yatırım fonu portföylerinde son yıllarda kaydedilen büyümeye rağmen bu oran %4'te kalmaktadır.

Dünyadaki yatırım fonlarının milli gelire oranı %71 iken, Türkiye'de bu oran %4'te kalmaktadır.

YATIRIM FONLARININ TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI (2022)					
	Pay Senedi	Tahvil-Bono	Para Piyasası	Karma	Diğer
ABD	54%	18%	15%	12%	0.4%
Lüksemburg	33%	24%	9%	20%	15%
İrlanda	34%	22%	19%	8%	16%
Çin	11%	19%	46%	22%	1%
Almanya	15%	18%	0%	45%	22%
Avustralya	43%	4%	10%	0%	43%
Fransa	16%	13%	17%	14%	40%
Japonya	92%	2%	5%	0%	1%
İngiltere	49%	12%	1%	17%	21%
Kanada	32%	12%	2%	53%	1%
Türkiye	9%	8%	15%	5%	63%
Toplam	42%	19%	14%	16%	9%
Kaynak: ICI					

ICI, yatırım fonlarının türlerine göre dağılımına ilişkin istatistikler de yayınlamaktadır. Tabloda, 2022 sonu itibarıyla bir önceki tabloda yer alan ve yatırım fonu büyüklüğü en yüksek olan ülkelerdeki fonların kırılımı verilmiştir.

Dünyadaki yatırım fonu portföyünün %42'si pay senedi fonlarında olup, bu oran Türkiye'de sadece %9'dur.

Dünya genelindeki toplam fonlarda pay senedi fonlarının oranı %42 iken Türkiye'de menkul kıymet yatırım fonlarının sadece %9'u pay senedi fonlarından oluşmaktadır. İleride de değinileceği üzere Türkiye'deki fon portföylerinde sabit getirili enstrümanlar geleneksel olarak ağırlıkta olmakla beraber, 2022 yılında borçlanma aracı fonlarının payı 5 puan azalırken, ağırlıkla kısa vadeli döviz cinsi borçlanma araçlara yatırım yapan serbest fonları içeren diğer fonların payı 7 puan artmıştır. Dünyada yatırım fonlarının türlerine göre dağılımında 2021 yılına göre pay senedi fonlarının ağırlığının 3 puan azaldığı gözlenmiştir.

Dünyada pay senedi fonlarının en ağırlıkta olduğu ülke %92 oranla Japonya iken, tahvil bono fonlarının en ağırlıkta olduğu ülke %63 ile tabloda yer almayan Hırvatistan'dır. Dünyadaki toplam yatırım fonu büyüklüğünün %48'ine sahip ABD'deki fonların %54'ünü pay senedi fonları oluşturmaktadır.

Avustralya ve Fransa gibi bazı ülkelerin fon dağılımının büyük bölümünün diğer kategorisi altında sınıflandığı görülmektedir. ICI sınıflamalarına göre bu kategori serbest yatırım fonu, garantili fon ve gayrimenkul fonu gibi daha çok alternatif yatırım fonlarını kapsamakta ya da hakkında sınıflama için yeterli bilginin mevcut olmadığı yatırım fonlarını içermektedir.

2022 yılında ICI verilerine göre Dünya genelinde yatırım fonlarına toplam 15 milyar dolar tutarında sermaye girişi gerçekleşmiştir. Tahvil fonları ve karma fonlardan sırasıyla 261 ve 59 milyar dolar çıkış yaşanırken, para piyasası fonlarına girişler özellikle yılın son çeyreğinde hızlanarak 172 milyar doları bulurken ve diğer fonlara da 133 milyar dolar sermaye girişi gözlenmiştir. Türkiye'de ise 2022 yılında sermaye girişleri serbest fon, para piyasası fonu, hisse fonu ve girişim sermayesi yatırım fonlarına yoğunlukla gerçekleşmiştir.

YATIRIM FONLARINA FON NAKİT AKIŞI (MİLYAR USD)					
Fon Türü	2018	2019	2020	2021	2022
Pay Senedi	483	66	140	1,123	-4
Para Piyasası	79	706	1,295	672	172
Borçlanma Araçları	243	1029	729	1,195	-261
Karma*	249	369	474	623	-59
Garantili	-	-	-	-7	-1
Gayrimenkul	-	-	-	33	36
Diğer	-	-	-	298	133
Toplam	1,054	2,170	2,638	3,937	16
Kaynak: ICI					

*2020 öncesinde garantili, gayrimenkul ve diğer fonlar karma fon altında sınıflanmaktadır.

Finansal Araçların Getirileri

Yatırım araçlarının karşılaştırmalı getirilerinin sunulduğu bu bölümde TL ve döviz cinsinden mevduat, özel sektör ve kamu borçlanma araçları, pay senedi, altın yatırımları ile bu ürünlere yatırım yapan fonların getirilerinin karşılaştırması yapılmıştır.

Mevduat getirileri için TCMB veri bankasından alınan ortalama faiz oranları kullanılmıştır. Dönem başında yapılan 3 aylık mevduatın geri dönüşünde anapara ve faiziyle beraber aynı vadeyle tekrarlandığı varsayılmıştır. Bu işlemlere ilişkin getiriler, gelir vergisi kesintisi göz önüne alınarak sunulmuştur. Altın fiyatları için Borsa İstanbul'da gerçekleşen referans TL/kg fiyatları alınmıştır. Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerin getirisi için BIST-100 getiri endeksi kullanılmıştır. Fiyat endeksinden farklı olarak getiri endeksi, nakit temettü ödemelerinin endeks içerisindeki payların ağırlıkları oranında yatırıldığı varsayımıyla hesaplanmaktadır. Değişken faizli özel sektör tahvilleri ve devlet iç borçlanma senetlerinin yanı sıra pay senedi ve borçlanma aracı ağırlıklı fonların getirilerini hesaplamak için BIST-KYD endeksleri kullanılmıştır. Emeklilik yatırım fonlarının getirisi için Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM) tarafından hesaplanan fonların net varlık değerleri ile ağırlıklandırılarak hesaplanan fon endekslerinin getirilerine yer verilmiştir. EGM Tüm endeksi, emeklilik yatırım fonları, otomatik katılım fonları ile devlet katkısı fonlarından oluşan toplam emeklilik yatırım fonu evrenini ifade etmekte olup, tabloda ayrıca bireysel emeklilik ve otomatik katılım sistemine yönelik fonlar faizli ve faizsiz şeklinde gruplanarak belirtilmektedir. Bu gruplara devlet katkısı fonları dahil değildir.

Borsa İstanbul'un önemli oranda değer kazandığı 2022 yılında en yüksek getiriyi BIST-100 getiri endeksi sağlamış, %64'ü bulan TÜFE artışı ile beraber bakıldığında reel anlamda yatırımcılarına %87 kazanç sağlamıştır. Pay senedi ağırlıklı yatırım fonlarının getirisi %163 ile endeksin gerisinde kalsa daha düşük olsa da yatırımcılara reel anlamda %60 gibi hayli yüksek bir oranda gerçekleşmiştir.

Yıl başında %22 civarında seyreden gösterge tahvil faizi, Haziran ayında %27'lere kadar yükselmiş, bankalara yabancı para mevduatı ve ticari kredide faiz şartına bağlı olarak tahvili

2022 yılında pay piyasası yatırımcılarına yüksek reel getiri sağlamıştır.

karşılık olarak tutma zorunluluğu getirilmesinin ardından %10'lara kadar inmiştir. Bununla birlikte 2022 yılında DİBS yatırımcıları %62 kazanç sağlamıştır.

Hem yurtiçi pay senedi ve tahvil fiyatlarındaki artışla birlikte emeklilik fonlarının getirisi yüksek olmuştur. Gönüllü katılım ve otomatik katılım emeklilik fonları ile devlet katkısı fonlarını içeren ve Takasbank'ta işlem gören tüm fonları kapsayan EGM tüm endeksi %65 ile hatırı sayılır düzeyde getiri sağlasa da olsa da, yüksek enflasyonla birlikte reel getirisi %0,5 düzeyinde kalmıştır.

SEÇİLMİŞ YATIRIM ARAÇLARININ GETİRİSİ					
	2018	2019	2020	2021	2022
BIST-100 Getiri Endeksi	-18.1%	29.7%	30.9%	30.0%	206.5%
Pay Senedi Ağırlıklı Yatırım Fonları Endeksi	-9.0%	41.1%	42.4%	38.4%	163.1%
EGM Faizli Otomatik Katılım Sistemi Endeksi	14.3%	22.3%	13.2%	22.7%	79.2%
EGM Faizsiz Otomatik Katılım Sistemi Endeksi	15.2%	22.8%	15.1%	23.8%	75.7%
EGM Faizli BES Endeksi	8.7%	27.0%	22.1%	33.0%	67.0%
EGM TÜM Endeksi	9.6%	26.9%	23.7%	36.3%	65.1%
BIST-KYD DİBS Tüm	2.2%	31.4%	8.5%	-2.0%	61.7%
EGM Faizsiz BES Endeksi	18.6%	27.6%	35.1%	51.3%	58.6%
Altın	37.5%	32.8%	54.3%	71.9%	43.3%
3 Aylık Dolar Döviz Tevdiat Hesabı	44.5%	15.5%	26.3%	81.6%	42.4%
Dolar	40.0%	12.5%	24.9%	79.7%	40.3%
3 Aylık Avro Döviz Tevdiat Hesabı	35.7%	11.3%	37.2%	66.3%	33.2%
Avro	33.8%	10.3%	36.8%	65.5%	32.1%
Borçlanma Aracı Ağırlıklı Yatırım Fonları Endeksi	16.5%	22.4%	13.7%	30.4%	28.5%
BIST-KYD ÖSBA Değişken Endeksi	19.9%	26.8%	13.5%	21.4%	18.5%
3 aylık Türk Lirası Mevduat	14.6%	17.5%	8.7%	17.1%	17.0%
Tüketici Fiyat Endeksi	20.3%	11.8%	14.6%	36.1%	64.3%
Kaynak: Borsa İstanbul, TCMB, TÜİK, EGM, TSPB hesaplamaları					

TL'nin reel değer kazancıyla birlikte enflasyon altında kalması dikkat çekmektedir altın, ve yabancı para cinsinden mevduatın getirisi enflasyonun altında kalmıştır.

Mevduat yatırımcılarına kayıp yaşatmıştır.

Daha kısa vadeli olan değişken faizli özel sektör borçlanma senetlerinin getirisi ise %19'da kalmıştır. Borçlanma aracı ağırlıklı yatırım fonlarının getirileri ise, hem yurtiçi hem yurtdışı menkul kıymetler barındırdıkları için %29 ile daha yüksek gerçekleşmiştir.

3 aylık Türk lirası cinsinden mevduat ise alınan makro-ihtiyatı tedbirlerle faiz oranlarının hayli düşük kalmasıyla tasarruf sahiplerinin reel anlamda %29 kaybına sebep olmuştur.

Sabit Getirili Menkul Kıymetler

Türkiye'de sabit getirili menkul kıymetler (SGMK), kamu kesimi tarafından ihraç edilen devlet tahvilleri ve hazine bonoları ile özel sektör tarafından ihraç edilen tahvil, finansman ve banka bonoları, varlığa dayalı menkul kıymetler, varlık teminatlı menkul kıymetler ve kira sertifikalarından oluşmaktadır.

2022 yılında özel sektörün yurtiçindeki tahvil ihraçları %40 artarak 362 milyar TL'ye çıkmıştır. Banka dışı şirketlerin ihraçları ise belirgin şekilde daha fazla artmıştır. Kamu tarafında ise iç borçlanma aracı ihraçları önceki yıla kıyasla %76 artmıştır. İkincil piyasa işlemlerinde tahvil-bono işlem hacmi önceki yıla kıyasla %135 artarak 1,4 trilyon TL olurken, repo-ters repo işlemleri %3 azalışla 15,2 milyar TL'ye gerilemiştir.

Sabit Getirili Menkul Kıymet Getirileri

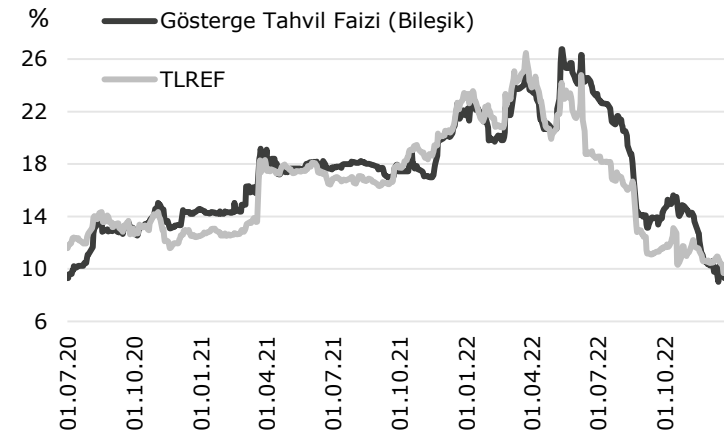
Küresel ekonominin toparlanmasıyla birlikte, enflasyon ve enflasyon beklentileri artmış gelişmekte olan ülke merkez bankaları 2022 yılında hızlı bir parasal sıkılaştırma döngüsünü başlatmıştır. Hem Türkiye'de hem de Dünyada enflasyonda gözlenen artış trendine rağmen, TCMB ekonomik büyümeyi desteklemek amacıyla yılın son çeyreğinde faiz indirimlerine devam etmiştir.

TCMB'nin faizleri sabit tuttuğu ilk üç çeyrekte Türk Lirası Gecelik Referans Faiz Oranı (TLREF) %14 civarında nispeten yatay seyrete de, TCMB'nin Ağustos ayından itibaren politika faizini 500 baz puan indirmesiyle birlikte 2022 sonunda %9 civarına gerilemiştir.

Hem küresel enflasyonda yaşanan yükseliş hem de Türk lirasının değer kaybetmesinin birikimli etkileriyle yıl başında %22 civarında seyreden gösterge tahvil faizi, Haziran ayında %27'lere kadar yükselmiş, bankalara yabancı para mevduatı ve ticari kredide faiz şartına bağlı olarak tahvili karşılık olarak tutma zorunluluğu gibi makro-ihtiyati tedbirlerin getirilmesinin ardından %10'lara kadar inmiştir.

Yılın son çeyreğinde politika faizi düşürülürken, gösterge tahvil faizi artmıştır.

FAİZ ORANLARI

Kaynak: Rasyonet

Sabit Getirili Menkul Kıymet Stokları

Türkiye'de işlem gören menkul kıymetler içinde sabit getirili menkul kıymetler hem stok hem de işlem hacmi açısından en yüksek paya sahip araçlardır. 2022 yılında yurtiçinde ihraç edilen borçlanma araçları stoku 2,1 trilyon TL'ye çıkarken,

yurtdışında ihraç edilen tahvil stoku hafif bir düşüşle 122 milyar dolar olmuştur.

BORÇLANMA ARAÇLARI STOKU						
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Yurtiçi Tahvil-Bono Stoku (mn. TL)	676,579	866,812	1,188,966	1,471,123	2,120,624	44.2%
Kamu İç Borç Stoku	586,142	755,052	1,060,354	1,321,189	1,905,331	44.2%
Devlet Tahvili (mn. TL)	580,647	736,791	1,060,354	1,311,270	1,886,435	43.9%
Hazine Bonosu (mn. TL)	5,495	18,261	0	9,920	18,896	90.5%
Özel Sektör Borç Stoku	90,437	111,760	128,612	149,933	215,293	43.6%
Uluslararası Tahvil Stoku (mn. \$)	117,025	119,957	124,952	125,997	122,075	-3.1%
Kamu Uluslararası Tahvil Stoku (mn. \$)	77,107	86,784	93,297	94,055	95,735	1.8%
Özel Uluslararası Tahvil Stoku (mn. \$)	39,918	33,174	31,655	31,942	26,340	-17.5%

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, TCMB

Mevcut hazine bonosu ve devlet tahvillerinin toplam nominal değerini gösteren kamu iç borç stoku 2022 yılında %44 artarak 1,9 trilyon TL'yi aşmıştır. Hazine bonosu stoku bir önceki yıla göre neredeyse 2 katına artarak 2022'de 19 milyar TL'ye yaklaşmıştır. Kamu iç borçlanma stokunun ağırlıklı kısmını oluşturan devlet tahvillerindeki artış ise %44'de kalmıştır. Yurtiçinde özel sektörde ihraç edilen borçlanma araçlarının yıl sonunda büyüklüğü %44 artsa da, 19 milyar TL'de kalmıştır.

Hazinenin yurtdışında ihraç ettiği uluslararası tahvil (eurobond) stoku dolar bazında %2 artarak 96 milyar dolar olurken, özel sektörün uluslararası tahvil stoku ise %18 azalarak 26 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Kamunun yurtdışı borçlanma araçlarındaki payı %76 olmuştur.

Sabit Getirili Menkul Kıymet Birincil Piyasa İşlemleri

Kamu iç borçlanması
2022 yılında %76
artarak 696 milyar
TL olarak
gerçekleşmiştir.

Hazine ve Maliye Bakanlığı 2022 yılı içerisinde sabit getirili menkul kıymet ihraçlarıyla yurtiçinde 696 milyar TL borçlanmış, iç borçlanma bir önceki yıla göre %76 artmıştır. Diğer taraftan, dış borçlanma %11 artarak 11 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. Borçlanma vadelerinin ise 2022 yılında önceki yıla göre artma trendinde olduğu görülmektedir.

KAMU BORÇLANMA ARAÇLARI İHRACI						
	2018	2019	2020	2021	2022	Değişim
İç Borçlanma (mn. TL)	123,089	212,443	432,486	395,003	696,299	76.3%
TL Cinsi Sabit Faizli Kuponlu Senetler	67,962	48,560	67,558	112,917	324,610	187.5%
Döviz Cinsi Sabit Faizli Kuponlu Senetler	1,280	21,339	100,016	36,450	28,307	-22.3%
TL Cinsi Değişken Faizli Kuponlu Tahviller	11,977	19,419	35,082	25,218	71,839	184.9%
TLREF'e Endeksli Tahviller	-	-	37,421	48,448	9,693	-80.0%
TÜFE'ye Endeksli Tahviller	16,448	29,910	44,212	67,349	94,257	40.0%
TL Cinsi Kuponsuz Senetler	13,890	54,148	49,835	17,940	28,312	57.8%
TL Cinsi Kira Sertifikaları	7,254	7,601	37,155	11,478	90,534	688.8%
Döviz Cinsi Kira Sertifikaları	3,419	10,251	19,515	10,765	-	-
Gelire Endeksli Senetler	-	-	-	-	6,557	-
Altın Tahvilleri, Altına Dayalı Kira Sertifikaları	859	21,216	41,693	64,438	42,189	-34.5%
Altın Tahvilleri, Altına Dayalı Kira Ser. (Ton)	4.2	82.3	113.7	141.6	49.2	-65.3%
Dış Borçlanma (mn. \$)	7,712	11,170	8,750	9,883	11,000	11.3%

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, TSPB Hesaplamaları

İç borçlanmada döviz ve altına dayalı araçların ağırlığı liralasma stratejisinin bir sonucu olarak azalmıştır. 2022 yılında 2012 yılından sonra ilk kez gelire endeksli senet ihracı gerçekleştirilmiştir. Yapılan tek ihracın gelirleri Devlet Hava Meydanları İşletmeleri (DHMI) ve Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğünden (KEGM) bütçeye aktarılan hasılat paylarına endeksli dir.

İç borçlanmanın ortalama vadesi 2018'in ikinci yarısından başlayarak önemli ölçüde düşmüştü. 2021'de ise iç borçlanma vadesi önceki yıla göre yükselmiş, 2022'de bu yükseliş sürmüştür. Yıl genelinde nakit borçlanmada vade 53 aydan 70 aya çıkmıştır.

Yıllar içerisinde özel sektör borçlanma aracı ihraçlarında görülen ivme 2020 yılında sektöre uğrasa da, 2022 yılında ihraç tutarı 2021 yılına göre %40 oranında artmıştır. Özel sektör, tahvil ve bono ihraçları sayesinde 2022 yılında 362 milyar TL kaynak sağlamıştır. 2022 yılında Sermaye Piyasası Kurulu Yeşil Borçlanma Aracı, Sürdürülebilir Borçlanma Aracı, Yeşil Kira Sertifikası, Sürdürülebilir Kira Sertifikası Rehberini yayınlamış, bu kapsamda toplam 1,5 milyar TL değerinde iki ihraç gerçekleşmiştir.

2022 yılında özel sektör 362 milyar TL'lik borçlanma aracı ihraç etmiştir.

İHRAÇCI BAZINDA ÖZEL SEKTÖR BORÇLANMA ARAÇLARI İHRACI						
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
İhraç Sayısı	1,385	1,330	1,255	1,294	1,856	43.4%
Banka*	836	762	792	733	822	12.1%
Banka Dışı-Finans	489	467	354	436	809	85.6%
Finans Dışı	60	101	108	125	225	80.0%
İhraç Miktarı (mn. TL)	179,121	210,322	199,301	258,444	362,153	40.1%
Banka*	138,249	164,659	175,261	207,313	221,351	6.8%
Banka Dışı-Finans	37,178	37,796	16,498	31,798	92,815	191.9%
Finans Dışı	3,693	7,867	7,735	19,333	47,988	148.2%

Kaynak: Borsa İstanbul, TSPB hesaplamaları
Tahvil, bono, kira sertifikası ve varlığa dayalı menkul kıymetleri içermektedir.
Tahsisli satışlar hariçtir.
*Kaynak kuruluşu banka olan ihraçlar 'banka' altında sınıflandırılmıştır.

2022 yılında işlemlere ihraççı bazındaki bakıldığında, ihraçların büyük çoğunluğunu oluşturan bankaların tahvil ihracının yalnızca %7 arttığı, toplamdaki paylarının 2021'de %80'den 2022'de %61'e düştüğü görülmektedir. Buna karşın, aracı kurum, faktoring şirketleri vb. banka dışı finans kurumların gerçekleştirdiği borçlanma aracı ihracı büyüklüğü ise önceki yıla göre 2 kat artarak 93 milyar TL seviyesine yaklaşmıştır.

Banka kredilerinin çeşitli makro-ihtiyati tedbirlerle kısıtlandığı 2022 yılında reel sektörün ihraçları 1,5 katına çıkmıştır. 2022 yılında özel sektörde 9 şirketin 1,5 milyar TL üzeri tutarda ihracı olmuş, bu şirketler toplam özel sektör ihraçlarının yarısından fazlasını oluşturmuştur. Yine de özel sektörde gerçekleştirilen ihraçlar 48 milyar TL ile toplamın yalnızca %13'ünü oluşturmaktadır. Bununla beraber, bu bölümde sunulan verilerin, tahsisli satışları içermemesi nedeniyle tüm ihraçları kapsamadığı dikkate alınmalıdır.

İhraç adetlerine bakıldığında, 2022’de banka dışı finans sektöründe borçlanma aracı ihracında bulunan kurum sayısı 19 adet artarken, finans dışı kesimde ihraç yapan kurum sayısı 20 adet artmıştır.

İhraçların türüne göre dağılımına bakıldığında, ağırlıkla borsa dışında yapıldığı görülmektedir. Bununla beraber, yıllar içerisinde artmakta olan kira sertifikası ihraçları 2022 yılında toplam özel sektör borçlanma aracı ihraç tutarının yaklaşık beşte birini oluşturmuştur.

ÖZEL SEKTÖR BORÇLANMA ARACI İHRAÇLARI (2022)				
	Halka Arz	Nitelikli İhraç Pazarı	Borsa Dışında İhraç	Toplam
Ürün Sayısı	59	20	1,774	1,853
Tahvil/Bono	45	5	1,412	1,462
Kira Sertifikası	14	10	247	271
Varlığa Dayalı Menkul Kıymet	-	5	115	120
İhraç Tutarı (milyon TL)	25,160	3,275	332,268	360,703
Tahvil/Bono	19,810	1,105	260,799	281,714
Kira Sertifikası	5,350	1,175	66,755	73,280
Varlığa Dayalı Menkul Kıymet	-	995	4,714	5,709
Kaynak: Borsa İstanbul				

2022 yılındaki özel sektör borçlanma senedi ihraçlarında geçen yıllarda olduğu gibi, halka arzlar kısıtlı kalmış, toplam ihracın %7’sini oluşturmuştur. 2021 yılında borsa dışında 1 milyar TL altında gerçekleşen varlığa dayalı menkul kıymet ihraçları, 2022 yılında bir önceki yıla kıyasla 7 katına çıkarak 5 milyar TL’ye yaklaşırken, ihraçların büyük çoğunluğu borsa dışında gerçekleşmiştir.

Sabit Getirili Menkul Kıymet İkincil Piyasa İşlemleri

Sabit getirili menkul kıymet kesin alım satım işlemleri, 2022 yılında bir önceki yıla göre %135 artışla 1,4 trilyon TL olmuştur. Bu işlemlerin %34’ünün borsa dışında yapıp Borsa İstanbul’a tescil edildiği görülmekte olup, bu oran önceki yıla göre 12 puanlık ciddi bir düşüş göstermiştir.

Tahvil-bono işlemleri %135 artarken, repo işlemleri %3 azalmıştır.

Kamu borçlanma aracı işlem hacmi bir önceki yıla göre 2,5 katına çıkarak 1 trilyon TL’yi aşarken, işlemlerinin %69’u borsada gerçekleşmiştir.

Özel sektör borçlanma aracı ihraçlarının ikincil piyasa işlemlerindeki payı %27 olmuştur. 387 milyar TL’lik işlemlerin %60’lık kısmı ise borsa dışında gerçekleşmiştir.

Repo işlem hacmi %3 azalmıştır. Özel sektör borçlanma araçlarını dayanak alan sözleşmelerin hacmi 1 milyar TL’den 68 milyar TL’ye çıksa da, işlemlerin çok ufak bir kısmını oluşturmuştur.

Ekim 2018’de faaliyete başlayan ve Takasbank’ın merkezi karşı taraf olduğu BIST Swap Piyasasında Türk lirası ile Amerikan

doları ve avro yabancı para birimlerinin birbirleri ile değişimine olanak tanıyan işlemler gerçekleştirilmektedir. Bu piyasadaki işlem hacmi hızla artmaktadır. 2021 yılında 2,5 trilyon TL'yi bulan hacim 2022 yılında 1 trilyon TL'ye gerilemiştir.

BORÇLANMA ARAÇLARI İŞLEM HACİMLERİ (MİLYAR TL)						
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Kesin Alım-Satım İşlemleri Toplam*	636	660	636	608	1,429	134.8%
Kesin Alım-Satım (Tescil)	240	207	212	278	560	101.9%
Kamu Borçlanma Araçları	204	163	143	147	327	123.1%
Özel Sektör Borçlanma Araçları	36	44	70	131	233	78.1%
Kesin Alım-Satım (Borsa İstanbul)	396	453	424	331	869	162.5%
Kamu Borçlanma Araçları	362	428	382	277	715	158.3%
Özel Sektör Borçlanma Araçları	34	25	42	54	154	183.8%
Günlük Ort. Kesin Alım Satım İşlem Hacmi	2.5	2.7	2.5	2.5	6	129.3%
Repo-Ters Repo İşlemleri Toplam**	4,660	16,471	22,412	15,761	15,237	-3.3%
Repo (Tescil)	656	775	1,368	1,464	2,707	84.9%
Repo (Borsa İstanbul)	4,004	15,697	21,045	14,296	12,529	-12.4%
Kamu Borçlanma Araçları	3,986	15,692	21,038	14,295	12,461	-12.8%
Özel Sektör Borçlanma Araçları	18	5	7	1	68	4,596.2%
Günlük Ort. Repo-Ters Repo İşlem Hacmi	19	66	89	64	67	5.3%
Swap Piyasası İşlemleri	12	1,523	2,010	2,478	999	-59.7%
Yabancı Menkul Kıymetler Kesim Alım-Satım Toplam*	32	46	79	85	191	123.9%
Tescil	31	44	77	83	186	124.3%
Borsa İstanbul	1.0	2.0	2.1	2.5	5.3	110.0%
Günlük Ortalama YMKP İşlem Hacmi	0.1	0.2	0.3	0.3	22	118.6%

Kaynak: Borsa İstanbul

*Kesin Alım-Satım ile Nitelikli Yatırımcıya İhraç pazarları toplamıdır. Kesin alım satım pazarı veri setinde yer alan yabancı menkul kıymet işlemleri tabloda ayrıca verilmiştir.

**Repo-Ters Repo, Bankalararası Repo-Ters Repo, Menkul Kıymet Tercihli Repo ve Pay Senedi Repo pazarları toplamıdır.

Takasbank Para Piyasası İşlemleri

Repo işlem hacmi azalsa da Takasbank Para Piyasası işlem hacmi 2022 yılında bir önceki yıla göre %276 artarak 3,5 trilyon TL'ye yaklaşmıştır. Bu işlemlerin %83'ü gecelik vadede yapılmıştır. Bununla birlikte Borsa İstanbul'da yapılan gecelik repo işlemlerinin 11 trilyon TL olduğu göz önünde bulundurulduğunda, 2022'deki Takasbank para piyasasında kaydedilen güçlü artışa rağmen bu işlemlerde borsanın daha yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.

Takasbank Para Piyasası işlem hacmi önceki yıla kıyasla %276 artmıştır.

TAKASBANK PARA PİYASASI İŞLEM HACMİ (MİLYON TL)	
Yıl	Tutar
2018	856,133
2019	556,686
2020	670,837
2021	924,749
2022	3,479,888

Kaynak: Takasbank

Pay Senetleri

2022 yılı, dünya genelinde jeopolitik risklerin artması, enflasyonist endişeler ve enerji krizi ile şekillenirken, Türk lirasının değer kaybıyla birlikte ihracatçı şirketlerin döviz bazında ucuzlaması ve mevduat faizlerinin düşük seyretmesi yatırımcıların borsaya olan ilgisini artırmaya devam etmiştir. TCMB'nin politika faizini indirmesi ile yatırımcıların pay senetlerine olan ilgisi daha da artmıştır. Sonuç olarak BIST 100 endeksi özellikle yılın son çeyreğinde ivmelenmiş ve bir önceki yıl sonuna kıyasla 3 katına çıkmıştır.

Bu gelişmelerle pay piyasasında piyasa değeri %184 artarak 6,2 trilyon TL'yi geçmiş, işlem hacmi ise bir önceki yıla göre %137 artarak 17,7 trilyon TL olmuştur.

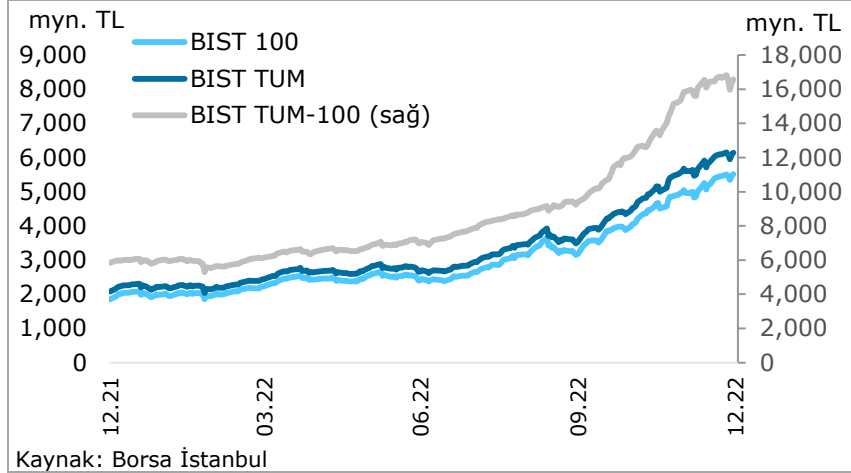
40 adet şirketin birincil halka arzının gerçekleştiği Borsa İstanbul'da, halka arz hasılatı 19 milyar TL'ye ulaşmıştır. Diğer yandan sermaye artırımlarıyla beraber şirketlere yıl içinde toplam 55,5 milyar TL kaynak aktarılmıştır.

Pay Senedi Getirileri

2022 yılında BIST 100 endeksi 3 katına çıkmıştır.

Enflasyonist baskı ve düşük faiz ortamında döviz kurlarının sabit seyretmesi ile beraber yatırımcılar pay piyasasına daha çok ilgi göstermeye başlamıştır. Endeksteki artış özellikle yılın sonunda ivme kazanarak yılı 2021 sonuna göre 3 katına çıkarak yılı 5.509 puanda kapatmıştır.

BORSA İSTANBUL FİYAT ENDEKSLERİ

2022 yılında BIST-100 fiyat endeksi ile mali endeks 3 katına çıkmıştır. Fiyat hareketlerinin yanında, dağıtılan temettüleri de dikkate alan getiri endekslerine bakıldığında; BIST-100 getiri endeksi %207 artmıştır. Mali endeksin getirisi sınai endeksin üzerinde; %213 artmıştır. Son 5 yıldaki yıllık ortalama fiyat hareketleri kıyaslandığında sınai endeks yıllık ortalama %53,5 artış ile mali endeksin (%34,2) üzerinde kazanç sağlamıştır.

BORSA İSTANBUL PAY ENDEKSLERİNİN TL BAZINDA GETİRİSİ						
	Fiyat			Getiri		
	BIST 100	Mali	Sınai	BIST 100	Mali	Sınai
2018	-20.9%	-26.1%	-19.0%	-18.1%	-23.9%	-14.9%
2019	25.4%	34.3%	32.7%	29.7%	36.3%	42.3%
2020	29.1%	15.8%	68.2%	30.9%	17.2%	71.1%
2021	25.8%	12.1%	45.5%	30.0%	14.0%	50.7%
2022	196.6%	207.2%	161.6%	206.5%	213.1%	173.1%
2018-2022	377.7%	295.5%	588.1%	454.2%	334.6%	752.3%
Yıllık Ortalama	36.7%	31.7%	47.1%	40.8%	34.2%	53.5%

Kaynak: Borsa İstanbul

Piyasa Değeri

2022 yılında Borsa İstanbul'un toplam piyasa değeri %184 artarak 6,2 trilyon TL'yi geçmiştir. Şirket paylarının genel olarak fiyat artışı gösterdiği görülmektedir. Yeni halka arzlar ise sene sonunda piyasa değerinin yaklaşık 250 milyar TL'lik kısmını oluşturmuştur.

İşlem gören şirketlerin piyasa değeri 2022 yılında %184 artışla 6,2 trilyon TL'ye çıkmıştır.

Yıldız Pazarda son bir yılda şirket sayısı 53 artarak 194 olurken, bunlardan 21 tanesi 2022 yılında halka arz edilen şirketlerdir. Yıldız Pazarda toplam piyasa değeri ise son bir yılda %226 artarak 5,3 trilyon TL'yi geçmiştir. Piyasa değeri bakımından Yıldız Pazardaki ilk 5 şirket toplam piyasa değerinin beşte birini oluştururken, ilk on şirket %33'ünü kapsamaktadır.

BORSA İSTANBUL YIL SONU PİYASA DEĞERİ (MİLYON TL)						
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Yıldız Pazar	637,358	787,815	1,124,914	1,628,366	5,313,772	226.3%
Ana Pazar	134,217	315,932	169,596	275,815	540,068	95.8%
Alt Pazar	-	-	471,971	41,292	20,526	-50.3%
Gelişen İşletmeler Pazarı	997	1,235	-	-	-	-
Yapılandırılmış Ürünler Pazarı	20,202	-	-	-	-	-
Yakın İzleme Pazarı	807	1,599	7,237	4,439	9,151	106.2%
Piyasa Öncesi İşlem Platformu	1,243	2,192	8,930	232,544	324,366	39.5%
Toplam	794,823	1,108,773	1,782,648	2,182,455	6,207,883	184.4%

Kaynak: Borsa İstanbul

04.11.2019 tarihinde Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Kolektif Yatırım Ürünleri Pazarı yeniden yapılandırılmış, Kolektif Yatırım Ürünleri Pazarında işlem gören paylar Yıldız Pazar ile Ana Pazar'a dahil edilecek şekilde yeniden sınıflanmıştır.

01.10.2020 tarihinde Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Gelişen İşletmeler Pazarı yeniden yapılandırılmış, Yıldız Pazar ve Ana Pazarda grup ayrımları kaldırılmış, Ana Pazar Grup 2 ve Gelişen İşletmeler Pazarı şirketleri Alt Pazar altında birleştirilmiştir.

01.01.2021 itibarıyla fiili dolaşım oranı %5'in altında olan paylar Piyasa Öncesi İşlem Platformu'na geçmiştir.

01.10.2021 tarihinde pazar belirleme kriterleri değişmiştir. Bu kapsamda Yıldız Pazar ve Ana Pazar için asgari piyasa değeri tutarları artırılmıştır.

İşlem Gören Menkul Kıymet Sayısı

2022 sonu itibarıyla borsada işlem gören payların 194'ü fiili dolaşımdaki payların piyasa değeri 150 milyon TL üzerinde olan şirketlerin bulunduğu Yıldız Pazara, 230'u ise fiili dolaşımdaki payların piyasa değeri 60 ile 150 milyon TL arasında olan şirketlerin yer aldığı Ana Pazara, 25 şirket ise fiili dolaşımdaki

payların piyasa değeri 60 milyon TL'nin altında olan şirketlerin yer aldığı Alt Pazara kotedir.

2022 yılında gerçekleşen 40 halka arzın 2'si Aralık ayının son günlerinde tamamlanmış ve bu şirketler 2023 yılında Borsa İstanbul'da işlem görmeye başlamıştır. Kalan 38 halka arzın 21'i Yıldız Pazarda işlem görürken, 17'si ise Ana Pazarda işlem görmektedir.

2022 sonunda Borsa İstanbul'da işlem gören şirket ve fon sayısı 511'i bulmuştur.

Bu şekilde 2022 sonunda Yıldız Pazardaki şirket sayısı 2021 sonuna göre 53 adet artmıştır. Bu artışın 21'i yeni halka arzlardan 32'si ise pazar değişikliklerinden kaynaklanmıştır. Yıldız Pazardan çıkan şirketlerden 7'si Ana Pazara geçmiştir. Bununla beraber Yıldız Pazara eklenen şirketlerden 36'sı Ana Pazar, 2'si Alt Pazardan gelmiştir.

2022 Haziran ayında ise Borsa İstanbul bünyesinde Emtia Pazarı kurulmuş olup, Kasım ayında bu pazarda altın sertifikaları işlem görmeye başlamıştır.

PAY PİYASASINDA İŞLEM GÖREN MENKUL KIYMET SAYILARI						
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Yıldız Pazar	150	94	114	141	194	37.6%
Ana Pazar	145	250	159	228	230	0.9%
Alt Pazar	-	-	84	39	25	-35.9%
Gelişen İşletmeler Pazarı	17	16	-	-	-	-
Nitelikli Yatırımcı İşlem Pazarı	4	6	8	8	13	62.5%
Yapılandırılmış Ürünler Pazarı	1,599	1,980	1,069	1,710	2,375	38.9%
Menkul Kıymet Yatırım Ortaklığı	9	-	-	-	-	-
Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı	33	-	-	-	-	-
Girişim Sermayesi Yat. Ortaklığı	6	-	-	-	-	-
Borsa Yatırım Fonu	9	4	13	15	15	0.0%
Varant ve Sertifika	1,542	1,976	1,056	1,695	2,360	39.2%
Yakın İzleme Pazarı	27	28	24	19	15	-21.1%
Piyasa Öncesi İşlem Platformu	14	14	13	19	19	0.0%
Emtia Pazarı	-	-	-	-	1	-
Toplam Şirket ve Fon Sayısı*	414	412	415	469	511	9.0%
Toplam Menkul Kıymet Sayısı	1,956	2,388	1,471	2,125	2,847	34.0%
Kaynak: Borsa İstanbul						
* Varant hariç						
04.11.2019 tarihinde Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Kolektif Yatırım Ürünleri Pazarı yeniden yapılandırılmış, Kolektif Yatırım Ürünleri Pazarında işlem gören paylar Yıldız Pazar ile Ana Pazar'a dahil edilecek şekilde yeniden sınıflanmıştır.						
01.10.2020 tarihinde Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Gelişen İşletmeler Pazarı yeniden yapılandırılmış, Yıldız Pazar ve Ana Pazarda grup ayrımları kaldırılmış, Ana Pazar Grup 2 ve Gelişen İşletmeler Pazarı şirketleri Alt Pazar altında birleştirilmiştir.						
01.01.2021 itibarıyla fiili dolaşım oranı %5'in altında olan paylar Piyasa Öncesi İşlem Platformu'na geçmiştir.						
01.10.2021 tarihinde Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Alt Pazar için pazar belirleme kriterleri değişmiştir.						

2021 sonunda Ana Pazarda işlem gören 3 şirket 2022 sonunda Alt Pazara geçerken, önceden Ana Pazarda işlem gören 3 şirket de 2022 sonunda Yakın İzleme Pazarına alınmıştır. Yakın İzleme Pazarındaki 3 şirket Borsa kotundan çıkarılırken, 2021 yıl sonunda Yakın İzleme Pazarında işlem gören 1 şirket Alt Pazara, 3 şirket Ana Pazara geçmiştir. Sonuç olarak, Yakın İzleme Pazarındaki şirket sayısı yıl sonunda 4 şirket azalarak 15 olmuştur.

Ayrıca, şirketlerin piyasa değerindeki artışa bağlı olarak; Alt Pazarda işlem gören 15 şirket yıl içinde Ana Pazara, 2 şirket ise Yıldız Pazara geçmiştir.

Fon katılma paylarından halka arz edilenler Yapılandırılmış Ürünler Pazarında, nitelikli yatırımcılara ihraç edilenler ise Nitelikli Yatırımcı İşlem Pazarında işlem görebilme imkânına sahiptir. Yapılandırılmış Ürünler Pazarında henüz bir yatırım fonu işlem görmemekte olup, Nitelikli Yatırımcı İşlem Pazarında ise 2022 sonu itibarıyla 9 gayrimenkul yatırım fonu ile 4 girişim sermayesi yatırım fonu işlem görmektedir.

Pay piyasasında işlem gören şirket ve fon sayısı 511 olmuştur.

Sonuç olarak, 2022 yılında halka arzların etkisiyle birlikte Borsa'da işlem gören şirket ve fon sayısı önceki yıla göre 42 adet artarak 511 olmuştur.

Pay Senedi Birincil Piyasa İşlemleri

2021 yılındaki 54 halka arzdan sonra, 2022 yılında 40 halka arz yapılmıştır. Bu ihraçlar aracılığıyla 19 milyar TL tutarında kaynak sermaye piyasasından temin edilmiştir. Şirketlerden 2'si yılın son günlerinde halka arz olup, borsada işlem görmeye 2023 yılı içerisinde başlamıştır.

2022 yılında halka arz olan 40 şirketin 21'i imalat sektöründe olup, 4'ü turizm şirkettir. 2022 yılında mali kuruluş halka arzları da; 2'si gayrimenkul yatırım ortaklığı, 1'i girişim sermayesi yatırım ortaklığı, 1'i aracı kurum, diğer 2'si holding olmak üzere 7 artmıştır. 2021'e benzer şekilde 2022'de de 6 teknoloji şirketi halka arz olmuştur. Bunlarla beraber, enerji şirketi halka arzları geçtiğimiz yıla kıyasla azalarak 5'te kalmıştır.

PAY SENEDİ BİRİNCİL PİYASA İŞLEMLERİ						
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Birincil Halka Arz Sayısı	9	6	17	54	40	-25.9%
Şirket	6	6	8	48	37	-22.9%
Şirket-GİP	1	0	-	-	-	-
Menkul Kıymet Yatırım Ortaklığı	0	0	0	0	0	-
Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı	2	0	0	4	2	-50.0%
Risk Sermayesi Yatırım Ortaklığı	0	0	0	0	1	-
Borsa Yatırım Fonu	0	0	9	2	0	-
Birincil Halka Arz Tutarı (mn. TL)	5,419	263	1,192	21,586	19,299	-10.6%
Şirket	5,337	263	1,124	15,929	18,572	16.6%
Şirket-GİP	18	0	-	-	-	-
Menkul Kıymet Yatırım Ortaklığı	0	0	0	0	0	-
Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı	64	0	0	5,632	576	-89.8%
Risk Sermayesi Yatırım Ortaklığı	0	0	0	0	151	-
Borsa Yatırım Fonu	0	0	68	25	0	-
Bedelli Sermaye Artırımı* (mn. TL)	9,561	6,453	20,416	14,824	36,280	144.7%
Toptan Satışlar Pazarı						
Şirket Sayısı	11	9	13	20	29	45.0%
Satış Tutarı (milyon TL)	3,864	721	14,694	2,761	30,543	1006.0%
Sermaye Artırımı	3,057	377	14,372	976	27,395	1434.5%
Diğer	807	344	322	1,785	3,148	222.4%
Kaynak: Borsa İstanbul						
*Bedelli sermaye artırıma Toptan Satış Pazarında yapılan sermaye artırım tutarları dahildir.						

2022 yılında 22 şirketin halka arzı Yıldız Pazarda, diğer 18 şirketin halka arzı ise Ana Pazarda tamamlanmıştır. Yıldız Pazarda gerçekleşen halka arzlarla temin edilen kaynak tutarı 16 milyar TL iken, Ana Pazarda bu tutar 3 milyar TL olmuştur.

Diğer yandan, halka açık şirketler 2022 yılında bedelli sermaye artırımları ile 36,3 milyar TL'lik yeni finansman sağlamıştır.

Böylelikle birincil piyasa işlemlerinde, halka arz ve sermaye artırımları vasıtasıyla 2022 yılında şirketlere toplam 55,5 milyar TL finansman sağlanmıştır. Bedelli sermaye artırımlarının bir kısmı Toptan Satışlar Pazarında gerçekleşmiştir.

Toptan Satışlar Pazarında, pay senetlerinin sermaye artırımının yanı sıra, ikincil halka arzı ve tahsisli veya toplu satışı yapılabilmektedir. Bu pazarda 2022 yılında toplamda 29 işlemle 30,5 milyar TL'lik işlem gerçekleştirilmiştir. Toptan satış pazarındaki toplam işlemlerin 27 milyar TL'lik kısmı Türkiye Vakıflar Bankası ile Türkiye Halk Bankasında Türkiye Varlık Fonu tarafından yapılan sermaye artırımından kaynaklanmıştır. 3,1 milyar TL'lik işlem ise ortaklık yapısındaki değişimleri yansıtmaktadır.

Pay Senedi İkincil Piyasa İşlemleri

2022 yılında pay piyasası işlem hacmi bir önceki yıla kıyasla %137 artarak 15,7 trilyon TL olmuştur.

2021 yılında pay senedi işlem hacmi bir önceki yıla göre %137 artarak 17,7 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Toplam işlemlerde %88 paya sahip olan Yıldız Pazarda işlem hacmi önceki yıla göre %158 artmıştır. Ana Pazar işlem hacmi ise Yıldız Pazara kıyasla hayli az, %43 artmıştır.

PAY SENEDİ İŞLEM HACMİ (MİLYON TL)

	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Yıldız Pazar	1,782,903	1,781,281	4,739,226	6,090,917	15,710,808	157.9%
Ana Pazar	122,917	260,819	1,738,370	1,298,308	1,851,287	42.6%
Alt Pazar	-	-	37,251	50,265	19,956	-60.3%
Gelişen İşletmeler Pazarı	6,787	6,162	2,145	-	-	-
Nitelikli Yatırımcı İşl. Paz.	255	106	107	1,447	1,896	31.0%
Yapılandırılmış Ürünler Paz.	79,888	81,261	53,665	62,244	106,053	70.4%
Yatırım Ortaklıkları	64,290	54,635	0	0	0	-
Borsa Yatırım Fonu	2,273	10,966	21,490	22,303	30,767	38.0%
Varant ve Sertifika	15,422	15,581	32,167	39,940	75,286	88.5%
Gayrimenkul Sertifikası	59	80	8	0	0	-
Yakın İzleme Pazarı	302	418	8,591	5,864	5,469	-6.7%
Piyasa Öncesi İşlem Platformu	245	64	1,465	4,204	3,574	-15.0%
Emtia Pazarı	-	-	-	-	6,336	-
Toplam İşlem Hacmi	1,993,296	2,130,111	6,543,570	7,462,984	17,679,088	136.9%
<i>Günlük İşlem Hacmi</i>	<i>7,941</i>	<i>8,555</i>	<i>26,070</i>	<i>29,972</i>	<i>70,155</i>	<i>134.1%</i>

04.11.2019 tarihinde Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Kolektif Yatırım Ürünleri Pazarı yeniden yapılandırılmış, Kolektif Yatırım Ürünleri Pazarında işlem gören paylar Yıldız Pazar ile Ana Pazar'a dahil edilecek şekilde yeniden sınıflanmıştır. 01.10.2020 tarihinde Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Gelişen İşletmeler Pazarı yeniden yapılandırılmış, Yıldız Pazar ve Ana Pazarda grup ayrımları kaldırılmış, Ana Pazar Grup 2 ve Gelişen İşletmeler Pazarı şirketleri Alt Pazar altında birleştirilmiştir.

01.01.2021 itibarıyla fiili dolaşım oranı %5'in altında olan paylar Piyasa Öncesi İşlem Platformu'na geçmiştir.

01.10.2021 tarihinde Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Alt Pazar için pazar belirleme kriterleri değişmiştir.

Ödünç Pay Piyasası İşlemleri

Takasbank bünyesinde işletilen Ödünç Pay Piyasasında (ÖPP), işlem hacmi 2022 yılında bir önceki yıla kıyasla %56 artışla 94,1 milyar TL'ye yükselmiştir. 2020 ortasında Takasbank tarafından geliştirilen otomatik ödünç verme talimat ekranları aracılığıyla pay senetlerinin ödünç verilebilmesi kolaylaştırılmıştı. Bununla beraber, 2021 sonunda 66 pay ÖPP'ye konu olurken, 2022 sonu itibarıyla 57 pay senedi bu piyasada işlem görmektedir.

TAKASBANK ÖDÜNCÜ PAY PİYASASI						
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
İşlem Gören Menkul Kıymet Sayısı	326	339	271	66	57	-13.6%
İşlem Hacmi (milyon TL)	14,225	22,002	21,097	60,447	94,097	55.7%
Günlük Ort. İşlem Hacmi (milyon TL)	56.7	88.4	83.7	242.8	373.4	53.8%
Kaynak: Takasbank						

Açığa Satış İşlemleri

Borsa İstanbul'da, sahip olunmayan menkul kıymetler ödünç alınmak suretiyle açığa satılabilmektedir. Pay senedi açığa satış işlem hacmi 2021 yılında kısmen süren açığa satış yasaklarına rağmen önceki yılların hayli üzerinde gerçekleşmişti. 2022 yılında ise 2021 yılına göre %164 artarak 2,2 trilyon TL olmuştur.

2022 yılı boyunca açığa satış işlemleri %164 artmıştır.

AÇIĞA SATIŞ İŞLEM HACMİ (MİLYON TL)						
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Pay Senedi	184,836	134,622	311,906	823,906	2,178,408	164.4%
Borsa Yatırım Fonu	19	7	0	0	0	-
Toplam	184,854	134,629	311,906	823,906	2,178,408	164.4%
Açığa Satış/Toplam Hacim	9.3%	6.3%	4.8%	11.0%	12.3%	-
Kaynak: Borsa İstanbul						

Açığa satış işlemlerinin toplam pay işlemlerine oranı son 2 yıldır artmakta olup 2022 yılında toplam hacmin %12'si kadar olmuştur.

Vadeli İşlemler ve Opsiyonlar

2022 yılında vadeli işlemlerin işlem hacmi, özellikle pay senedine dayalı sözleşmelerdeki artış ile bir önceki yıla göre %76 artmıştır.

2022 sonu itibarıyla Borsa İstanbul'da vadeli işlem sözleşmelerindeki dayanak varlıklar şunlardır:

- Pay senetleri (46 adet likit pay)
- Endeks (BİST-30, BIST Likit Banka, BIST Likit Dışı Banka 10 endeksleri)
- Döviz (Dolar/TL, Avro/TL, Avro/Dolar, Ruble/TL, Yuan/TL, Sterlin/Dolar)
- Fiziki Teslimatlı Döviz
- Fiziki Teslimatlı Devlet İç Borçlanma Senetleri

- Kıymetli madenler (TL/gram ve dolar/ons altın, dolar/ons gümüş, dolar/ons paladyum, dolar/ons platin)
- Enerji (baz yük)
- Yurtdışı (Saraybosna Borsası fiyat endeksi)
- Metal (çelik hurda)
- Faiz (TLREF)
- Borsa Yatırım Fonu
- Emtia

Bu dayanak varlıklar içerisinde Fiziki Teslimatlı Devlet İç Borçlanma Senetleri Vadeli İşlem Sözleşmeleri ilk kez 15 Mart 2022 tarihinde itibaren borsada işlem görmeye başlamıştır.

VADELİ İŞLEMLER						
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
İşlem Hacmi (milyon TL)	1,258,792	1,435,303	2,868,122	4,457,742	7,856,508	76.2%
Endeks	706,118	783,387	1,321,159	1,587,509	2,886,321	81.8%
Döviz	481,179	413,826	467,648	966,198	1,184,812	22.6%
Pay Senedi	50,426	168,183	776,280	1,566,826	3,434,298	119.2%
Kıymetli Madenler	20,274	67,745	300,936	335,450	350,903	4.6%
Elektrik	784	2,162	2,099	1,759	175	-90.1%
Borsa Yatırım Fonu	11	-	-	-	-	-
Metal	-	-	-	0.25	-	-
Fiziki Döviz	-	-	-	0.21	0.01	53.7%
Günlük Ort. Hacim (milyon TL)	5,015	5,718	11,427	18,048	31,014	71.8%
İşlem Miktarı (Adet)	232	389	1,518	2,075	2,724	31.3%
Açık Pozisyon Sayısı (Bin)	2,688	4,696	13,560	15,548	18,630	19.8%
Kaynak: Borsa İstanbul						
Hacim gerçekleşmeyen vadeli sözleşme işlemlerine tabloda yer verilmemiştir.						

2022 yılında pay vadeli işlemleri pazarında işlem gören şirket sayısı 50 olmuştur. 2022 yılı içinde metal ve borsa yatırım fonu dayanaklı sözleşmeler işlem görmemiştir.

2022 yılında vadeli işlem hacmi bir önceki yıla kıyasla %76 artarak 7,9 trilyon TL'ye yaklaşmıştır.

2022 yılında vadeli işlem hacmi önceki yıla göre artmıştır. Kontrat adeti olarak işlem miktarı %31 artarken, işlem hacmi %76 artarak 7,9 trilyon TL olmuştur. Pay piyasası işlemlerindeki artışa paralel olarak pay senedine dayalı vadeli işlem sözleşmeleri bir önceki yıla göre %119 artarken, pay vadeli işlem hacmi toplam vadeli işlem hacminin %44'ünü oluşturmuştur. 2022 sonu itibarıyla 46 adet payda vadeli işlem yapılabilmektedir. Pay senedine dayalı vadeli işlem sözleşmelerinin hacmi 2022 yılı içerisinde açık bir artış trendi takip ederken yılın ikinci yarısında artışın ivmelendiği tespit edilmiştir.

Eylül ayında birkaç yatırımcının bazı türev ürünlerde önemli miktarlarda pozisyon alması ardından dayanak varlık fiyat değişimleri karşısında, bu yatırımcıların pozisyon yoğunlaşması nedeniyle taşıdıkları türev ürünlerde teminat yönetimi açısından bazı zorluklar ortaya çıkmıştır. Bu zorluklar aracı kurumların sağladığı finansman desteği ve sermaye piyasasında faaliyet gösteren kurumların koordine faaliyetleri ile yönetilmiştir. Bu dönemde, yatırımcının korunmasını teminen, Borsa İstanbul'da alınan tedbirlerle piyasa genelinde bir olumsuzluk yaşanmasının önüne geçilmiştir

Kurun oynaklığının düşük olduğu yılda, döviz dayanak vadeli işlem hacmi bir önceki yıla göre %23 artmıştır. Kur hareketliliği nedeniyle 2021 Aralık ayında TCMB, 2014 yılından beri ilk defa vadeli işlem piyasasında işlem yapmıştı. 2022 yılında da TCMB vadeli işlem piyasasında işlem yapmaya devam etse, toplamdaki payı %1'in altında kalmaya devam etmektedir.

Yükümlülükleri devam eden katılımcıların piyasadaki uzun ve kısa pozisyon sayısının toplamını ifade eden açık pozisyon sayısı bir önceki yıl sonunda 15,5 milyon iken 2022 sonu itibarıyla 18,6 milyonu geçmiştir.

OPSİYONLAR						
(milyon TL)	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Prim Hacmi	965	561	434	705	1,130	60.3%
İşlem Hacmi	28,277	22,032	14,892	22,699	30,851	35.9%
Endeks	2,208	3,478	4,757	7,032	8,767	24.7%
Pay Senedi	2,167	2,962	3,583	9,043	14,449	59.8%
Döviz	23,902	15,592	6,552	6,624	7,636	15.3%
<i>Günlük Ort. İşlem Hacmi</i>	<i>110</i>	<i>89</i>	<i>59</i>	<i>92</i>	<i>123</i>	<i>33.7%</i>
Kaynak: Borsa İstanbul						

Opsiyon sözleşmelerindeki işlemler 2022 yılında %36 artarak 31 milyar TL'ye yaklaşmıştır. Bunda en büyük etken hem pay piyasasında hem de paya dayalı vadeli işlemlerdeki artışa benzer şekilde, pay endeksleri ile payları dayanak alan opsiyon işlem hacmindeki artış olmuştur. Döviz dayanak alan sözleşme hacmi ise %15 artmıştır. Vadeli işlem sözleşmeleri ile benzer olarak yıl içinde genel bir artış trendi takip eden opsiyon işlem hacminde de vadeli işlemlerde olduğu gibi yılın ikinci yarısında artış ivmelenmiştir.

Pay piyasasına benzer şekilde paya dayalı vadeli ve opsiyon işlemlerinde de artış görülmüştür.

Kaldıraçlı İşlemler

Döviz, emtia ve kıymetli madenlere dayalı olarak gerçekleştirilen ve kamuoyunda "foreks" olarak bilinen kaldıraçlı alım-satım işlemlerini sadece aracı kurumlar yapabilmektedir. 2022 yılında piyasada 39 aracı kurum işlem yapmıştır. Bu rakama piyasa yapımcıları, işlem aracıları ve tanıtım aracıları dâhildir.

KALDIRAÇLI İŞLEMLER						
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Kurum Sayısı	39	39	40	39	39	0.0%
Teminatlı Hesap Sayısı	71,077	67,861	38,526	37,715	32,775	-13.1%
Teminat Miktarı (milyon TL)	760	922	1,502	2,070	2,934	41.7%
Açık Pozisyon Değeri (milyar TL)	6,112	7,888	11,758	14,147	21,653	53.1%
Müşteriler ile Yapılan İşlem Hacmi (milyar TL)	4,133	3,875	6,286	6,112	12,893	110.9%
<i>Günlük Ort. İşlem Hacmi (milyar TL)</i>	<i>16</i>	<i>15</i>	<i>24</i>	<i>23</i>	<i>50</i>	<i>112.0%</i>
Kaynak: Takasbank						

2022 yılında müşterilerin kaldıraçlı işlem hacmi bir önceki yıla göre %111'lik ciddi bir artışla 13 trilyon TL'ye yaklaşmıştır. Diğer taraftan teminatlı hesap sayısındaki düşüş devam

etmiştir. 2022 sonu itibarıyla 33.000'e yakın hesapta kaldıraçlı işlemler için 2,9 milyar TL'lik teminat bulunmaktadır.

Yatırım Fonları

2022 yılında yatırım fonlarının portföyü %111 büyüyerek 1,1 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Menkul kıymet yatırım fonları %137 büyüyerek 2022 sonu itibarıyla 633 milyar TL'ye çıkarken, ilk kez 2016 yılı sonunda kurulmaya başlanan girişim sermayesi fonları ise en hızlı büyüyen fon türü olup 2022 yılında %183 büyüyerek 47 milyar TL'ye yaklaşmıştır.

2013 yılında devlet katkısının ardından 2017'de devreye giren otomatik katılım sisteminin de desteğiyle büyümesini sürdüren emeklilik yatırım fonları portföyü 2022 yılında %77 artış kaydederek 433 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Aşağıdaki tabloda Sermaye Piyasası Kurulu'nun aylık istatistik bülteninden temin edilen fon sayıları ve portföy büyüklükleri yer almaktadır. Bu portföy büyüklükleri raporun ilerleyen kısımlarında kullanılacak Takasbank verilerine kıyasla saklamanın yapıldığı tarafa veya farklı nedenlere bağlı olarak ufak farklılıklar arz etmektedir.

YATIRIM FONLARI						
Fon Sayıları	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Menkul Kıymet Yatırım Fonları	489	560	681	874	1,123	28.5%
Emeklilik Yatırım Fonları	408	411	404	375	374	-0.3%
Gayrimenkul Yatırım Fonları	32	40	43	76	106	39.5%
Girişim Sermayesi Yatırım Fonları	14	18	38	93	174	87.1%
Toplam	943	1,029	1,166	1,418	1,777	25.3%
Menkul Kıymet Yatırım Fonları	48,238	113,777	128,483	267,389	633,217	136.8%
Emeklilik Yatırım Fonları	93,140	127,694	170,514	244,054	432,560	77.2%
Gayrimenkul Yatırım Fonları	3,565	6,468	8,346	15,769	34,341	117.8%
Girişim Sermayesi Yatırım Fonları	1,268	1,606	3,235	16,505	46,697	182.9%
Toplam	146,211	249,546	310,578	543,717	1,146,814	110.9%

Kaynak: SPK

Merkezi Kayıt Kuruluşu menkul kıymet ve gayrimenkul/girişim sermayesi yatırım fonlarına nakit giriş-çıkışlarını fiyat etkisinden arındırarak yayınlamaktadır. Yatırım fonlarında 2022 yılında 254 milyar TL sermaye girişi olmuş, 2021 yılındaki 80 milyar TL'lik rekoru da aşmıştır.

Toplam yatırım fonu büyüklüğü 2022 yılında %111 artarak 1,1 trilyon TL'ye ulaşmıştır.

Bu verilere göre 2022 yılında serbest fonlara 168 milyar TL, para piyasası fonlarına 48 milyar TL, pay senedi fonlarına 13 milyar TL, girişim sermayesi yatırım fonlarına 11 milyar TL nakit girişi olurken, fon sepeti fonları, karma fonlar ile korumalı fonlardan nakit çıkışı yaşanmıştır.

Sundukları getirilerle serbest fonlar son yıllarda yatırımcıların ilgisini çekmiş ve bu fonlara 2019 yılından itibaren önemli nakit girişleri yaşanmıştır. Bu ilginin sürmesinde kişilerin dövize yatırım yapma isteği ve fon aracılığıyla eurobond yatırımı yapmanın kişilere vergi avantajı sağlıyor olmasının etkisi

bulunmaktadır. Serbest fonlar, kurumsal yatırımcılara ve 1 milyon TL üzeri finansal varlığa sahip olan nitelikli yatırımcı olarak tanımlanan gerçek kişilere satılabilmektedir.

2019 yılından itibaren serbest fonlarda artan ilgi 2020 yılı Haziran ayında serbest (döviz) fonlarında portföy işletmeciliği kazançları üzerinden fon bünyesinde %15 oranında gelir stopaj getirilmesi ile azalsa da, 2020 sonunda söz konusu verginin kaldırılmasıyla, hem 2021 yılında hem de 2022 yılında en fazla nakit akışının olduğu fon türü serbest fonlar olmuştur. 2022 yılında serbest fonlara her ay en az 4 milyar TL giriş gözlenmiştir. 2022 yılındaki büyümede, eurobond getirilerinin yıl boyunca döviz mevduat getirisi üzerinde olması etkili olmuştur. Serbest fonlara gözlenen girişler 2022 yılının ilk yarısında istikrarlı şekilde sürerken, 2022 yılının ikinci yarısında daha da artmıştır.

YATIRIM FONLARINA FON NAKİT AKIŞI (MİLYON TL)					
Fon Türü	2018	2019	2020	2021	2022
Serbest	-16	11,543	7,249	30,418	168,499
Para Piyasası	-3,392	21,413	-16,514	6,823	47,675
Pay Senedi	95	516	3,402	9,462	12,632
Girişim Sermayesi	236	53	1,042	5,852	10,742
Katılım	783	3,681	-3,388	4,414	7,698
Borçlanma Araçları	-8,606	5,991	-7,184	4,606	6,273
Gayrimenkul	949	2,308	1,283	4,250	2,753
Kıymetli Madenler	-92	470	2,833	4	2,405
Değişken	-2,513	5,457	1,228	912	2,197
Korumalı	215	224	-19	-346	-647
Karma	-85	-42	499	2,529	-1,706
Fon Sepeti	-378	721	4,907	10,697	-4,593
Toplam	-12,803	52,335	-4,663	79,622	253,928
Kaynak: MKK					

Menkul Kıymet Yatırım Fonları

2022 yılında menkul kıymet yatırım fonlarının fon büyüklüğü %152 artarak 672 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Portföy büyüklüğündeki artışın en büyük sebebi 256 milyar TL'lik artışla serbest yatırım fonlarından kaynaklanmıştır. 2021 yıl sonunda menkul kıymet yatırım fonlarının %38'ini oluşturan serbest fonlar nakit girişlerinin etkisiyle 2022 sonunda fonların %53'ünü oluşturmuştur. Döviz kurundaki artışın da ağırlıkla döviz cinsinden ihraç edilen serbest fonların büyümesinde etkisi görülmektedir.

Dövizle yatırım yapma eğiliminin sürmesi ve yurtiçi pay senetlerine ilginin artışıyla birlikte, çeşitli yatırım araçlarına yatırım yapan serbest yatırım fonlarının toplam portföy büyüklüğü 2022 boyunca her ay büyüyerek yıl sonunda 357 milyar TL'ye ulaşmıştır. Artışta nakit girişlerinin yanı sıra bu fonlardaki varlıkların değer artışı da etkili olmuştur.

2022 yılında yurtiçi pay senetlerine olan ilginin artmasıyla pay senedi fonlarına girişler artmış, pay fiyatlarındaki artışla beraber bu fonların portföyü %162 artışla 64 milyar TL'ye yaklaşmıştır. Yabancı hisse senedi fonlarının portföy büyüklüğü

Serbest yatırım fonlarındaki artışın etkisiyle menkul kıymet yatırım fonlarının portföyü %152 büyümüştür.

Döviz kurundaki yükseliş borçlanma araçları fonları portföyünü de etkilemiştir.

ise gelişmiş ülke merkez bankalarının parasal sıkılaşmaya gitmesiyle birlikte riskten kaçınma eğiliminin güç kazanmasıyla birlikte yıllık bazda %28 azalışla 5,9 milyar TL'ye inmiştir.

2022 yılında fiyatlar genel düzeyinde süregelen artışa rağmen sürdürülen düşük faiz ortamında, yatırımcılar Borsa İstanbul'da işlem gören hisse senetlerini ve her an pozisyon değiştirmeye imkân vermesi sebebiyle para piyasası fonlarını ağırlıkla tercih etmiştir. 2022 yılı boyunca para piyasası fonlarına giriş gözlenirken, özellikle Ağustos ayından itibaren döviz kurunda yükselişin hız kaybetmesinin de etkisiyle para piyasası fonlarına giriş hızlanmıştır.

MENKUL KIYMET YATIRIM FONLARININ TÜRLERİNE GÖRE PORTFÖY DEĞERLERİ (MİLYON TL)						
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Borçlanma Araçları Şemsiye Fonu	17,864	27,449	23,409	35,466	54,218	52.9%
Özel Sektör Borçlanma Araçları Fonu	-	-	1,911	3,294	2,541	-22.8%
Eurobond ve Yabancı Borçlanma Araçları Fonu	-	-	5,198	9,379	13,671	45.8%
Diğer Borçlanma Araçları Fonu	17,864	27,449	16,301	22,793	38,007	66.7%
Değişken Şemsiye Fonu	3,507	10,092	12,493	17,119	30,027	75.4%
Fon Sepeti Şemsiye Fonu	1,496	2,635	9,111	26,132	30,590	17.1%
Yabancı Fon Sepeti Fonu	280	497	2,066	5,699	4,797	-15.8%
Fon Sepeti Fonu	1,216	2,138	7,045	20,432	25,463	24.6%
Hisse Senedi Şemsiye Fonu	2,314	3,826	10,607	24,418	63,991	162.1%
Endeks Hisse Senedi Fonu	-	-	1,255	2,325	6,523	180.5%
Katılım Hisse Senedi Fonu	-	-	339	403	3,510	770.6%
Hisse Senedi Fonu	-	-	6,902	13,546	48,102	255.1%
Yabancı Hisse Senedi Fonu	-	-	2,111	8,143	5,856	-28.1%
Kıymetli Madenler Şemsiye Fonu	532	1,227	5,844	8,926	18,120	103.0%
Altın Fonu	532	1,227	5,204	8,061	13,599	68.7%
Altın Katılım Fonu	-	-	640	865	4,521	422.7%
Koruma Amaçlı Şemsiye Fonu	502	919	1,022	811	255	-68.6%
Para Piyasası Şemsiye Fonu	12,848	39,942	26,599	40,661	99,115	143.8%
Serbest Şemsiye Fonu	7,101	21,641	35,681	100,954	356,831	253.5%
Serbest Döviz Fon	-	-	12,019	56,357	180,012	219.4%
Diğer Serbest Fon	7,101	21,641	23,662	44,598	176,819	296.5%
Karma Şemsiye Fonu	487	553	1,316	4,873	4,479	-8.1%
Altın Hariç Katılım Fonu	1,533	5,761	2,250	7,569	14,626	93.2%
Toplam	48,183	114,046	128,332	266,928	672,253	151.8%

Kaynak: Takasbank Kurumsal Yatırımcı Portföy İstatistikleri

Dünyada altın fiyatları 2022 boyunca döviz cinsinden oynaklık gösterse de, Türk lirasının yıllık bazda değer kaybetmesiyle birlikte kıymetli maden fonlarının büyüklüğü %103 artışla 18 milyar TL'yi aşmıştır.

Borçlanma aracı şemsiye fon grubunda 6,2 milyar TL net sermaye girişi olurken, döviz kurundaki yükselişin dış borçlanma araçlarının TL fiyatını etkilemesiyle birlikte 4 milyar TL'si eurobond, 15,2 milyar TL'si diğer borçlanma araçlarındaki artışla portföy 18,8 milyar TL büyümüştür.

Değişken fonlarda sermaye girişi 2 milyar TL düzeyinde iken portföy değerindeki artışın yurtiçi hisse senedi piyasasındaki iyimser havanın desteğiyle görece riskli varlıkların iyi performans göstermesinin etkisiyle 13 milyar TL'yi bulduğu dikkat çekmektedir. Benzer şekilde, altın hariç katılım

fonlarının portföy büyüklüğünde ise 7 milyar TL tutarında artış gözlenmiştir.

Fon sepeti fonlarında 4,6 milyar TL net sermaye çıkışı yaşanırken, fon portföyündeki değer kazancına rağmen portföyde %16 civarında azalış gözlenmiştir.

Yatırım fonlarının portföyünde bulunan araçların dağılımı incelendiğinde, 2018 yılında mevduat ve tüm sabit getirili ürünlerin toplamdaki payı %86 düzeyindeyken, reel faizlerdeki düşüşle 2021 yılında %63 düzeyine gerilediği, ancak 2022 yılında 5 puan artışla %68'e çıkması dikkat çekmektedir.

Detaya inildiğinde, menkul kıymet yatırım fonlarında tahvil-bono ağırlığının tarihsel olarak yüksek olduğu görülürken, 2018 yılında menkul kıymet yatırım fonlarının portföyünde kira sertifikaları dahil TL cinsi özel sektör borçlanma araçlarının payı %38 civarındayken, 2021 sonunda %12 düzeyine gerilediği dikkat çekmektedir. Özel sektör borçlanma araçlarının payı son 1 yılda 6 puan azalmıştır. Özel sektör dış borçlanma araçlarının ağırlığının da 5 puan azalışla %11'e gerilediği görülmektedir.

2022 yılında menkul kıymet yatırım fonlarının portföyünde mevduatın payının dikkat çekici şekilde arttığı görülmektedir. Bu gelişmede, 2022 yılında önemli bir sermaye akışı gözlenen serbest fonlar ve para piyasası fonlarının mevduata yönelmesinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Kurdaki artışa rağmen yabancı menkul kıymetlerin toplamdaki payı 6 puan azalarak %5 olmuştur. Payın azalışında yabancı hisse senedi bakiyesindeki azalışın etkili olduğu görülmektedir.

Ayrıca, pay senetlerinin de yatırım fonlarındaki payı artmıştır. 2018 ile 2022 arasında yurtiçi pay senetlerinin oranı %6'dan %21'e çıkarken, yurtdışı pay senetlerinin oranı %4'ten %3'e inmiştir.

2022 yılı boyunca Merkez Bankasının fonlama faizlerini düşük tutmasıyla birlikte repo getirisinin mevduatın altında seyretmesi, reponun payının dikkat çekici şekilde 5 puan azalmasında etkili olmuştur. Bu ortamda, para piyasası özellikle Ağustos ayından itibaren para piyasası fonlarına giriş hızlanmıştır. Para piyasası fonlarının portföy dağılımı incelendiğinde, 2022 sonunda mevduatın payı dikkat çekici şekilde 32 puan artışla %40'a çıkarken, repo ve Takasbank para piyasasının payı 20 puan azalışla %20'ye indiği gözlenmektedir.

2022 sonu itibarıyla 357 milyar TL büyüklüğe ulaşarak menkul kıymet yatırım fonlarının yarından fazlasını oluşturan serbest fonların portföyündeki özel sektör dış borçlanma araçlarının payının 20 puan azalışla %18'e gerilediği, mevduatın payının 14 puan artışla %23'e çıktığı dikkat çekmektedir. Bu gelişmede kur korumalı Türk lirası mevduatın özel sektör tarafından ihraç edilen borçlanma araçlarına tercih edilmesinin etkisi olduğu düşünülmektedir.

Menkul kıymet yatırım fonlarının portföyünde mevduatın ve pay senetlerinin payı artmıştır.

MENKUL KIYMET YATIRIM FONLARININ PORTFÖY DAĞILIMI					
	2018	2019	2020	2021	2022
Yurtiçi Pay Senedi	5.5%	5.0%	12.1%	12.9%	21.0%
Tahvil - Bono	58.8%	43.8%	45.0%	48.4%	38.6%
Kamu Tahvil - Bono	7.8%	9.7%	4.7%	3.6%	2.7%
Kamu Eurobond	3.9%	3.0%	4.9%	9.1%	11.5%
Kamu Kira Sertifikası	0.3%	1.4%	2.2%	1.8%	1.5%
Özel Sektör Tahvil - Bono	34.9%	17.7%	20.2%	15.8%	10.1%
Özel Sektör Eurobond	8.8%	8.3%	10.8%	15.7%	10.7%
Özel Sektör Kira Sertifikası	3.1%	3.8%	2.2%	2.4%	2.1%
Mevduat	4.5%	20.8%	6.5%	6.2%	24.6%
Repo	8.5%	21.9%	15.1%	5.9%	3.7%
Takasbank Para Piyasası	13.4%	1.6%	3.0%	2.8%	1.4%
Yabancı Menkul Kıymet	4.5%	3.2%	7.3%	11.6%	5.3%
Fon Katılma Payları	3.0%	2.4%	7.3%	8.3%	4.9%
Kıymetli Madenler	1.2%	1.5%	1.9%	2.2%	1.8%
Diğer*	0.5%	-0.2%	1.8%	1.5%	-1.2%
Kaynak: Takasbank Kurumsal Yatırımcı Portföy İstatistikleri					
*Portföy dağılımına katılmayan kıymetler, vadeli işlem nakit teminatları ile ve değerlendirme farklarını göstermektedir.					

Serbest fonların portföy dağılımında mevduat ve katılma hesaplarının payı artmıştır.

Serbest fonlarının portföy dağılımı incelendiğinde, 2021 sonuna göre özel sektör tarafından ihraç edilen döviz cinsi borçlanma araçlarının payı 19 puan azalışla %19'a inerken, vadeli mevduatın payı 14 puan artışla %23'e çıkmıştır. Ayrıca, katılma hesaplarının payı 8 puan artışla %9'a ulaştığı görülmektedir.

Fon sepeti fonlarındaki son yıllardaki büyümeye bağlı olarak, 2022 yılı dışarıda bırakıldığında fon katılma paylarının menkul kıymet yatırım fonlarındaki ağırlığının arttığı görülmektedir.

Portföy dağılımda negatif %1'lik paya sahip diğer kategorisi vadeli işlem nakit teminatları ile değerlendirme farklarını içermektedir.

2022 yılında TEFAS aracılığıyla gerçekleşen işlem hacmi yıllık %108 artışla 483 milyar TL olmuştur. 2022 yılında TEFAS aracılığıyla en fazla işlem hacminin gerçekleştiği fon grubu işlem görmesi zorunlu olmayıp kurucuların inisiyatifiyle platformda işlem görebilen para piyasası fonları olmuştur.

TEFAS İŞLEM HACMİ (MİLYAR TL)						
Tür	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Borçlanma Araçları Fonu	9.6	16.6	35.6	34.7	45.3	30.6%
Değişken Fon	8.2	14.0	37.8	31.0	44.2	42.6%
Fon Sepeti Fonu	2.2	2.3	17.8	47.7	50.3	5.4%
Hisse Senedi Fonu	3.8	3.9	24.6	36.4	92.6	154.3%
Karma Fon	0.1	0.1	1.6	6.5	7.2	11.4%
Katılım Fonu	2.4	5.5	15.6	11.6	39.3	239.2%
Kıymetli Madenler Fonu	1.0	1.7	15.1	10.9	17.0	56.2%
Para Piyasası Fonu	0.2	8.0	8.1	39.3	129.0	228.3%
Serbest Fon	-	0.1	9.8	15.0	58.4	289.2%
Toplam	27.4	52.2	166.1	233.0	483.3	107.4%
Kaynak: TEFAS						

TEFAS aracılığıyla gerçekleşen işlem hacminde önde gelen bankalardan bazılarının fon kurucusu iştiraki bulunmadığı

müşterilerine diğer kurumların yatırım fonlarını sunduğu dikkat çekmektedir.

Gayrimenkul ve Girişim Sermayesi Yatırım Fonları

2016 yılında kurulmaya başlayan girişim sermayesi ve gayrimenkul yatırım fonlarının toplam portföy değeri, 2022 yılında 80 milyar TL'ye yaklaşmıştır. Bu bölümde sunulan veriler Takasbank'tan alınmış olup bölüm girişinde sunulan SPK verilerinden ufak farklılıklar içermektedir. 2022 sonu itibarıyla 106 gayrimenkul ve 176 girişim sermayesi yatırım fonu bulunmaktadır.

Girişim sermayesi yatırım fonlarının portföyü 5 misline çıkmıştır.

2022 yılında 81 adet girişim sermayesi fonu kurulmuş, girişim sermayesi yatırım fonlarının toplam değeri, yeni sermaye girişleriyle 44 milyar TL'ye yaklaşmıştır. Gayrimenkul yatırım fonu sayısı 30 adet artış gösterirken, portföy büyüklüğü 36 milyar TL'ye çıkmıştır.

GAYRİMENKUL VE GİRİŞİM SERMAYE YATIRIM FONLARININ PORTFÖY DEĞERLERİ (MİLYON TL)						
Tür	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Gayrimenkul Yatırım Fonu	2,338	6,389	8,572	14,812	36,002	143.1%
Girişim Sermayesi Yatırım Fonu	1,253	1,477	2,810	15,388	43,592	183.3%
Toplam	3,591	7,866	11,382	30,200	79,594	163.6%

Kaynak: Takasbank Kurumsal Yatırımcı Portföy İstatistikleri.

İlgili düzenlemelere göre, gayrimenkul fonlarının portföy değerinin %75'ten fazlasının gayrimenkul yatırımlarından oluşması, girişim sermayesi yatırım fonlarında ise, portföy değerinin %80'inin bir veya birden fazla girişim sermayesi yatırımdan oluşması gerekmektedir. Girişim sermayesi fonlarında girişim yatırımlarının payı 2022 sonu itibarıyla %88 iken, gayrimenkul yatırım fonlarında gayrimenkul yatırımlarının payı %87'dir.

Emeklilik Yatırım Fonları

Bireysel emeklilik sistemi Türkiye'de Eylül 2003'te uygulanmaya başlanmış ve yıllar itibarıyla hızla gelişmiştir. Emeklilik fonlarındaki büyüme 2017 yılında yeni uygulamaya giren otomatik katılım sistemiyle hızlanmıştır.

Tasarrufların artırılması amacıyla yapılan düzenleme ile 2013 yılından itibaren gönüllü bireysel emeklilik sisteminde katılımcı tarafından ödenen katkı paylarının %25'i oranında devlet katkısı yapılmaktadır. 2022 yılı itibarıyla devlet katkısı oranı %30'a çıkarılmıştır. Mayıs 2021'de yürürlüğe giren düzenlemeyle 18 yaş altı katılımcıların bireysel emeklilik sistemine dahil olabilmesinin önü açılmıştır.

Devlet katkısı ilgili yıldaki brüt asgari ücretin %30'unu geçememekte olup 2022 yılı için bu rakam yıllık 68.850 TL'dir. Otomatik katılımda ise yine devlet katkısı bulunmakta olup

ödemeler nakden aktarılmayarak taahhüt olarak hesaplara kaydedilmektedir.

2022 yılında devlet katkısı dahil emeklilik fonlarının toplam portföy büyüklüğü, altın fonları, hisse senedi fonları ve değişken fonlardaki büyümenin katkısıyla %77 büyüyerek 433 milyar TL'yi bulmuştur.

Emeklilik fonlarının
portföyü 2022 yılında
%77 oranında
büyümüştür.

Fon türlerine göre bakıldığında 107 milyar TL portföy büyüklüğüne sahip olan altın fonları ilk sırada yer almaktadır. 2022'de en yüksek artış da önceki yıl olduğu gibi altın fonlarında gerçekleşmiştir. Altın fiyatlarında TL cinsinden %40 kadar artış görülen 2022 yılında, altın fonlarının portföy büyüklüğü ise bu fonlara olan ilginin artışının da etkisiyle %68 artarak 107 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Portföy büyüklüğü açısından altın fonlarını, 2022 yılında sırasıyla %66 büyüyerek 79 milyar TL olan değişken fonlar izlemektedir. Borçlanma aracı fonlarındaki büyüme %39'da kalmıştır. Hisse senedi piyasasına olan ilginin artışıyla birlikte hisse senedi fonlarının büyüklüğü %293'lük dikkat çekici artışla 45 milyar TL'yi aşmıştır.

EMEKLİLİK YATIRIM FONLARININ TÜRLERİNE GÖRE BÜYÜKLÜK DAĞILIMI (MİLYON TL)						
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Kıymetli Madenler	7,500	15,638	36,030	63,542	106,947	68.3%
Altın Katılım Fonu	3,601	7,399	17,093	37,862	63,275	67.1%
Altın Fonu	3,899	8,240	18,937	25,680	43,672	70.1%
Borçlanma Araçları Fonu	22,744	28,031	33,916	48,702	67,735	39.1%
Özel Sektör Borçlanma Araçları Fonu	518	827	1,418	3,409	3,901	14.4%
Kamu Borçlanma Araçları Fonu	7,144	9,965	13,851	23,269	32,544	39.9%
Dış Borçlanma Araçları Fonu	3,907	5,459	8,042	12,375	18,315	48.0%
Borçlanma Araçları Fonu	11,175	11,780	10,605	9,649	12,975	34.5%
Değişken Fon	22,811	28,703	34,492	47,414	78,838	66.3%
Katılım Değişken Fon	1	5	17	31	222	614.9%
Değişken Fon	22,809	28,698	34,476	47,383	78,616	65.9%
Para Piyasası Fonu	9,644	12,045	11,309	13,470	11,955	-11.2%
Hisse Senedi Fonu	3,968	5,093	7,609	11,580	45,505	293.0%
Karma Fon	1,728	2,340	3,368	6,234	8,474	35.9%
Fon Sepeti Fonu	342	508	894	2,626	9,177	249.4%
Endeks Fon	497	630	1,017	1,715	6,705	290.9%
Katılım Fonu	333	429	502	999	1,500	50.2%
Kira Sertifikası Katılım Fonu	3	19	18	39	56	42.3%
Katılım Fonu	331	410	484	959	1,444	50.6%
Standart Fon	7,380	8,965	9,493	9,887	17,642	78.4%
Standart Fon	5,639	6,647	6,628	6,381	11,345	77.8%
Standart Fon (Katılım)	1,741	2,318	2,865	3,507	6,298	79.6%
Yaşam Döngüsü Hedef Fon	0	0	0	0.1	2	2858.1%
Devlet Katkısı Fonu	11,661	17,306	21,688	23,162	50,282	117.1%
Devlet Katkısı Fonu	10,836	16,040	19,519	20,238	44,219	118.5%
Devlet Katkısı Fonu (Katılım)	825	1,266	2,169	2,924	6,063	107.3%
OKS Başlangıç Fonu	478	572	617	861	1,186	37.7%
OKS Başlangıç Fonu (Katılım)	663	661	673	865	1,372	58.6%
OKS Standart Fon	1,177	2,402	3,388	4,698	9,399	100.0%
OKS Standart Fon (Katılım)	2,220	4,364	6,060	8,282	15,796	85.0%
Toplam	93,148	127,687	171,057	244,038	432,516	77.2%

Kaynak: Takasbank Kurumsal Yatırımcı Portföy İstatistikleri

Sisteme giriş aşamasında herhangi bir fon tercihinde bulunmayan kişilerin birikimlerinin değerlendirildiği standart fonların büyüklüğü, faizsiz katılım fonları dâhil, 17,6 milyar TL olup bu fonların yönetimine ilişkin portföy sınırlamaları Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenmektedir.

Yatırım fonlarında para piyasası fonlarına giriş olurken, emeklilik yatırım fonlarında para piyasasının payının azaldığı görülmektedir. Emeklilik yatırım fonlarında para piyasası fonlarının ağırlığının %3 civarında olduğu görülmekle birlikte, genellikle emekli olmaya hak kazanmasına kısıtlı süre kalan yatırımcılar tarafından tercih edildiği tahmin edilmektedir.

Gönüllü bireysel emeklilik sistemindeki devlet katkısının değerlendirildiği devlet katkısı fonu portföy büyüklüğü 2022 yılında %117 artarak 50 milyar TL olmuştur. Bu tutarın 6 milyar TL'si faizsiz fonlarda değerlendirilmektedir.

2017 yılından itibaren düzenli bir artış gösteren OKS fonlarının toplam büyüklüğü ise Emeklilik Gözetim Merkezi verilerine göre, 2022 sonu itibarıyla 31,8 milyon TL olmuştur. 2018'de otomatik katılım sistemine giren yatırımcıların cayma süresi sonrasında seçim yapmamaları durumunda yatırımlarının değerlendirileceği fon tipi olarak OKS standart fon ve OKS standart katılım fonları kurulmuştur. Portföy sınırlamaları Hazine tarafından belirlenmiş olan bu fonların 2022 sonu büyüklüğü 25 milyar TL'dir. Bu fonların yaklaşık üçte ikisi katılım esaslı fonlarda değerlendirilmektedir. Otomatik katılım sisteminde standart fon, başlangıç fonu ve dışında değişken fonlar da müşterilere sunulmaktadır. Otomatik katılım sistemiyle bireysel emeklilik sistemine dahil yatırımcıların cayma süresi boyunca yatırımlarını değerlendireceği bir fon olarak tasarlanan başlangıç fonlarının toplam portföyü ise 2022 yılında 2,6 milyar TL olmuştur.

Emeklilik yatırım fonlarının portföy dağılımına bakıldığında borçlanma araçları %55 payla tercih edilmektedir. Altına dayalı tahvilleri de içeren kamu tahvil ve bonolarının payı %15 iken, çoğunlukla altına dayalı kamu kira sertifikalarından oluşan kamu kira sertifikalarının payı %22'dir. Kamu kira sertifikaları detaylı olarak incelendiğinde 2022 sonu itibarıyla yurtiçinde ihraç edilen kira sertifikalarının %79'unun altın cinsinden olduğu dikkat çekmektedir. Altına dayalı kamu menkul kıymetleri dışarıda bırakıldığında sabit getirili menkul kıymetlerin payı %37'ye inmektedir.

Menkul kıymet yatırım fonlarının portföyündeki fon katılma paylarının %4'ü gayrimenkul ve girişim sermayesi fonlarından oluşmaktadır. Emeklilik fonlarında ise portföyde yer alan fon katılma paylarının yarısı gayrimenkul ve girişim sermayesi fonlarıdır.

Borçlanma araçları emeklilik yatırım fonlarında %55 ile en yüksek payı oluşturmaktadır.

EMEKLİLİK YATIRIM FONLARIN PORTFÖY DAĞILIMI					
	2018	2019	2020	2021	2022
Pay Senedi	10.0%	12.6%	12.9%	12.6%	22.7%
Tahvil - Bono	61.3%	66.0%	68.6%	62.4%	55.5%
Kamu Tahvil - Bono	28.7%	30.0%	21.7%	16.7%	15.0%
Kamu Eurobond	12.9%	13.2%	15.3%	15.3%	11.3%
Kamu Kira Sertifikası	3.9%	12.2%	19.8%	20.6%	22.2%
Özel Sektör Tahvil - Bono	12.4%	7.7%	8.6%	7.6%	4.9%
Özel Sektör Eurobond	1.1%	1.3%	1.5%	1.3%	1.4%
Özel Sektör Kira Sertifikası	2.2%	1.5%	1.6%	0.9%	0.6%
Mevduat	11.7%	4.9%	6.2%	5.6%	4.9%
Repo	4.8%	8.4%	3.9%	1.3%	1.3%
Takasbank Para Piyasası	2.4%	1.5%	1.2%	1.1%	0.6%
Yabancı Menkul Kıymet	2.1%	2.0%	2.3%	3.6%	3.5%
Fon Katılma Payları	2.0%	1.8%	2.8%	4.0%	5.9%
Kıymetli Madenler	7.5%	3.6%	4.2%	8.6%	4.9%
Diğer*	-1.7%	-0.9%	-2.0%	0.8%	0.7%
Kaynak: Takasbank Kurumsal Yatırımcı Portföy İstatistikleri					
*Portföy dağılımına katılmayan kıymetler ve değerlendirme farklarını göstermektedir.					

BEFAS aracılığıyla gerçekleştirilen işlem hacmi, TEFAS'a kıyasla hayli sınırlı kalmıştır.

Temmuz 2021 itibarıyla bireysel emeklilik sistemi katılımcıları, İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş. tarafından işletilen Bireysel Emeklilik Fon Alım Satım Platformu (BEFAS) aracılığıyla diğer emeklilik şirketlerinin fonlarını da alıp satabilme imkanına kavuşmuştur. 2022 yılında BEFAS aracılığıyla gerçekleştirilen işlem hacmi önceki yıla kıyasla hatırı sayılı şekilde artsa da 4,3 milyar TL ile TEFAS'a kıyasla hayli sınırlı olmuştur.

Yatırımcılar

Bu bölümde önce Türkiye'deki finansal tasarruflar hakkında genel bir değerlendirme yapılacak, ardından çeşitli sermaye piyasası araçlarının yatırımcılarına ilişkin gelişmelere dair detaylı bilgi verilecektir.

Yatırım Tercihleri

Liralaşma stratejisi kapsamında alınan önlemlerle TL cinsinden mevduatın yurtiçi tasarruflardaki payı artmıştır.

Yurtiçinde değerlendirilen finansal tasarruflar 2022 sonunda önceki yıla göre %87 artarak 15,7 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Yurtiçi tasarrufların %56'sını oluşturan mevduat 2022 yılında %69 artışla 8,8 trilyon TL'ye çıkmıştır. Artışta en önemli etken TL cinsinden mevduattaki büyüme olmuştur. Bu büyüme özellikle 2021 sonunda yürürlüğe giren Kur Korumalı Mevduat (KKM) sistemine dayanmaktadır. Döviz ve altın cinsinden mevduatın TL'ye çevrilerek kurun/altın fiyatının faiz getirisinden daha yüksek olması durumunda kur koruması sunan döviz dönüşümlü KKM ve doğrudan TL cinsinden mevduatı kurdaki değişime karşı koruyan KKM olmak üzere iki çeşit KKM tipi mevcuttur. 2022 sonu itibarıyla bankalarda BDDK verilerine göre 1,4 trilyon TL'lik kur korumalı mevduat bulunmaktadır. 2022 sonu itibarıyla KKM'nin TL cinsinden mevduattaki payı %30 olup yabancı para cinsinden mevduatın toplam mevduat içindeki payı 2021 yılı sonunda %64 iken 2022 yılı sonunda %46'ya gerilemiştir. ABD doları cinsinden bakıldığında döviz cinsinden mevduat yıllık bazda %17 azalmıştır.

Bu dönemde liralaşma stratejisi kapsamında TCMB ve BDDK tarafından pek çok politika tedbiri alınmıştır. KKM uygulamasında kapsam genişletilirken süre uzatılmış ve Türk lirasının finansal sistemdeki ağırlığının artırılmasına yönelik olarak yabancı para cinsinden mevduat/katılım fonları için TL cinsinden menkul kıymet zorunlu karşılık oranları arttırılırken, döviz ve altın hesaplarından TL cinsinden mevduat/katılım hesaplarına dönen tutarların zorunlu karşılığa tabii TL yükümlülük olarak değerlendirilmemesine karar verilmiştir. Alınan makro-ihtiyati önlemler neticesinde 2022 yılı sonunda yabancı para cinsinden mevduat dolar bazında %17 azalmış, Türk lirası cinsinden ise sadece %21 büyüyerek 4 trilyon TL olmuştur.

Yurtiçi ve yurtdışında ihraç edilmiş kamu ve özel sektör tahvil ve bonolarına yapılan yatırımlar özellikle artan kamu ihraçlarının etkisiyle %85 artmıştır. BIST-100 endeksindeki yükselişe paralel olarak 2022 yılında pay senedi portföyleri üç katına çıkmıştır.

Tasarruf sahiplerini yurtiçi ve yurtdışı yerleşik olarak iki grupta incelemek faydalı olacaktır. Portföyleri 14,4 trilyon TL seviyesinde olan yurtiçi yerleşiklerin toplam tasarruflar içindeki payı 2022 sonu itibarıyla %92'dir. Bu pay bir önceki yıla göre değişmemiştir. Alt kırılımlar içerisinde artışın en düşük olduğu kalemin özel sektör borçlanma araçları olduğu görülmektedir. Düşük faiz oranları özel sektör borçlanma araçlarına olan ilginin zayıf kalmasına sebep olmuştur.

Yurtiçi yerleşiklerin toplam mevduatı karşılaştırılan dönemde %68 artarak 8,2 trilyon TL'ye çıkarken, önceki yılsonunda TL mevduatın üzerinde gerçekleşen döviz mevduatı alınan tedbirlerle TL mevduattan daha düşük kalarak 3,6 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu şekilde Türk lirası cinsinden mevduatın yurtiçi yerleşiklerin toplam mevduatındaki payı %37'den %56'ya çıkmıştır.

Türk lirası cinsinden mevduatın yurtiçi yerleşiklerin mevduatındaki payı %37'den %56'ya çıkmıştır.

YURTIÇİ TASARRUFLAR (MİLYAR TL)						2022/2021
	2018	2019	2020	2021	2022	Değişim
Toplam Tasarruf	3,156.4	4,191.0	5,834.0	8,439.2	15,748.5	86.6%
Mevduat (Katılım Fonları dâhil)	1,990.2	2,521.5	3,414.0	5,193.5	8,762.2	68.7%
TL	1,037.9	1,249.7	1,538.6	1,870.5	4,743.0	153.6%
Döviz	951.3	1,270.3	1,871.4	3,316.2	4,006.8	20.8%
Kıymetli Madenler	1.0	1.5	3.9	6.7	12.4	84.7%
Sabit Getirili Menkul Kıymetler	850.8	1,193.3	1,677.6	2,373.4	4,390.3	85.0%
Devlet İç Borçlanma Senetleri	633.5	873.4	1,219.8	1,540.3	3,090.7	100.7%
Özel Sektör Borçlanma Senetleri	90.3	113.6	129.6	151.4	216.5	43.0%
Eurobond	127.0	206.3	328.2	681.7	1,083.1	58.9%
Pay Senetleri	315.3	476.2	742.5	872.4	2,596.0	197.6%
Yurtiçi Yerleşikler	2,728.7	3,653.1	5,222.9	7,756.4	14,420.9	85.9%
Mevduat (Katılım Fonları dâhil)	1,867.0	2,368.3	3,229.3	4,905.6	8,220.0	67.6%
TL	1,015.3	1,219.9	1,499.4	1,829.0	4,631.3	153.2%
Döviz	851.6	1,148.3	1,729.9	3,076.6	3,588.7	16.6%
Sabit Getirili Menkul Kıymetler	750.6	1,099.1	1,612.8	2,326.1	4,365.3	87.7%
Devlet İç Borçlanma Senetleri	536.6	781.8	1,156.8	1,495.1	3,067.4	105.2%
Özel Sektör Borçlanma Senetleri	87.0	111.0	127.8	149.4	214.8	43.8%
Eurobond	127.0	206.3	328.2	681.7	1,083.1	58.9%
Pay Senetleri	111.1	185.8	380.8	524.7	1,835.6	249.8%
Yurtdışı Yerleşikler	427.7	537.9	611.1	682.8	1,327.6	94.4%
Mevduat (Katılım Fonları dâhil)	123.2	153.2	184.7	287.9	542.2	88.3%
TL	22.6	29.7	39.2	41.6	111.7	168.9%
Döviz	99.6	122.0	141.5	239.7	418.1	74.4%
Kıymetli Madenler	1.0	1.5	3.9	6.7	12.4	84.7%
Sabit Getirili Menkul Kıymetler	100.2	94.3	64.8	47.2	24.9	-47.2%
Devlet İç Borçlanma Senetleri	96.9	91.6	63.0	45.2	23.3	-48.4%
Özel Sektör Borçlanma Senetleri	3.3	2.6	1.8	2.0	1.6	-19.4%
Pay Senetleri	204.2	290.4	361.7	347.7	760.4	118.7%

Kaynak: MKK, TCMB, TSPB hesaplamaları

Diğer yandan yurtiçi yerleşiklerin tasarruflarında sermaye piyasası yatırımlarının payı %37'den %43'e çıkmıştır. Bu ürünlerde detaya inildiğinde, DİBS yatırımları karşılaştırılan dönemde %105 artışla başı çekmektedir. Raporun ilerleyen kısmında incelendiği gibi bu tutarın büyük bölümü bankaların elindedir. Tahvil ve bonolar, kira sertifikaları, varlığa dayalı menkul kıymetler gibi araçların dahil edildiği toplam özel

sektör borçlanma araçları büyüklüğündeki artış ise %44'te, enflasyonun altında kalmıştır.

Yurtiçi yerleşiklerin toplam portföylerindeki en yüksek oransal artışı gösteren sermaye piyasası aracı sınıfı %250 artışla pay yatırımları olmuştur. 1,8 trilyon TL ile yurtiçi yerleşiklerin pay senedi yatırımlarının halka açık toplam pay senedi portföyündeki payı 2001 yılı ortalarından itibaren bu yana kaydedilen en yüksek seviyeye, %71'e çıkmıştır.

Yurtiçi yerleşiklerin pay yatırımları halka açık pay yatırımlarının %71'ini oluşturmuştur.

Yurtdışı yerleşiklerin yatırımları incelendiğinde ise, Türkiye'deki finansal yatırımların önceki yıla göre TL bazında neredeyse iki katına çıkarak 2022 sonunda 1,3 trilyon TL'ye dolar bazında ise %39 artışla 71 milyar dolara çıktığı görülmektedir.

2022 sonu itibarıyla yurtdışı yerleşiklerin Türkiye'deki finansal yatırımlarının %57'si pay senetlerindedir. Bu pay 2021 sonuna göre 6 puan artmıştır.

Yurtdışı yerleşiklerin SGMK portföyleri 2018 yılından itibaren Türk lirası bazında dahi azalmaktadır. 2016-2017 döneminde DİBS'lerin beşte biri bu yatırımcıların portföyünde iken bu oran kademeli olarak düşerek 2022 yılında %1'e kadar inmiştir.

TCMB tarafından açıklanan veriler özel kesimin yurtiçindeki tasarruflarının hanehalkına ait kırılımını da ayrıca vermektedir. 2022 sonu itibarıyla hanehalkı tasarrufları, 2021 sonuna göre %71 artışla 7,2 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir.

HANEHALKI FİNANSAL VARLIKLARI (MİLYAR TL)						
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Mevduat	1,162	1,451	1,921	2,979	4,561	53.1%
Vadesiz	207	328	642	1,153	1,624	40.8%
Vadeli	955	1,123	1,279	1,826	2,937	60.8%
Borçlanma Araçları	32	43	58	129	219	69.5%
Kısa	16	20	12	13	12	-7.6%
Uzun	16	23	46	116	207	78.2%
Yatırım Fonları	30	70	83	192	438	128.3%
Para Piyasası	9	40	27	49	100	106.3%
Diğer Yatırım Fonları	20	31	56	143	338	135.7%
Emeklilik Yatırım Fonları ve Sigorta	139	178	244	340	599	76.0%
Pay Senedi	109	160	290	399	1,107	177.7%
Diğer	38	48	54	74	181	144.4%
Dolaşımdaki Para	46	57	73	60	48	-20.3%
Toplam	1,556	2,007	2,723	4,174	7,153	71.4%
<i>Mevduat Dağılımı</i>						-
TL Mevduatı	56%	51%	42%	35%	52%	-
Yabancı Para Mevduatı	44%	49%	58%	65%	48%	-
<i>Tahvil ve Bonolar Dağılımı</i>						-
Devlet İç Borçlanma Senetleri	10%	8%	16%	10%	10%	-
Kamu Eurobond	23%	24%	33%	48%	62%	-
Özel Sektör Borçlanma Araçları	56%	54%	25%	14%	8%	-
Özel Eurobond	10%	15%	26%	28%	21%	-

Kaynak: TCMB

Hanehalkı tasarruflarının %64'ü mevduattadır. Bu oran 2022 yılında önceki yıla göre 7 puan azalmıştır.

Mevduatın kırılımına bakıldığında ise, 2022 yılında döviz cinsinden mevduatın TL cinsinden mevduatın altına gerilediği gözlenmektedir. Türk lirasındaki değer kaybı ile 2018-2021 yılları arasında TL cinsinden tasarruf mevduatının payının giderek azaldığı, hatta 2020 yılında yabancı para cinsinden mevduatın altına indiği gözlenmiştir. Fakat 2022 yılında Kur Korumalı Mevduat uygulamasının devreye alınmasıyla TL cinsinden mevduatın toplam içindeki payı tekrar ağırlık kazanarak yıl sonunda %52'ye çıkmıştır.

Hanehalkının finansal varlıklarında mevduatın payı azalırken, pay senetlerinin payı artmıştır.

Mevduatın finansal varlıklardaki payı azalırken, hanehalkı pay senedi yatırımları payını 6 puan arttırarak %15'e çıkarmıştır. Hanehalkının pay yatırımları yıllık bazda %178 artarak 1,1 trilyon TL'ye yükselmiştir.

2022 sonu itibarıyla, hanehalkı yatırımlarında finansal varlıkların kolektif yatırım araçlarında değerlendirilen payı bir puan artışla %14 olmuştur. Yatırım fonlarının değeri 2021 yılsonuna göre %128 artış göstererek 438 milyar TL olmuştur. Bu tutarın dörtte biri para piyasası fonlarındadır. Böylelikle hanehalkı yatırımlarında yatırım fonlarının payı bir puan artışla %6'ya çıkmıştır. Emeklilik yatırım fonları ise 2021 sonuna göre %76 büyümesine rağmen, toplamdaki payı değişmeyerek %8'de kalmıştır.

Bakiyesi 220 milyar TL'ye yaklaşan tahvil ve bonoların hanehalkı tasarrufundaki payı 2022 yılında değişmeyerek %3 olarak gerçekleşmiştir. Tahvil ve bonoların içinde özel sektör ve kamu eurobondlarının payı da yıllar içinde artmış ve 2018 yılında %33'ten 2022 sonu itibarıyla %83'e kadar çıkmıştır.

Pay Senedi Yatırımcıları

Halka açık pay senetlerinin portföy değeri 2022 yılında endeksteeki artışa paralel olarak bir önceki yıla göre iki kat artmış ve 2,6 trilyon TL'ye çıkmıştır.

PAY SENEDİ YATIRIMCI SAYILARI						
Yatırımcı Kategorisi	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Yerli	1,169,188	1,193,731	1,976,976	2,341,920	3,766,443	60.8%
Bireysel	1,163,276	1,188,058	1,970,425	2,333,593	3,757,324	61.0%
Fon	427	432	493	614	784	27.7%
Tüzel	5,152	4,939	5,743	7,382	7,995	8.3%
Yatırım Ortaklığı	30	31	28	29	35	20.7%
Diğer	303	271	287	302	305	1.0%
Yabancı	9,731	9,707	11,964	13,147	17,044	29.6%
Bireysel	6,507	6,634	9,192	10,652	14,775	38.7%
Fon	1,762	1,661	1,504	1,339	1,203	-10.2%
Tüzel	1,460	1,407	1,264	1,154	1,064	-7.8%
Diğer	2	5	4	2	2	0.0%
Toplam	1,178,919	1,203,438	1,988,940	2,355,067	3,783,487	60.7%

Kaynak: MKK

2022 yılında BIST 100 endeksi yıllık bazda üç katına çıkmış ve yıl boyunca gerçekleşen 40 halka arza rekor sayıda yatırımcı katılmıştır. Yıl sonu enflasyonunun %64 olduğu, buna karşın yurtiçi tasarrufların önemli kısmını oluşturan mevduat faizlerinin ortalama %17-23 bandında hareket ettiği yılda pay piyasası en cazip yatırım tercihi olmuştur. Pay senetlerine yatırım yapan yerli bireysel yatırımcı sayısı 2022 yılında %61 artışla (1,4 milyon kişi) 3,8 milyon kişi olmuştur. Raporumuzun "Finansal Piyasalar" bölümünde açıklandığı üzere 2022 yılında hem portföy büyüklüğü hem de sayı olarak artış sergileyen yatırım fonlarının pay yatırımları da artmıştır. Bu dönemde pay senetlerine yatırım yapan yerli fon sayısı da %28 artışla 800'e yaklaşmıştır. Pay senedi yatırımı olan tüzel kişi sayısı ise yalnızca %8 artarken, bu kişilerin portföyleri %270 ile en yüksek oransal artışı göstermiştir.

Yabancıların halka açık paylardaki sahiplik oranı azalmaya devam ederek %29'a inmiştir.

Yurtiçi bireysel yatırımcıların pay yatırımlarının değeri 1 trilyon TL'yi aşarken bu yatırımcıların halka açık pay senedi portföy büyüklüğündeki payı 5 puan artışla %39'a çıkmış, bu grup önceki yıl olduğu gibi 2022 yılında da Borsa İstanbul'daki en büyük paya sahip yatırımcı grubu olmuştur.

Tüzel kişiler, fonlar ve diğer gruplarla beraber 2022 sonunda toplam halka açık pay yatırımlarında yerli yatırımcıların payı önceki yıla göre 11 puan artarak %71 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Yabancı yatırımcılar tarafında raporumuzun "Finansal Piyasalar" bölümünde "Yabancı Yatırımcılar" kısmında belirtildiği üzere sermaye çıkışı olmuş, fon ve tüzel yatırımcı sayıları azalmıştır. 2018 yılından bu yana azalış trendinde olan Türkiye'de pay yatırımı yapan yabancı fon sayısı 2022 yılında 136 adet azalarak 1.203'e gerilemiştir. Yine de, yabancı fonların portföydeki payları %13 ile yerli fonların %9 olan payının üzerindedir.

Yabancı yatırımcılar içerisinde tüzel kişiler 2022 sonunda 420 milyar TL'ye yakın portföy değeriyle toplam portföyün %16'sını oluşturmuştur. Önceki yıl bu oran %23 idi.

Diğer yandan, yabancı bireysel yatırımcı sayısı yaklaşık 7.000 kişilik artışla 10.000 kişiye yaklaşmıştır. Bu kişilerin elindeki pay portföyü toplam pay senetlerinin %0,5'inin de altındadır.

PAY SENEDİ PORTFÖY DEĞERLERİ (MİLYON TL)						
Yatırımcı Kategorisi	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Yerli	111,117	185,780	380,788	524,696	1,835,562	249.8%
Bireysel	61,146	92,189	210,312	294,319	1,003,489	241.0%
Fon	12,060	21,634	38,809	66,669	240,508	260.8%
Tüzel	32,048	63,546	108,306	153,473	567,816	270.0%
Yatırım Ortaklığı	2,334	2,671	3,524	4,961	9,552	92.5%
Diğer	3,529	5,740	19,837	5,274	14,196	169.2%
Yabancı	204,225	290,400	361,667	347,679	760,444	118.7%
Bireysel	1,164	1,467	2,725	3,188	9,681	203.7%
Fon	106,471	134,506	134,799	145,763	330,462	126.7%
Tüzel	96,574	154,384	224,081	198,700	420,210	111.5%
Diğer	16	42	63	28	91	225.8%
Toplam	315,342	476,180	742,455	872,375	2,596,006	197.6%

Kaynak: MKK

2005 yılından itibaren %60-70 bandında hareket eden yabancı yatırımcıların saklamadaki payı 2019'un ikinci yarısından çeyreğinden itibaren düşüşe geçmiş, 2021 sonunda %41'e ve 2022 sonunda ise %29'a kadar gerilemiştir.

Yatırımcı Sayısına Göre Portföy Büyüklükleri

Bu bölümde yatırımcı grupları kendi içlerinde pay senedi portföy büyüklüklerine göre sıralanmış, portföy büyüklüğünde onuncu, yüzüncü vb. sıradaki yatırımcılar belirlenerek yoğunlaşma sınıflandırması yapılmıştır.

1.203 yabancı yatırım fonunun pay senedi portföy büyüklüğü 330 milyar TL'dir. İlk yüz yabancı fon ise toplam yabancı yatırımlarının %33'ünü oluşturmaktadır.

Toplam 784 yerli yatırım fonunun pay senedi portföy büyüklüğü ise 241 milyar TL ile ilk 100 yabancı fonun toplam portföy büyüklüğünün yarısından bile azdır. Yerli yatırım fonlarında sıralamadaki ilk on fon, yerli fonların pay senedi portföyünün beşte birini oluşturmaktadır.

Yerli tüzel yatırımcıların pay senedi yatırımları 568 milyar TL'ye ulaşırken, ilk 100 yerli tüzel yatırımcı bu gruptaki portföyün %91'ine sahiptir.

1000 yerli birey ve 100 yerli şirket, Borsa İstanbul'daki halka açık pay senetlerinin %30'una sahiptir.

YATIRIMCI SAYILARINA GÖRE PORTFÖY BÜYÜKLÜKLERİ SIRALAMASI (2022)				
Yatırımcı Türü	Yatırımcı Sayısı	Yerli Portföy Değeri (milyon TL)	Yatırımcı Sayısı	Yabancı Portföy Değeri (milyon TL)
Bireysel	10	51,359	10	5,837
	100	134,974	100	7,346
	1,000	270,330	1,000	8,898
	10,000	450,633	10,003	9,680
	100,000	708,006	14,775	9,681
	500,000	910,358	14,775	9,681
	1,000,000	972,526		
	3,757,324	1,003,489		
	3,757,324	1,003,489		
Yatırım Fonu	10	51,394	10	126,986
	100	172,953	100	248,076
	784	240,508	1,000	330,403
	784	240,508	1,203	330,462
			1,203	330,462
Tüzel	10	315,386	10	232,432
	100	519,156	100	371,274
	1,000	566,463	1,000	420,210
	7,995	567,816	1,064	420,210
	7,995	567,816	1,064	420,210
Yatırım Ortaklığı	10	9,109		
	35	9,552		
	35	9,552		
Diğer	10	11,789	2	91
	100	14,189	2	91
	305	14,196		
	305	14,196		
Toplam	3,766,443	1,835,562	16,905	760,444

Kaynak: MKK

Yerli tüzel yatırımcı sayısı, yabancı tüzel yatırımcı sayısının yedi katından fazla olduğu halde, portföy büyüklüklerine bakıldığında yabancı tüzel yatırımcıların pay senedi portföyünün yerli tüzel yatırımcılara yakın olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, yabancı yatırımcıların Türkiye'deki pay yatırımlarını azaltmalarıyla 2021 sonunda yabancı tüzel yatırımcıların portföyü yerli tüzel yatırımcıların portföyünün %29 üzerindeyken, 2022 yılında %35 altına inmiştir. Yabancı tüzel pay senedi yatırımcılarında da yoğunlaşma görülmekte olup ilk 10 kurumun toplamdan aldığı pay %55 olarak gerçekleşmiştir. Bu şirketler Borsa İstanbul'daki şirketlerin halka açık kısmının portföy değerinin %9'unu oluşturmaktadır.

2021 sonunda ilk 10 yabancı şirket Borsa İstanbul'daki halka açık pay senedi portföy değerinin %12'sini oluştururken, bu pay 2022 yılında %9'a inmiştir.

Yerli bireysel yatırımcılarda yoğunlaşma mevcut olup ilk 100 yerli bireysel yatırımcının toplam bireysel pay senedi portföyünün %13'ünü ellerinde tuttuğu görülmektedir. Bu kişiler toplam yerli pay senedi portföyünün %7'sini oluşturmaktadır.

Vakıf, kooperatif gibi diğer 305 yerli yatırımcının ise 14,2 milyar TL büyüklüğünde portföyü bulunmaktadır. Bu tutarın %83'ü ilk on yatırımcıya aittir. Yerli diğer yatırımcıların toplam portföy büyüklüğündeki payı ise yalnızca %1'dir.

Yerli Bireysel Yatırımcılar

2022 yılında yerli
bireysel yatırımcı sayısı
1,4 milyon kişi
artmıştır.

Yerli bireysel yatırımcıların portföyü daha detaylı incelendiğinde, sayıları 3,7 milyonu aşan yerli bireysel yatırımcıların 1,9 milyonunun portföyü 10.000 TL'nin altında iken, 50.000 TL altında pay yatırımı bulunan yatırımcı sayısı toplam yatırımcı sayısının %69'unu oluşturduğu gözlenmektedir. 2022 yılında yerli bireysel yatırımcı sayısı 1,4 milyon kişi artarken, bu artışın yarısından fazlasının (781 bin kişi) 50.000 TL altındaki pay yatırımı olan grupta yer aldığı gözlenmektedir.

1 milyon TL üzerinde portföye sahip yaklaşık 131.000 kişi bireysel yatırımcı pay senedi portföyünün %74'ünü elinde tutmaktadır. Bu grupta kişi başı ortalama portföy değeri ise 5,7 milyon TL olarak hesaplanmaktadır.

PORTFÖY DİLİMLERİNE GÖRE YERLİ BİREYSEL YATIRIMCILAR (2022)						
Piyasa Değeri (TL)	Yatırımcı Sayısı	Yıllık Artış	Portföy Değeri (mn. TL)	Yıllık Artış	Portföy Değeri (Pay)	Ortalama Portföy Değeri (TL)
0.01-10,000	1,864,986	35%	3,574	64%	0.4%	1,916
10,001-50,000	747,270	67%	18,943	69%	1.9%	25,350
50,001-100,000	329,341	84%	23,677	85%	2.4%	71,893
100,001-500,000	560,664	125%	127,590	136%	12.7%	227,569
500,001-1,000,000	124,407	209%	87,016	212%	8.7%	699,449
>1,000,000	130,656	278%	742,688	299%	74.0%	5,684,301
Toplam	3,757,324	61%	1,003,489	241%	100%	267,076
Kaynak: MKK						

Yaş gruplarına göre bakıldığında, yatırımcı sayısındaki artış oranının yaşla birlikte azaldığı görülmektedir. Örneğin, 0-24 yaş arası yatırımcı sayısı %135 artarken 65 yaş üstü yatırımcı sayısındaki artış %19 olmuştur.

Yaş gruplarına göre yerli bireysel yatırımcı verileri 2022 yılı sonunda yerli bireysel yatırımcı sayısındaki artışın neredeyse yarısının (674 bin kişi) 35 yaş altı grupta meydana geldiğini göstermektedir.

Cinsiyet bazında kırılım 2022 yılında özellikle genç kadın yatırımcıların sayısının erkeklere oranla daha fazla arttığı gözlenmiştir. Örneğin 24 yaş altı kadın yatırımcı sayısı 2022 yılında %152 artarken erkeklerde bu artış %129 olmuştur.

2022 yılında 65 yaş üzeri yerli bireysel yatırımcıların ortalama pay portföyü 605 bin TL olmuştur.

YAŞ GRUPLARINA GÖRE YERLİ BİREYSEL PAY SENEDİ YATIRIMCILARI (2022)							
Yaş Aralığı	Yatırımcı Sayısı	Yıllık Artış	Kadın Oranı	Portföy Değeri (mn. TL)	Yıllık Artış	Kadın Oranı	Ortalama Portföy Değeri (TL)
0-24	329,376	135%	25%	14,894	294%	27%	45,219
25-34	1,032,362	89%	28%	91,614	287%	18%	88,742
35-44	1,069,633	63%	26%	245,289	255%	16%	229,321
45-54	703,064	45%	27%	309,028	272%	14%	439,544
55-64	368,611	28%	28%	188,778	235%	16%	512,134
65+	254,278	19%	22%	153,886	164%	21%	605,189
Toplam	3,757,324	61%	27%	1,003,489	241%	17%	267,076
Kaynak: MKK							

Ortalama portföy değerleri ise yaşla birlikte artmaktadır. 24 yaş ve altındaki yatırımcıların ortalama portföyü 45.000 TL civarında iken, bu tutar 65 yaş ve üzerinde 605.000 TL'ye çıkmaktadır. Erkek yatırımcıların ortalama portföyleri 306 bin TL ile 162 bin TL olan kadınların ortalama portföyünden daha yüksektir. Marmara bölgesinde 65 yaş üzeri erkek yatırımcıların ortalama portföyünün 1 milyon TL'yi aştığı görülürken Güneydoğu Anadolu bölgesinde 24 yaş altı kadın yatırımcıların ortalama portföyünün yalnızca 18 bin TL olduğu dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte, 0-24 yaş arası kadın yatırımcıların ortalama portföyünün 2022 yılında 47 bin TL ile aynı yaş grubundaki erkeklerin üzerinde olduğu dikkat çekmektedir.

YAŞ GRUBU VE BÖLGELERE GÖRE YERLİ BİREYSEL YATIRIMCILARIN ORTALAMA PORTFÖY DEĞERLERİ (2022, Bin TL) (K: Kadın, E: Erkek)														
Coğrafi Bölge	0-24		25-34		35-44		45-54		55-64		65+		Toplam	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
Akdeniz	28	32	52	86	106	218	159	317	158	462	226	387	106	217
Doğu Anadolu	14	22	38	70	79	171	126	311	99	272	116	220	60	140
Ege	33	40	47	86	101	220	144	327	162	395	216	378	112	230
Güneydoğu And.	18	26	34	75	106	199	204	299	153	314	176	369	74	147
İç Anadolu	41	34	58	96	109	234	185	49	202	444	243	523	124	266
Karadeniz	15	26	59	69	81	179	111	281	125	319	124	247	80	172
Marmara	76	65	71	123	183	326	327	720	456	915	608	1,199	235	436
Türkiye	47	44	59	100	138	262	234	514	292	599	389	710	162	306
Kaynak: MKK, TSPB hesaplamaları														

Yaş gruplarına bakılmaksızın hem kadın hem erkek yatırımcıların ortalama portföylerini 2022 yılında yıllık bazda yaklaşık iki katına çıkardıkları görülürken, 0-19 yaş arası yatırımcılar ortalama portföyünü en az arttıran (%13) grup olmuştur. Bu durum 2022 yılında bu yaş aralığındaki yatırımcı sayısındaki artışın küçük portföy dilimlerinde olduğuna işaret etmektedir.

Marmara bölgesindeki yatırımcıların ortalama portföy büyüklüğü 378 bin TL olmuştur.

Yatırımcıların ikamet adreslerine göre incelendiğinde, yerli bireysel yatırımcıların portföy değerinin özellikle İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa'da yoğunlaştığı gözlenmektedir. İstanbul'da ikamet eden yerli bireysel yatırımcıların portföy değeri 983 milyar TL ile en yakın ikinci il olan Ankara'nın 2,5 kat üstünde gerçekleşmiştir.

Coğrafi bölgeler itibarıyla bakıldığında ise yatırımcıların %40'ı Marmara bölgesinde bulunmakta olup bu yatırımcılar toplam portföy büyüklüğünün %56'sına sahiptir.

2022 yılında pay piyasası yatırımcılarının yarıya yakını (%38) Marmara bölgesinde ikamet ederken Doğu Anadolu bölgesi %3 ile son sırada gelmektedir. Yatırımcı sayısındaki artışta ise ilk sırada %76 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin geldiği, onu %70 ile Doğu Anadolu Bölgesi'nin izlediği görülmekte olup bu bölgeler en düşük yatırımcı sayılarını barındırmaktadır.

BÖLGELERE GÖRE YERLİ BİREYSEL PAY SENEDİ YATIRIMCILARI (2022)							
Coğrafi Bölge	Yatırımcı Sayısı	Yıllık Artış	Kadın Oranı	Portföy Değeri (mn. TL)	Yıllık Artış	Kadın Oranı	Ortalama Portföy Değeri (TL)
Marmara	1,489,832	58%	29%	563,338	240%	18%	378,122
İç Anadolu	671,406	63%	27%	152,976	221%	15%	227,844
Ege	541,271	54%	29%	106,217	248%	16%	196,236
Akdeniz	433,517	70%	27%	81,140	271%	15%	187,167
Karadeniz	292,284	65%	24%	43,802	261%	13%	149,861
Güneydoğu Anadolu	165,889	76%	22%	22,101	252%	12%	133,228
Doğu Anadolu	123,432	70%	20%	15,060	255%	10%	122,010
Diğer	39,693	33%	26%	18,856	217%	20%	475,034
Toplam	3,757,324	61%	27%	1,003,490	241%	17%	267,076

Kaynak: MKK, TSPB hesaplamaları

Marmara bölgesinde mukim yatırımcılarda ortalama portföy büyüklüğü 378.122 TL iken en düşük ortalama portföy değeri 122.010 TL ile Doğu Anadolu bölgesinde mukim yatırımcılardadır.

Cinsiyet kırılımına coğrafi bölgelere göre bakıldığında, Doğu Anadolu bölgesinde yerli bireysel erkek yatırımcıların toplam portföyün %90'ını ellerinde tuttuğu görülmüştür. Kadın yatırımcıların ise en fazla pay senedi yatırımının olduğu bölge %18 ile Marmara bölgesi olmuştur.

Yabancı Yatırımcılar

2022 yılında yabancı yatırımcılar pay senedi piyasasında 604 milyar dolarlık işlem hacmine ulaşırken, saklama bakiyeleri 2021 sonuna göre %55 artarak 41 milyar dolara yükselmiştir. Bu durumda yabancı yatırımcıların elinde bulunan pay senetlerinin değer kazanması etkili olmuştur. 2018'den bu yana olduğu gibi 2022 yılında da yabancı yatırımcılar net satıcı pozisyonunda olmuştur.

YABANCI YATIRIMCILAR (MİLYON \$)					
Tarih	İşlem Hacmi	Saklama Bakiyesi	Birincil Piyasa Alış*	İkincil Piyasa Net Alış/Satış**	Net Sermaye Giriş/Çıkışı
2018	246,214	38,672	1,189	-2,012	-822
2019	210,107	48,889	2	-601	-599
2020	404,040	48,746	13	-4,583	-4,570
2021	454,399	26,249	136	-1,633	-1,496
2022	603,864	40,800	59	-4,390	-4,331

Kaynak: Borsa İstanbul, MKK, Takas İstanbul, TSPB hesaplamaları
*: Birincil piyasa işlemleri halka arz ve toptan satışlar pazarı işlemlerini kapsamaktadır.
**: İkincil piyasa işlemleri, pay senedi piyasasındaki net alış-satış tutarını göstermektedir.

Halka arz piyasasının canlı olduğu 2022 yılında yabancı yatırımcılar birincil piyasada yalnızca 59 milyon dolarlık alım yapmıştır. 2022 yılında gerçekleşen birincil halka arzların sadece %5'ini yabancı yatırımcılar satın almıştır. Yabancılar ikincil piyasada ise 4,4 milyar dolarlık satış yapmıştır. Net sermaye girişi/çıkışı yabancı yatırımcıların birincil ve ikincil piyasalarda yaptıkları pay alımı ile ikincil piyasada yaptıkları pay satışlarının toplamını ifade etmektedir.

Yabancı yatırımcıların pay senetlerindeki saklama payı %32'ye, işlem hacmi payı %29'a yükselmiştir.

TCMB tarafından Menkul Kıymet İstatistikleri başlığı altında açıklanan ve kur ve fiyat etkisinden arındırılmış verilere göre yurtdışında yerleşik kişiler 2022 yılında nette 4,3 milyar dolarlık satış yapmıştır.

Yabancı yatırımcıların net satıcı pozisyonunda oldukları 2022 yılında Borsa İstanbul'daki şirketlerin halka açık kısmındaki payları önceki yıla göre üç puan artışla %32 olarak gerçekleşmiştir. İşlem hacmindeki payları da önceki yıla göre iki puan artarak %29'a yükselmiştir.

YABANCI YATIRIMCILARIN PAYI					
	2018	2019	2020	2021	2022
İşlem Hacmi Payı	30.0%	28.8%	22.1%	26.7%	29.3%
Saklama Payı	64.8%	61.0%	48.7%	28.9%	32.2%

Kaynak: Borsa İstanbul, MKK

Pay piyasasındaki yabancı yatırımcıların ülkelere göre dağılımına bakıldığında en büyük portföy değerine sahip yatırımcıların bulunduğu ilk on ülke yatırımcılarının toplam yabancı yatırımcı portföyünün %91'ini oluşturduğu görülmektedir.

ÜLKELERİNE GÖRE YABANCI YATIRIMCILAR (2022)				
Ülke	Yatırımcı Sayısı	Portföy Değeri (milyon TL)	Portföy Değeri (Pay)	Ortalama Portföy Değeri (milyon TL)
Amerika Birleşik Devletleri	852	240,486	31.6%	282
Birleşik Krallık	234	88,987	11.7%	380
Katar	9	85,431	11.2%	9,492
Türkiye	10,105	70,739	9.3%	7
Lüksemburg	177	46,432	6.1%	262
Singapur	13	25,252	3.3%	1,942
İrlanda	129	23,554	3.1%	183
Hollanda	117	18,256	2.4%	156
İsviçre	79	17,960	2.4%	227
Fransa	42	16,217	2.1%	386
Diğer	5,286	143,294	16.7%	24
Toplam	17,043	760,444	100.00%	45
Kaynak: MKK				

9 Katarlı yatırımcının toplam yabancı portföyünün %12'sini elinde tutması dikkat çekicidir. Oranın yüksekliğinde QNB Finansbank'ın tamamına yakını elinde tutan Katar Ulusal Bankasının yatırımının etkili olduğu görülmektedir.

2022 sonunda toplam portföy büyüklüğünden alınan paya bakıldığında Amerika Birleşik Devletleri'nde mukim yatırımcılar %35 ile başı çekmektedir. Singapurlu 13 yatırımcının toplam portföyün %3'ünü oluşturması dikkat çekmektedir.

2016-2022 yılları arasında Türkiye'de ikamet eden yabancı yatırımcıların sayısının 2016 yılına oranla 5, 2020 yılına oranla ise neredeyse iki katına çıkarak 10 bini aşması dikkat çekicidir. Bu yatırımcıların büyük çoğunluğu bireysel yatırımcılardır.

Ortalama Elde Tutma Süresi

Yatırımcıların pay senetlerini elde tutma süreleri MKK ile TÜYİD iş birliğiyle kamuoyuna açıklanmakta olup, hesaplama, alım ve satım işlemlerinden küçük değer, portföyün yıllık ortalama değerine bölünerek 365 ile çarpılması esasına dayanmaktadır.

Pay senetlerini ortalama elde tutma süresi hem yerli hem yabancı yatırımcılarda bir ayın altındadır.

Yabancı yatırımcıların satış yönünde hareket ettiği 2022 yılında, yabancı yatırımcıların yatırım vadesi 17 gün azalarak 28 güne, yerli yatırımcıların yatırım vadesi ise 2 gün azalarak 25 güne inmiştir. Geçmiş yıllarda, kurumsal yatırımcılardan oluşan yabancı yatırımcıların pay portföyünü elde tutma süresi bireysel yatırımcıların daha ağırlıkta olduğu oluşan yerli yatırımcı grubunun hayli üzerinde gerçekleşmekteydi. Ancak, özellikle 2020 yılından bu yana yabancı yatırımcıların yatırım vadelerinin azalmaya başlayarak yerli yatırımcılara yakınsadığı gözlenmektedir.

Endeks bazında bakıldığında yabancı yatırımcıların tüm endekslerde yatırım vadelerinin kısaldığı gözlenmektedir. En yüksek düşüş 29 günle Hizmetler endeksinde meydana gelmiştir.

YATIRIMCILARIN ORTALAMA YATIRIM VADESİ						
		2018	2019	2020	2021	2022
BIST-TÜM	Yabancı	133	140	74	45	29
	Yerli	31	31	18	27	27
BIST-100	Yabancı	119	115	55	46	29
	Yerli	27	28	18	26	25
BIST-50	Yabancı	113	109	58	44	28
	Yerli	21	23	16	23	22
BIST-30	Yabancı	114	113	58	45	29
	Yerli	24	26	17	22	20
BIST-SİNAİ	Yabancı	133	147	51	39	28
	Yerli	34	38	21	29	31
BIST-HİZMETLER	Yabancı	111	109	63	64	35
	Yerli	25	21	14	22	24
BIST-MALİ	Yabancı	158	166	107	41	27
	Yerli	41	32	19	28	27
BIST-TEKNOLOJİ	Yabancı	41	42	22	36	18
	Yerli	19	24	13	26	19
BIST-BANKA	Yabancı	137	149	174	47	27
	Yerli	20	20	17	21	22
BIST-HOLDİNG VE YATIRIM	Yabancı	215	231	50	40	30
	Yerli	66	61	18	31	30

Kaynak: TÜYİD-MKK Borsa Trendleri Raporu

Devlet İç Borçlanma Senedi Yatırımcıları

Artan kamu borçlanması ile toplam devlet iç borçlanma senedi (DİBS) portföy değeri 2022 yılında önceki yıla göre iki katına çıkarak 3,1 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Devlet iç borçlanma senedi yatırımcılarına ilişkin veriler TCMB'den alınmakta ve yatırımcı sayıları bulunmamaktadır. Bu verilerde raporun diğer bölümlerinden farklı olarak kişilerin uyruğu değil yerleşikliğine göre bir sınıflandırma yapılmaktadır.

2022 yılında yurtiçi yerleşiklerin DİBS yatırımları iki katına çıkarak 3,1 trilyon TL seviyesine gelirken, yurtdışı yerleşiklerin yatırımları %48 düşerek 23 milyar TL'ye inmiştir. Düşük faiz oranlarının da etkisiyle yurtdışı yerleşikler fiyat ve kur etkisinden arındırılmış olarak 2,5 milyar dolara yakın satış gerçekleştirmiş ve bu yatırımcıların DİBS portföyleri TL bazında %48 azalmıştır. Yabancı yatırımcıların toplam DİBS stokundaki payı 2022 sonunda %1'e kadar inmiştir. Bu oran 2017'de %21 idi.

DİBS yatırımında en büyük pay %77 ile yurtiçi bankalara aittir. Yurtiçi bankaların DİBS portföyü önceki yıla göre %112 artarak 2,4 trilyon TL olmuştur. Bu artışta TCMB'nin özellikle yılın ikinci yarısında zorunlu karşılığa tabi krediler için menkul kıymet tesisi, yeni ticari kredilerde uygulanan faiz oranına bağlı olarak belli oranlarda DİBS'i karşılık olarak tutma zorunluluğu, yabancı para cinsinden mevduat/katılım fonları için TL cinsinden uzun vadeli sabit faizli menkul kıymet tesis edilmesi gibi makro-ihtiyati tedbirler etkili olmuştur.

Yurtiçi bankalar DİBS'lerin %77'sini ellerinde tutmaktadır.

DEVLET İÇ BORÇLANMA SENEDİ PORTFÖY DEĞERLERİ (MİLYON TL)

Yatırımcı Kategorisi	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Yurtiçi Yerleşikler	536,580	781,780	1,171,060	1,495,104	3,067,427	105.2%
Bankalar	330,828	503,064	828,958	1,119,609	2,375,328	112.2%
TCMB	13,603	18,873	89,079	73,844	149,751	102.8%
Banka Dışı Kesim	192,149	259,843	253,023	301,651	542,348	79.8%
Yatırım Fonları	34,298	66,303	9,143	17,072	31,811	86.3%
Diğer Finansal Araçlar	219	265	836	795	9,665	1115.5%
Finansal Yardımcılar*	-	-	51,177	70,690	143,734	103.3%
Sigorta Şirketleri*	-	-	28,052	35,370	48,959	38.4%
Emeklilik Fonları**	-	-	73,366	88,451	154,144	74.3%
Diğer Finansal Kuruluşlar	151,666	186,255	-	-	-	-
Finansal Olmayan Kuruluşlar	2,409	3,353	7,852	4,860	7,759	59.7%
Hanehalkı	3,498	3,655	10,706	13,520	20,614	52.5%
Genel Yönetim*	-	-	71,652	70,845	125,477	77.1%
Diğer	59	13	238	48	185	287.1%
Yurtdışı Yerleşikler	96,917	91,610	48,756	45,195	23,309	-48.4%
TR'deki Bankaların Yurtdışı Şubeleri	9,195	8,614	7,033	4,026	3,292	-18.2%
Diğer	87,722	82,996	41,723	41,169	20,017	-51.4%
Toplam	633,497	873,390	1,219,816	1,540,298	3,090,736	100.7%

Kaynak: TCMB

*2020 yılı öncesinde kadar Finansal Kuruluşlar, Sigorta Şirketleri ve Genel Yönetimin verileri Diğer Finansal Kuruluşlar başlığı altında verilmektedir.

**2020 yılı öncesinde Emeklilik Fonlarının verileri Yatırım Fonları başlığı altında verilmektedir.

Sigorta şirketleri, portföy yönetim şirketleri, yatırım ortaklıkları ve diğer kurumsal yatırımcıların oluşturduğu banka dışı kesim ise toplam DİBS portföyünün %18'ini oluşturarak yurtiçi bankaların ardından ikinci sırada gelmektedir. Bu kesimin DİBS yatırımları önceki yıla göre %80 artarak 542 milyar TL olmuştur.

Bireysel yatırımcıların ise DİBS'lere rağbet etmediği görülmektedir.

Özel Sektör Borçlanma Senedi Yatırımcıları

Özel sektör borçlanma araçlarının piyasa değerindeki artış %48'de kalmıştır.

Özel sektör borçlanma araçlarının piyasa değeri 2022 yılında bir önceki yıla göre %48 artarak 169 milyar TL'ye ulaşmıştır. Son yıllarda süregelen bireysel yatırımcı sayısındaki düşüş 2022 yılında da devam etmiştir. Özel sektör borçlanma aracı yatırımı yapan bireysel yatırımcı sayısı %14 azalırken, portföy değerleri %8 artarak 15 milyar TL olmuştur. Özel sektör borçlanma araçlarının ağırlıklı olarak nitelikli yatırımcılara ihraç edilmesi ve ikincil piyasada fazla işlem görmemesi bireysel yatırımcıların ilgisini düşürmektedir. 2019'da toplam stokun %27'si yerli bireysel yatırımcıların iken bu oran 2022'de %9 ile şimdiye dek kayda alınan en düşük seviyeye gerilemiştir.

ÖZEL SEKTÖR BORÇLANMA SENEDİ YATIRIMCI SAYILARI						
Yatırımcı Kategorisi	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Yerli	77,671	65,998	55,378	46,792	40,669	-13.1%
Bireysel	75,361	64,010	53,450	45,012	38,832	-13.7%
Fon	398	417	451	460	489	6.3%
Tüzel	1,660	1,344	1,284	1,163	1,212	4.2%
Yatırım Ortaklığı	13	13	11	12	13	8.3%
Diğer	239	214	182	145	123	-15.2%
Yabancı	662	453	471	385	270	-29.9%
Bireysel	641	431	450	366	252	-31.1%
Fon	2	3	1	1	1	0.0%
Tüzel	18	19	20	18	17	-5.6%
Diğer	1	0	0	0	0	-
Toplam	78,333	66,451	55,849	47,177	40,939	-13.2%

Kaynak: MKK

2022 sonunda 489 yerli fon özel sektör borçlanma aracı portföyünü %44 arttırarak 87 milyar TL'ye çıkarmıştır. Bu tutar toplam yerli yatırımcı portföy değerinin yarısını oluşturmaktadır. Raporun "Finansal Piyasalar" bölümünde değinildiği üzere, menkul kıymet yatırım fonları portföylerinin %10'u, emeklilik fonlarının ise %5'i özel sektör tahvil ve bonolarında değerlendirilmektedir. Tüzel kişilerin özel sektör borçlanma aracı portföyü ise iki misline çıkarak toplam portföyün dörtte birini oluşturmuştur.

2022 yılı sonunda toplam ÖSBA stokunun yalnızca %9'u yerli bireysel yatırımcıların elindedir.

ÖZEL SEKTÖR BORÇLANMA SENEDİ PORTFÖY DEĞERLERİ (MİLYON TL)						
Yatırımcı Kategorisi	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Yerli	69,684	90,981	96,527	112,536	167,137	48.5%
Bireysel	16,807	24,886	15,437	13,432	14,524	8.1%
Fon	27,402	29,084	39,672	60,334	86,947	44.1%
Tüzel	6,838	10,717	20,502	19,891	40,786	105.0%
Yatırım Ortaklığı	154	134	139	191	254	32.7%
Diğer	18,483	26,159	20,776	18,688	24,627	31.8%
Yabancı	1,846	1,573	1,079	1,451	1,521	4.8%
Bireysel	115	95	117	135	102	-24.5%
Fon	272	205	256	315	864	174.0%
Tüzel	1,420	1,273	706	1,001	555	-44.6%
Diğer	39	0	0	0	0	-
Toplam	71,530	92,554	97,606	113,988	168,658	48.0%

Kaynak: MKK

Diğer Menkul Kıymet Yatırımcıları

2022 yılı sonunda toplam 6.096 yatırımcının portföyünde varlığa dayalı menkul kıymet (VDMK), varlık teminatlı menkul kıymet (VTMK) ve/veya özel sektör kira sertifikası bulunmaktadır. Yatırımcı sayısı bireysel yatırımcıların etkisiyle bir önceki yıla göre %50 azalırken, toplam portföy büyüklüğü ise, fonlar ve tüzel yatırımcıların yatırımlarıyla bir önceki yıla göre %28 artışla 48 milyar TL'yi bulmuştur. Bireysel yatırımcı sayısındaki azalışta 2022 yılında halka arz yoluyla ihraç edilen kira sertifikası ihraçlarının %46 azalmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

DİĞER MENKUL KIYMET YATIRIMCI SAYILARI						
Yatırımcı Kategorisi	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Yerli	10,745	7,118	6,126	11,685	5,994	-48.7%
Bireysel	9,895	6,349	4,845	10,732	5,358	-50.1%
Fon	276	273	301	311	350	12.5%
Tüzel	537	462	929	585	250	-57.3%
Yatırım Ortaklığı	3	2	2	5	1	-80.0%
Diğer	34	32	49	52	35	-32.7%
Yabancı	263	165	228	406	102	-74.9%
Bireysel	256	159	221	404	101	-75.0%
Fon	0	0	0	0	0	-
Tüzel	6	5	6	2	1	-50.0%
Diğer	1	1	1	0	0	-
Toplam	11,008	7,283	6,354	12,091	6,096	-49.6%

Kaynak: MKK

2022 sonunda yatırımcıların 48 milyar TL'lik VDMK/VTMK ve/veya özel sektör kira sertifikası yatırımı vardır.

2021 sonuna göre yerli fonlar dışındaki tüm yatırımcı gruplarında yatırımcı sayısı azalmıştır. Tüzel kişiler, 22 milyar TL'lik portföy büyüklüğü ile bu grubun neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Bu grubun elindeki portföyün değerindeki yıllık artış %23'te kalmıştır. İkinci sırada ise portföy büyüklüğü %71 artışla 21 milyar TL'ye çıkan yatırım fonları gelmektedir.

DİĞER MENKUL KIYMET PORTFÖY DEĞERLERİ (MİLYON TL)						
Yatırımcı Kategorisi	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Yerli	17,313	19,988	29,924	36,845	47,710	29.5%
Bireysel	3,887	2,352	4,237	4,538	1,104	-75.7%
Fon	6,625	9,328	8,948	12,187	20,880	71.3%
Tüzel	4,881	7,274	14,502	17,980	22,158	23.2%
Yatırım Ortaklığı	14	8	327	164	32	-80.5%
Diğer	1,906	1,026	1,910	1,976	3,536	78.9%
Yabancı	1,473	1,069	699	583	119	-79.6%
Bireysel	286	189	366	578	114	-80.3%
Fon	0	0	0	0	0	-
Tüzel	895	737	294	5	5	-4.0%
Diğer	293	143	39	0	0	-
Toplam	18,787	21,056	30,623	37,428	47,829	27.8%

Kaynak: MKK

Yabancı yatırımcıların bu ürünlerde zaten düşük olan payı iyice gerileyerek %1'in dahi altına inmiştir.

Varant Yatırımcıları

Tamamına yakını yerli bireysel yatırımcılardan oluşan varant yatırımcılarının sayısı 2022’de 4 katına çıkarak 68.835 kişi olmuş, portföy büyüklüğü ise 13 kat artarak 6,8 milyar TL’ye çıkmıştır. Bu artışta 2022 yılı başında piyasaya yeni bir ihraççının girmesi etkili olmuştur.

VARANT YATIRIMCI SAYILARI						
Yatırımcı Kategorisi	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Yerli	5,172	5,643	24,709	17,741	68,674	287.1%
Bireysel	5,163	5,632	24,685	17,726	68,572	286.8%
Fon	2	1	1	1	37	3,600.0%
Tüzel	7	10	23	14	63	350.0%
Diğer	0	0	1	0	2	-
Yabancı	19	21	59	50	161	222.0%
Bireysel	19	21	58	50	159	218.0%
Fon	0	0	0	0	0	-
Tüzel	0	0	1	0	2	-
Diğer	0	0	0	0	0	-
Toplam	5,191	5,664	24,768	17,791	68,835	286.9%

Kaynak: MKK

VARANT PORTFÖY DEĞERLERİ (BİN TL)						
Yatırımcı Kategorisi	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Yerli	41,336	66,450	371,862	525,490	6,768,312	1,188.0%
Bireysel	15,029	25,467	126,730	165,825	4,080,939	2,361.0%
Fon	76	174	0	7,929	473,153	5,867.7%
Tüzel	26,231	40,810	245,133	351,737	2,181,068	520.1%
Diğer	0	0	0	0	33,152	-
Yabancı	46	538	289	342	15,919	4,551.7%
Bireysel	46	538	289	342	8,612	2,416.5%
Fon	0	0	0	0	0	-
Tüzel	0	0	0	0	7,307	-
Diğer	0	0	0	0	0	-
Toplam	41,382	66,988	372,151	525,832	6,784,230	1,190.2%

Kaynak: MKK

Yatırım Fonu Yatırımcıları

Doğrudan pay senetlerine yatırım yapan yerli yatırımcı sayısı 2022 yılında %61 artarken, yatırım fonu yatırımcılarının sayısındaki artış %12’de kalmıştır. Pay yatırımcılarına kıyasla düşük olsa da bu şimdiye kadar yatırım fonu yatırımcı sayısında görülen en büyük artıştır. Bununla beraber fonların portföy değeri son bir yılda iki buçuk katına çıkarak 790 milyar TL’ye ulaşmıştır. Bu bölümde sunulan yatırım fonu portföy değerleri “Finansal Piyasalar” bölümünde yer alan Takasbank kaynaklı verilere göre ufak farklılıklar göstermektedir. Gayrimenkul ve girişim sermaye yatırım fonlarına ilişkin bilgiler de bu bölümde yer alan verilere dâhildir.

Yatırım fonu yatırımcılarının sayısı %12 artarak 3,6 milyona yaklaşmıştır.

Toplam yatırımcı sayısının neredeyse tamamı ve 766 milyar TL’lik portföy büyüklüğünün 430 milyar TL’si yerli bireysel

yatırımcılara aittir. 2022 sonunda toplam yerli bireysel yatırımcıların yatırım fonu portföy değerinin %23'ü kadın yatırımcılardır. Bu oranın geçen yıla kıyasla 9 puan azaldığı görülmektedir.

YATIRIM FONU KATILMA BELGESİ YATIRIMCI SAYILARI						
Yatırımcı Kategorisi	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Yerli	2,853,808	2,977,403	3,055,145	3,158,788	3,534,285	11.9%
Bireysel	2,740,507	2,859,652	2,925,897	3,025,445	3,383,144	11.8%
Fon	224	296	394	545	831	52.5%
Tüzel	102,836	107,448	119,114	123,135	140,686	14.3%
Yatırım Ortaklığı	16	13	18	24	30	25.0%
Diğer	10,225	9,994	9,722	9,639	9,594	-0.5%
Yabancı	19,634	19,469	19,595	20,809	22,896	10.0%
Bireysel	19,506	19,330	19,382	20,547	22,615	10.1%
Fon	9	11	8	9	8	-11.1%
Tüzel	103	112	188	229	250	9.2%
Diğer	16	16	17	24	23	-4.2%
Toplam	2,873,442	2,996,872	3,074,740	3,179,597	3,557,181	11.9%

Kaynak: MKK

Yerli bireylerin fon portföyü 2021 sonuna kıyasla %116 artarken, toplamdaki payları önceki yıla göre 9 puan azalarak %56'ya inmiştir. Bununla birlikte, yerli tüzel yatırımcıların portföy büyüklüğündeki payı ise önceki yıla göre 13 puan artarak %29'a çıkması da dikkat çekicidir.

YATIRIM FONU KATILMA BELGESİ PORTFÖY DEĞERLERİ (MİLYON TL)						
Yatırımcı Kategorisi	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Yerli	51,759	120,573	141,139	300,677	751,257	149.9%
Bireysel	38,040	90,428	93,098	199,238	430,121	115.9%
Fon	3,745	5,422	16,018	39,362	73,118	85.8%
Tüzel	8,237	20,184	23,166	47,597	219,261	360.7%
Yatırım Ortaklığı	178	471	313	2,707	5,510	103.5%
Diğer	1,559	4,069	8,543	11,773	23,246	97.5%
Yabancı	994	2,162	2,652	5,349	14,321	167.7%
Bireysel	542	1,089	1,311	2,578	7,522	191.7%
Fon	19	31	58	84	289	243.7%
Tüzel	432	1,040	1,280	2,684	6,152	129.2%
Diğer	2	2	3	2	357	16047.0%
Toplam	52,754	122,735	143,791	306,026	765,578	150.2%

Kaynak: MKK

Yerli tüzel yatırımcıların portföy büyüklüğündeki payı 13 puan artarak %29'a çıkmıştır.

2022 yılında yatırım fonlarına yatırım yapan yerli gerçek kişi sayısı önceki yıla göre 360.000 kişiye yakın (%12) artış göstermiştir. Tüm yaş gruplarında yatırımcı sayısı artarken 25 yaş altındaki yatırımcı grubunda artış %1'in altında kalmıştır.

2022 sonu itibarıyla, 24 yaş altındaki yatırımcı grubu ortalama 20.000 TL civarında bir yatırım fonu portföyüne sahipken bu tutar yaş ile paralel olarak artmakta, 65 yaş ve üzerindeki yatırımcılarda 200.000 TL'nin üzerine yükselmektedir.

YAŞ GRUPLARINA GÖRE YERLİ BİREYSEL FON YATIRIMCILARI (2022)				
Yaş Aralığı	Yatırımcı Sayısı	Portföy Değeri (milyon TL)	Kadın Oranı	Ortalama Portföy Değeri (TL)
0-24	235,216	4,661	0%	19,814
25-34	457,903	20,747	3%	45,309
35-44	752,884	67,360	4%	89,469
45-54	758,843	116,758	6%	153,863
55-64	632,674	111,323	5%	175,956
65+	568,239	116,795	5%	205,539
Toplam	3,405,759	437,643	23%	128,501
Kaynak: MKK				

Emeklilik Yatırım Fonu Yatırımcıları

Türkiye’de gönüllü katılımlı bireysel emeklilik sistemi (BES) 2003 yılında devreye girmiş, 2017 yılında ise tasarrufların artırılması amacıyla gönüllü katılımlı sistemine üzerine otomatik katılım sistemi (OKS) kademeli olarak getirilmiştir.

2021 yılında 18 yaş altı katılımcıların BES’e girmelerine imkân sağlanmasının ardından, 2022 yılı başında özel emeklilik sistemi ile ilgili mevzuatta daha kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Buna göre gönüllü bireysel emeklilik tarafında devlet katkısı oranı %25’ten %30’a yükseltilmiş, BES’e yıllık limitin üzerinde toplu para yatıran katılımcıların üst limiti aşan kısımlar için ileriki yıllarda devlet katkısı alabilmeleri sağlanmıştır. Yapılan kanun değişikliğiyle 2022 yılında uygulamaya girmese de acil nakit ihtiyacı olan katılımcıların sistemden çıkmadan BES’teki birikimlerini değerlendirebilmelerinin önü açılmıştır. Bununla beraber, 2022 başından itibaren 45 yaş üstü katılımcılara talep etmeleri halinde otomatik katılım sistemine katılım imkânı tanınmıştır.

Gönüllü katılım ve otomatik katılım yoluyla özel emeklilik sistemine dahil olan katılımcı sayısı 13 milyon kişiye yaklaşmıştır.

ÖZEL EMEKLİLİK SİSTEMİ						
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 Değişim
Gönüllü Bireysel Emeklilik						
Yatırımcı Sayısı (Bin)	6,065	6,082	6,111	6,344	7,019	10.6%
Toplam Portföy Değeri (milyon TL) *	88,618	119,146	158,347	227,912	400,074	75.5%
Portföy Değeri (milyon TL)	76,962	101,884	137,094	205,574	351,407	70.9%
Devlet Katkısı (milyon TL)	11,656	17,262	21,254	22,338	48,668	117.9%
Otomatik Katılım						
Yatırımcı Sayısı (Bin)	4,762	5,354	5,725	6,197	6,719	8.4%
Toplam Portföy Değeri (milyon TL)	4,685	8,194	12,225	17,211	33,331	93.7%
Portföy Değeri (milyon TL)	4,685	8,194	11,787	16,476	31,788	92.9%
Devlet Katkısı (milyon TL)	-	-	438	735	1,543	109.7%
Özel Emeklilik Toplam						
Yatırımcı Sayısı (Bin)	10,146	10,729	11,119	11,799	12,944	9.7%
Toplam Portföy Değeri (milyon TL)	93,303	127,340	170,135	244,387	431,862	76.7%
Portföy Değeri (milyon TL)	81,647	110,078	148,881	222,050	383,195	72.6%
Devlet Katkısı (milyon TL)	11,656	17,262	21,737	23,073	50,211	117.6%
* Devlet katkısıyla birlikte toplam portföy değeridir.						
Kaynak: EGM						

Bu bölümdeki veriler Emeklilik Gözetim Merkezinden (EGM) alınmakta olup portföy değerleri "Finansal Piyasalar" bölümünde yer alan ve Takasbank tarafından açıklanan verilere göre ufak farklılıklar göstermektedir.

2022 yılında otomatik katılım sisteminde yer alan katılımcı sayısı 523 bin kişi artarak 7 milyon kişiye yaklaşmış, fon büyüklüğü ise 31,8 milyar TL olmuştur. Otomatik katılım sisteminde cayma oranları hayli yüksektir, 2022 yılında sözleşme cayma oranı kamuda %40, özelde %48 olarak gerçekleşmiştir.

Diğer yandan, gönüllü bireysel emeklilik tarafında ise katılımcı sayısı 2022 yılında %11 artışla 7 milyon kişiye çıkmıştır.

2022 sonu itibarıyla gönüllü katılım ve otomatik katılım yoluyla sisteme dahil olan tekil katılımcı sayısı ise 12,9 milyon kişi olmuştur.

2022 yılında özel emeklilik sisteminde katılımcı sayısı 13 milyon kişiye çıkmıştır.

2022 yılında gönüllü bireysel emeklilik yatırım fonlarının portföy değeri önceki yıla kıyasla %71 artarak 351 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında %118 artarak 49 milyar TL'ye çıkan devlet katkısı da dahil edildiğinde fonların portföyü 400 milyar TL'ye yükselmektedir. Devlet katkısındaki artışta son BES düzenlemeleriyle birlikte katkı payının %25'ten %30'a yükseltilmesi de etkili olmuştur. Aynı zamanda, devlet katkısı fonlarının büyük bir bölümü DİBS'lerden olduğundan, 2022 yılı ortasında tahvil faizlerindeki düşüş ile birlikte yaşanan değer artışı da devlet katkısı fonlarının büyümesine sebep olmuştur.

2022 sonu itibarıyla devlet katkısı hariç gönüllü bireysel emeklilik fonlarının %23'ünün, otomatik katılım sisteminde biriken toplam fon tutarının ise %60'ının faizsiz fonlardan oluştuğu gözlenmektedir. 48,7 milyar TL'lik devlet katkısı portföyünün ise 43,6 milyar TL'si faizli ve 5,1 milyar TL'si faizsiz fonlardadır. 2022 sonu itibarıyla BES fonlarında 37,7 milyar TL, OKS fonlarında ise 1,2 milyar TL tutarında devlet katkısı nakdi olarak gerçekleşmiş ve Hazine tarafından ödenmiştir.

Otomatik katılım tarafında faizsiz fon oranının kamu çalışanları için %76'ya çıktığı görülmektedir. Özel sektörde ise bu oran %54'te kalmaktadır. 31.12.2022 tarihi itibarıyla otomatik sistemindeki katılımcıların hesaplarına yatarak fonlarda değerlendirilmeye başlayan devlet katkısı tutarı 968 milyon TL'si faizsiz, 577 milyon TL'si faizli olmak üzere toplam 1,6 milyar TL'dir. Tahakkuk etmiş olan bakiyelerden oluşan bu tutar devlet katkısı fonlarında değerlendirilmektedir. Katılımcıların OKS sisteminde taahhüt edilerek kaydi olarak izlenen devlet katkılarının sistemde en az üç yıl kalınması durumunda %15'i nakit hesaplarına aktarılmakta ve bu oran sistemde kalma süresi ile paralel olarak artmaktadır. Bu tutarlar üç yılın dolması sebebiyle 2020 yılında nakdileşmeye başlamıştır.

Otomatik katılım ve devlet katkıları ile beraber toplam özel emeklilik portföy değeri 432 milyar TL olmaktadır. Otomatik katılımın özel emeklilik toplamı içindeki payı 2022 sonunda %7'ye yükselmiştir.

Gönüllü emeklilikte devlet katkısı dahil kişi başına ortalama portföy büyüklüğü 2022 yılında %59 artmış ve 57 bin TL'ye ulaşmıştır. Otomatik katılımı ise kişi başına ortalama portföy değeri %78 artışla 4.700 TL olmuştur.

YAŞ GRUPLARINA GÖRE EMEKLİLİK YATIRIMCILARI (2022) *				
Yaş Aralığı	BES Hesap	BES Dağılım	OKS Hesap	OKS Dağılım
0-24	900,257	11.5%	2,382,222	28.6%
25-34	1,509,892	19.4%	3,121,529	37.4%
35-44	2,288,666	29.3%	2,128,518	25.5%
45-55**	1,978,483	25.4%	706,681	8.5%
56+	1,124,007	14.4%	-	-
Toplam	7,801,306	100.0%	8,338,950	100.0%
* Birden fazla şirkette sözleşmesi olan katılımcılar birden fazla sayılmıştır.				
** OKS için 45+				
Kaynak: EGM				

2022 sonunda 7 milyon olan toplam tekil bireysel BES yatırımcısının 7,8 milyon hesabı bulunmaktadır. Gönüllü BES hesap sayısı 2022 yılında %10 artarak 7,8 milyon olmuştur. Hesap sayısı ile tekil yatırımcı sayısı arasındaki fark yatırımcıların birden fazla hesabı olabilmelerinden kaynaklanmaktadır. Katılımcıların yaş analizi hesap sayıları üzerinden yapılabilmektedir.

Gönüllü emeklilik yatırım fonları yatırımcılarına yaş gruplarına göre bakıldığında, çalışma hayatına yeni giren ve dolayısıyla düşük tasarruf eğilimi olduğu tahmin edilen 25 yaş altı grubundaki yatırımcı sayısının 2022 yılında 436 bin kişilik ciddi bir artış göstererek toplamdaki payını 5 puan artışla %12'ye çıkardığı gözlenmektedir. Yatırımcı sayısındaki artışın 423 bini 18 yaş altı grubunda yer almıştır.

25 yaş altındaki gönüllü özel emeklilik yatırımcılarının sayısı görece olarak daha fazla artmıştır.

Gönüllü bireysel emeklilik hesap sayısının neredeyse yarısı 25-44 yaş aralığında yer almaktadır. Bireysel emekliliğe hak kazanabilmek için bireysel emeklilik sistemine giriş tarihinden itibaren en az 10 yıl sistemde bulunmak koşuluyla 56 yaşını tamamlama şartı bulunmaktadır. 56 yaş üzeri grubunun hesap sayısındaki payı %14'tür.

2022 yılı başında yapılan düzenleme ile 45 yaş üst sınırının kaldırıldığı otomatik katılımı ise katılımcıların %66'sı 35 yaş altındayken yeni düzenleme ile sisteme giren 45 yaş üstü katılımcılar toplamın %8,5'ini (706.681 kişi) oluşturmaktadır.

Gönüllü katılım bireysel emeklilik hesap sayılarını portföy dilimlerine göre incelemek de mümkündür. Toplam hesap sayısının %61'ini oluşturan 0-10.000 TL grubunda ortalama portföy değeri yalnızca 2 bin TL iken, toplam hesap sayısının %4'ünü oluşturan 250 bin TL ve üzeri portföyü olan yatırımcıların ortalama portföy değerinin 600 bin TL'nin üzerinde olması dikkat çekicidir.

PORTFÖY DİLİMLERİNE GÖRE BAKİYELİ GÖNÜLLÜ BES YATIRIMCILARI (2022) *				
Piyasa Değeri (TL)	Hesap Sayısı	Portföy Değeri (milyon TL)	Portföy Değeri (Pay)	Ortalama Portföy Değeri (TL)
0,01-10,000	4,766,842	10,239	2.91%	2,148
10,001-25,000	907,486	14,903	4.24%	16,423
25,001-50,000	742,998	26,686	7.59%	35,916
50,001-100,000	617,267	43,710	12.44%	70,812
100,001-250,000	482,101	74,300	21.15%	154,116
>250,000	284,612	181,538	51.66%	637,843
Toplam	7,801,306	351,375	100.00%	45,041
* Birden fazla şirkette sözleşmesi olan katılımcılar birden fazla sayılmıştır. Birikimi olmayan katılımcılar hesap sayısına dahil edilmemiştir. Sonlanma hareketi gelen fakat henüz sonlanma ödemesi yapılmayan sözleşmeler portföy değerine dahil edilmemiştir. Kaynak: EGM				

Gönüllü bireysel emeklilik sisteminde 2022 yılında sözleşme sayısı %11 artarak 9,5 milyon olmuştur. 2009 yılından beri toplam sözleşme ve sertifikaların dörtte üçünü bireysel sözleşmeler oluşturmaktadır. İşveren katkılı grup lehtarı çalışan olmakla beraber katkıları işveren tarafından yapılan sözleşmeleri ifade etmektedir. Bireysel sözleşmeler ve işveren katkılı grup kalemleri 2010 yılından beri her yıl artarken, gruba bağlı bireysel sözleşmelerin son 6 yıldır düşüş trendinde olduğu görülmektedir. BES düzenlemelerinin de etkisiyle bireysel sözleşmelerin sayısındaki artışın 2022 yılında hızlandığı dikkat çekmektedir. Hesap sayısı ile sözleşme sayısı arasındaki fark sözleşme sayısına birikimi olmayan katılımcıların dahil olmasından kaynaklanmaktadır.

SÖZLEŞME VE SERTİFİKA SAYISI				
	Bireysel Sözleşmeler	Gruba Bağlı Bireysel Sözleşmeler	İşveren Grup Emeklilik Sertifikalar	Toplam
2018	6,099,255	1,440,326	620,552	8,160,133
2019	6,163,785	1,409,315	629,649	8,202,749
2020	6,261,153	1,370,558	645,483	8,277,194
2021	6,540,393	1,327,665	693,433	8,561,491
2022	7,426,497	1,318,717	728,182	9,473,396
Kaynak: EGM				